

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSK
LANDBRUGSMUSEUM
HISTORIEN TIL 1941

DANSK LANDBRUGSMUSEUM

HISTORIEN TIL 1941

ved
Axel Steensberg

Dansk Landbrugsmuseum 1989

DANSK LANDBRUGSMUSEUM
Bind 1, HISTORIEN TIL 1941

Forfatter: Axel Steensberg

Oplag: 1000 eksemplarer

Redaktion: Svend Nielsen
Tilrettelægger: Jørgen Skaastrup
Tryk: Djurs Tryk, Auning
Fotoarbejde: Tonni Hald

© Dansk Landbrugsmuseum og Axel Steensberg

ISBN 87-982821-6-6

DANSK LANDBRUGSMUSEUM
Gl. Estrup
8963 Auning
86 48 34 44

Omslag: (forside) Akvarel af Dansk Landbrugsmuseums nye bygning, indviet 1916. Signeret EMR 1916.
(bagside) Farvelagt fotografi af Dansk Landbrugs museums træbygning fra 1889 og Grundtvigs Højskole fra 1897. Fotograferet i tidrummet 1897-1901.

Indhold

Forord	7
Forhistorie	9-18
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Model-Kammer vort første almennyttige museum og teknologiske institut 1770-1889 ...	9
PÅ VEJ MOD ET MUSEUM MED EGET DOMICIL	19-39
Iværksætteren kaptajn J. C. la Cour og ånden fra 1864	19
Den nordiske udstilling 1888: Landbohistorisk Samling	23
Den nordiske udstilling 1888: Udsendte retningslinjer	28
Samlingen får eget hus i Lyngby 1889	32
ARVEFØLGEN EFTER J. C. LA COUR	41-69
J. C. la Cour og lærer R. J. Rose	41
Den unge J. C. B. la Cour	51
Planer, der ikke kunne realiseres	57
DANSK LANDBRUGSMUSEUM I K. HANSENS FØRSTE ÅR	71-84
K. Hansen og den 18de danske Landmandsforsamling i Odense 1900	71
Oprettelsen af filialmuseer diskuteres	76
Landbrugsmuseets udstillinger o. 1902. Moderne redskaber og maskiner	80
DANSK LANDBRUGSMUSEUM BLIVER STATSINSTITUTION	85-106
Filialmuseer og deltagelse i Landsudstillingen i Århus 1909	85
Ny hovedbygning - i fare for at blive klemt inde mellem Landboskolen og Frilandsmuseet	91
De første efterkrigsår til 1930	99
Landbrugsmuseet i 1930'rne	103
PLOVEN, LESER OG LYNGBY	107-117
Et personligt bidrag	107
SLUTNING	118-119

SUMMARY	120-129
LITTERATUR	130-132
UTRYKTE KILDER	132

[]

De i breve og citater anvendte skarpe parenteser markerer forfatterens tilføjelser.

Forord

Det har været mig en særlig glæde at få lov til at bidrage til jubilæumsskriftet for Dansk Landbrugsmuseum i hundredåret for dets indretning i egne bygninger i Lyngby. Jeg takker museets bestyrelse og dets formand, kommitteret H. Kristensen, for, at man har betroet mig den opgave at skrive første bind.

En særlig tak retter jeg til museets leder, magister Svend Nielsen, hvis anvisninger jeg har fulgt ved forkortelse og popularisering af et oprindeligt mere omfangsrigt manuskript. Uden hans indgående kendskab til museets samlinger kunne dette bind ikke være skrevet. Jeg takker også Erhvervsarkivet i Århus for udlån af arkivalier, som jeg har kunnet studere og til dels lade kopiere i Nationalmuseet i Brede.

Bag i bogen findes et kort engelsk afsnit, skrevet for udenlandske læsere, der måtte interessere sig for museets tilblivelse, udvikling og karakter. Jeg takker forskningsdirektør for de skotske Nationalmuseer, Dr. Litt. Alexander Fenelon, Edinburgh, for at have påtaget sig en sproglig revision af min engelske tekst.

Valby i juni 1989.

Axel Steensberg

Forhistorie

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Model-Kammer - vort første almennyttige museum og teknologiske institut 1770-1889

Dansk Landbrugsmuseum er blevet til under Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, og formyndereskabet varede indtil myndlingen var kommet til skelsår og alder. Det er som oftest vanskeligt at sætte årstal på en udvikling, der har været længe undervejs. Det er især politiske reformer som Stavnsbåndets løsning i 1888, der står markant i folks bevidsthed. Hvad oprindelsen til Landbrugsmuseets samlinger angår, er vi imidlertid i den heldige situation, at årstallet kan fastslås med stor nøjagtighed til 1770, da Selskabet indforskrev pløjeredskaber fra Norge til en kappestrid med den gammeldags danske hjulplov på "Rygårdens" mark ved Bernstorf, hvor den Falkensteenske svingplov sejrede.

Interessen for et bedre landbrug var begyndt at vise sig i England efter hollandsk forbillede i slutningen af 1600-årene. Den bredte sig i 1700-årene til Frankrig med de såkaldte "fyysiokrater" i 1750'erne. Rundt om stiftedes der landøkonomiske selskaber: Dublin 1731, Zürich o. 1746, London 1753, Paris 1761 og Sct. Petersborg o. 1765. I Sverige havde "Det kungl. Vetenskapsakademien" virket med et lignende formål siden 1739, og i 1767 oprettedes "Kungl. Patriotiska Selskapet", men først i 1813 fik man et egentligt "Lantbrugsakademi".

I det danske monarki var det naturligt nok hertugdømmerne, der gik i spidsen med et "Königl. Dänische Acker-Akademie" i Slesvig, der i 1762 fik kgl. konfirmation med A. G. Moltke som præsident. Det var dette akademis stifter, hofpræst P. E. Lüders i Glücksborg, der - sammen med den hannoveransk fødte, men dansk opdragne kommitterede i Rentekammeret (Finansministeriet), Martin Hübner - inspirerede reformvennerne i hovedstaden til i 1769 at oprette "Det kgl. danske Landhusholdningsselskab". Det fik lokaler i Palæet i Kalleboderne, det nuværende "Prinsens Palæ", dvs. Nationalmuseets forreste karré mod Frederiksholms Kanal. Og her forblev Selskabet i 114 år, indtil det i 1884 som følge af Christiansborgs brand måtte rømme sine lokaler for at give plads til det, der blev reddet fra branden.

I Palæet grundlagde Landhusholdningsselskabet sit Model-Kammer, en samling modeller i hel eller formindsket størrelse, der blev vort første almennyttige museum. Runeforskeren Ole Worm havde ganske vist i begyndelsen af

1600-årene indrettet sit kunstkammermuseum. Det gik i arv til Frederik 3., der i 1680 lod det opstille i slottets bibliotek. Det blev forevist for fremmede fyrster og statsmænd, men var ikke alment tilgængeligt. Det indeholdt foruden malerier et broget inventar af kuriositeter, der bestyredes af hoffets malere, kunstdrejere, ect., indtil det endelig blev inventariseret af fagfolk i 1820. Dets samlinger blev i 1800-årene fordelt til forskellige museer, bl.a. det nye Kunstmuseum i Dronningens Tværgade og Nationalmuseet, således at de blev offentligt tilgængelige.

I vort nordiske naboland, Sverige, havde den navnkundige Uppsala-professor Olaf Rudbeck (1630-1702) allerede i 1655 indrettet et Model-Kammer, en samling af maskiner og mekaniske apparater til brug for undervisningen. Hans mekanisk begavede elev, Christopher Polhem (1661-1751) og dennes medarbejdere udviklede et Laboratorium Mechanicum i Stiernsund til en slags kostskole for mekanisk interesserede unge. Efter Polhems død, søgte en af hans elever, C. J. Cronstedt, at bringe de forskellige modelsamlinger under samme tag, men først i 1756 lykkedes det mekanikus Carl Knuthberg at etablere et kongeligt Model-Kammer i det gamle kongelige palæ i Stockholm. Det blev en stor turistattraktion. I 1779 rummede det 212 genstande, i 1801 over 350. En brand i palæet året efter havde nær ødelagt samlingen. Den blev flyttet til Kunstakademiet og senere til det i 1813 grundlagte Landbrugsakademi, for endelig i 1826 at havne i Teknologisk Institut. Her førte modellerne en hængemt tilværelse, indtil lederen af Sveriges Tekniske Museum, Torsten Althin, i 1920'erne fandt dem i et rum, der ikke havde været åbnet i årtier. Han fik dem efterhånden repareret og adskilte dele sat sammen, og i 1947 kunne Model-Kammeret atter gøres tilgængeligt for publikum.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Model-Kammer fik en noget roligere udvikling. I Prinsens Palæ opstilledes modelsamlingen i den sal, der nu kendes som "Oldskriftssalen" i Palæets vestfløj. Efter Christiansborgs brand i 1794 flyttede Højesteret til Palæet, og det afstedkom forskellige omrokeringer og ombygninger. Museumsinspektør Inge Mejer Antonsen, der specielt har arbejdet med Palæets historie, har oplyst, at der ved denne lejlighed blev fraskilt en midlertidig forbindelsesgang langs salens vinduesvæg, mens resten af salen blev opdelt i to rum. Så vidt vides rådede Selskabet over begge disse rum, men kun det bageste firefagsrum blev brugt til modellerne. Af et inventarium 1797-99 fremgår det, at "Værelset (d.v.s. salen) i 1794 er blevet opdelt med et Skillerum af Brædder med dobbelte Døre, Laas og Nøgle, hvori der er adskillige Hylder til Brug for Landhusholdningsselskabets Modelsamling".

Allerede i 1790'erne nåede samlingen op på 50-60 genstande, og de små modeller synes i 1794 at have stået på åbne hylder, men senere blev de vistnok anbragt i aflåsede skabe, der så må formodes at have været forsynet med glasrunder, så man kunne overskue samlingen. Modellerne i fuld størrelse kan næppe have været i dette rum. De er snarere blevet anbragt andetsteds, formentlig i kælderen.

I 1854 flyttede Højesteret fra Palæet, og derefter blev de omtalte skillevægge atter fjernet, og salen retableret. Hvor modellerne herefter har været anbragt vides ikke, men sandsynligvis er de blevet stuvet sammen i kælderen, indtil hele modelsamlingen blev overdraget til Landbohøjskolen kort efter dennes opret-

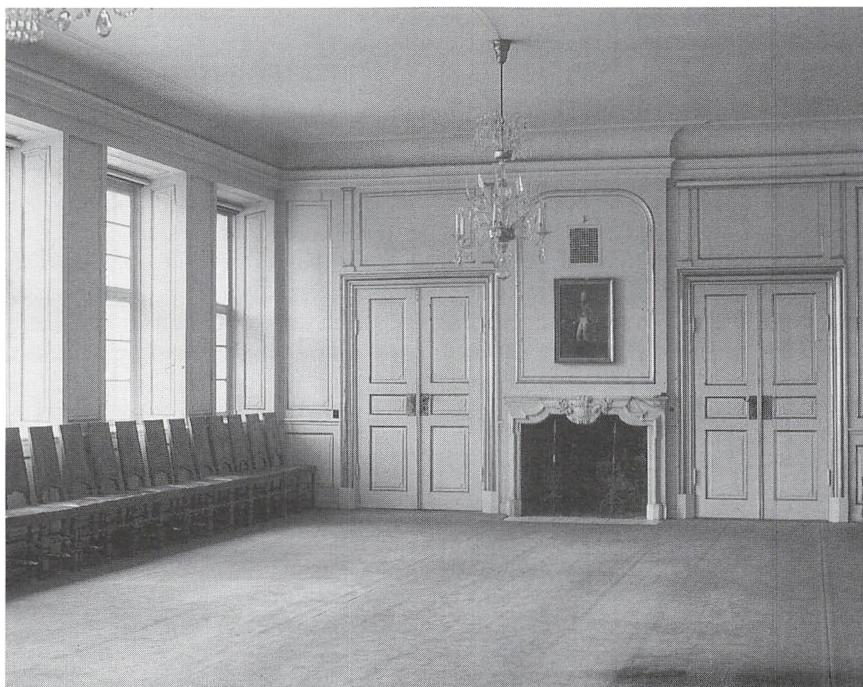

Fig. 1. Salen i "Prinsens Palæ", nu Nationalmuseet, hvor Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs modeller havde til huse fra 1770 til de i 1858 blev flyttet til til Landbohøjskolen. (foto: Elswing)

telse 1858. I tidens løb er mange af modellerne forsvundet, men en del af dem eksisterer stadig og befinder sig, som vi senere skal se, nu på Dansk Landbrugs-museum.

Blandt Landhusholdningsselskabets 210 betalende medlemmer var der folk fra monarkiets mest indflydelsesrige kredse, som kanonfabrikanten på Frederiksværk, den norskfødte generalmajor J. F. Classen, hvis jordegods lå på Falster, og storkøbmanden Niels Ryberg, der var en fæstebondes søn fra Salling, men som selv blev storgodsejer på Sjælland og Fyn. Desuden statens juridiske rådgiver, generalprokurør Henrik Stampe, og vor første juridiske professor, P. Kofod Ancher.

Selskabet var oprindeligt delt i ti klasser, som i 1807 var blevet reduceret til seks kommissioner. Den 1'ste Agerdyrknings-Kommission havde H. F. Schlegel som formand. Han var kommitteret i Økonomi- og Kommerce-Kollegiet. Desuden var der C. S. Bülow, deputeret i Danske Kancelli samt slotsgartneren fra Frederiksberg slot. For 2'den Agerdyrknings-Kommision var landmålings-konduktør Niels Morville formand. Her havde også præsident i Selskabet, tidligere medlem af den store Landbokommission og assessor i Hof- og Stadsretten, P. C. Zeuthen sæde. Han havde tillige som ejer af godset "Tølløse" med "Søgård" og "Sonnerup" erfaringer fra praktisk landbrug. Om hans store anse-

else vidner, at han blev formand for den nye Nationalbanks repræsentantskab. For den såkaldte Kunst-Kommission var professor C. Olufsen formand. Begrebet "kunst" må her nærmest opfattes i betydningen: Tekniske opfindelser. Blandt de andre medlemmer må nævnes H. C. Ørsted og C. G. Rafn, der var kommitteret i General-Land-Økonomi og Kommerce-Kollegiet. De fem medlemmer af Handels-Kommissionen var enten skibsredere, storkøbmænd eller kommitterede ved Toldkammeret, Kommerce-Kollegiet og den Grønlandske Handel. Her finder vi ejeren af landets tredje største handelsflåde, Lars Larsen, efter hvem "Larsens Plads" ved Københavns havn er opkaldt. Den femte kommission tog sig af juridiske spørgsmål og havde C. F. Jacobi, assessor i Højesteret, som formand. Endelig var der en kommission for præmiering af prisopgaver med bankkommissær Jonas Collin som formand og professor Gregers Begtrup som ét af medlemmerne. Man vil af dette forstå, at Selskabets ledelse var i gode hænder, hvilket også gav dets virksomhed en betydelig slagkraft uanset politiske forandringer.

Ved Landhusholdningsselskabets oprettelse var 164 af medlemmerne bosat i hovedstaden, 20 i Norge, men kun 9 i Jylland. Kronprinsen plejede at være til stede og at uddele Selskabets præmier. I 1780'erne var medlemstallet vokset til op imod 400. Og præmiernes og belønningernes antal beløb sig i de første 40 år til ialt 5.863, hvoraf Norge fik flest, nemlig 1.767, medens Sjælland kom næstefter med 1.718 og Jylland med 1.234. Ved mødet i maj 1805, der som sædvanlig var benådet med HKH. Kronprinsens nærværelse, blev der forelagt en fuldstændig fortegnelse over Selskabets modeller, ledsaget af en historisk udsigt derover, forfattet af fuldmægtig Andersen i Sekretariatet. Han fik desuden pålagt "som en særdeles Pligt at forevise Modelkammeret, naar han derom i Forveien underrettes, og Localets Beskaffenhed ingen Hindring lægger i Veien".

Selskabets virksomhed bestod som nævnt bl.a. i at udsætte prisopgaver, og det skete ofte, at besvarelsen ledsagedes af en model, der blev indlemmet i Model-Kammeret. Allerede året efter Selskabets stiftelse foranstaltede ledelsen i 1770 den senere så berømte plovprøve på "Rygårdens" mark ved Bernstorf.

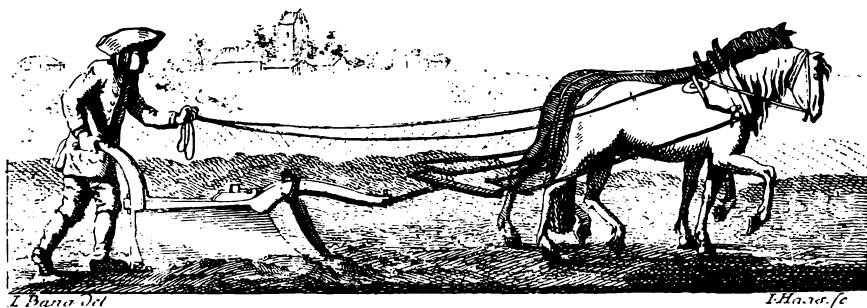

Fig. 2. Landhusholdningsselskabet arrangerede fra 1770 plovprøver, som bidrog til svingplovens fremmarch. I 1770 indforskrev selskabet to svingplove med vreden muldfjæl fra Falkenstein i Norge. Stikket viser plovprøve med en af disse plove.

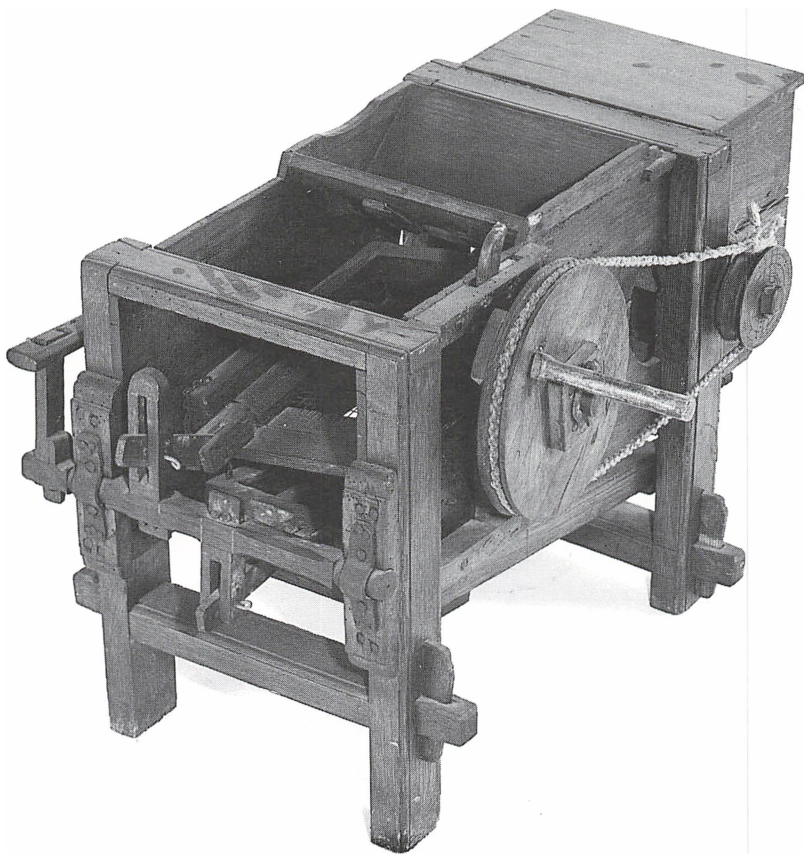

Fig. 3. Mekanikus A. Youngs model i træ af kornrensemaskine. (foto: Dansk Landbrugsmuseums arkiv)

Her sejrede som før nævnt en fra "Falkenstein" i Norge indforskrevne svingplov, dvs. en plov uden hjul, over bl.a. en sjællandsk hjulplov, og i de følgende år uddelte Selskabet 10 efterligninger af denne plov til landmænd på Sjælland.

Sammen med Falkensteinplogen fulgte også "2 norske arler". Det var pløjeredskaber uden muldfjæl. De kunne altså ikke vende den opløjede jord over i den foregående fure. Disse norske "arder", som vi i dag ville kalde dem, opmuldede derimod jorden til begge sider ligesom en svær harvetand. Men da bønderne på Sjælland i forvejen brugte den såkaldte "Sjællandske Krog", der virkede på samme måde, til at "nedkrøje" bygsæden med om foråret, så gik de norske arder hurtigt i glemmebogen. De blev formentlig sat til side i Selskabets kælderlokale, hvor de stod, indtil modelsamlingen i 1858 overgik til Landbohøjskolen. Muligvis er nogle af modellerne i fuld størrelse dog forblevet i kælderen indtil 1884, da Landhusholdningsselskabet som nævnt måtte rømme sine lokaler. Den ene af arderne synes at være forsvundet. Men den anden blev an-

bragt i en trækasse, på hvis side, som vi senere skal se, var malet: ”No. 1. Ploven fra Valdres”. Den ene af arderne stammede altså fra egnen syd for Jotunheimen, hvor man netop på den tid anvendte denne såkaldte ”Grind-Ard” med et horisontalt styr parallelt med åsen, bagtil hvilende på en lodret stjert og fortil på den forlængede sule.

Det er bemærkelsesværdigt, at denne Valdres-ard erhvervet for 219 år siden, stadig er at se i Dansk Landbrugsmuseum på Gl. Estrup (mus. nr. 4126). Men næsten lige så overraskende er det, at der i Landbrugsmuseet findes en model af en hakkelsemaskine af træ, forfærdiget af hr. Thunborg i Karlskrona (mus. nr. 3.0739). Den findes nævnt i den ældste protokol for Model-Kammeret med oplysning om, at den i 1771 blev foræret Selskabet af Thomas Bugge, den senere professor i astronomi.

I 1781 udskrev Selskabet to prisopgaver for konstruktion af kornrensemaskiner, og i 1794 indsendte mekanikus Alexander Young ved Dampmøllen på Christianshavn en simpel træmodel af en sådan (mus. nr. 1164). Den findes nu i Landbrugsmuseet, hvortil den ligesom den foregående er kommet gennem Landbohøjskolen. Det samme gælder en model af en tørveæltmaskine konstrueret af murermester Jehring i Hørsholm 1803 (mus. nr. 4345). Den blev dog ikke fundet værdig til belønning. Men i Landbrugsmuseet findes også en interessant model af en hakkelseskærer med to knive, hvis ægge er konvekse, og som sidder på enden af to radiære arme (mus. nr. 3.0741). De drejes rundt ved hjælp af en aksel med håndsving på enden, som også trækker strået frem med to valser. Foran er knivene afskærmet. Modellen har været på Landbohøjskolen siden dens oprettelse og er øjensynligt identisk med Model-Kammerets nr. 193, indgået i 1806. Modellen er mærket H. M. Andresen, en mekanikus, vistnok bosat i København.

Det danske monarki havde også kolonier på Guineakysten og i Vestindien at tage vare på. Det var derfor naturligt nok, at man opmuntrede hjemlige manufakturer til at fremstille redskaber, der kunne måle sig med de engelske. Allerede i 1770 udmærkede man smeden Peter Lundberg ved Rådvad fabrik med Selskabets 2^{den} guldmedalje samt 25 rdlr. for hans tvende ”kappessere”, der var bedst hærdede og havde den bedste facon. Det var en slags huggert, hvormed slaverne omhuggede sukkerrørene i plantagerne. Rådvad fabrik havde også indleveret to stk. ”Houere eller Hack-Bills”, dvs. hakker til jordens bearbejdning i plantagerne. Men for dem var ingen præmie udsat. Samme år havde Ove Malling (1747-1829) indleveret to modeller, der hørte til Henrik Gerners (1742-87) artikel om korntørring. Afhandlingen, der viser den betydelige interesse Selskabet i disse år viste for en bedre kvalitet af det til Norge eksporterede brødkorn, belønnedes i 1774 med en guldmedalje. Men den blev først publiceret af Jonas Collin i 1820. Henrik Gerner var en tid præsident i Selskabet, men erindres især for sin reformering af skibsbyggeriet til flåden, for indretningen af dokken og for forbedringen af kystdefensionen. Han blev i 1775 også medlem af Videnskabernes Selskab.

Blandt modellerne fandtes naturligvis en mængde forbedrede landbrugsredskaber og -maskiner, men der var også mange andre redskaber og maskiner, hvoraf nogle i dag kan forekomme ret kuriøse. Nævnes kan i flæng kraner, valse- og stampeværker, ler- og tørveæltmaskiner, væveredskaber og hør-

skættemaskiner, benknusere til forarbejdning af ben til menneskeføde, en redningsmaskine til brug ved ildebrand i 4-5 etages huse, en tordenafløder, ram-bukkemaskiner, en røgøst til at forbedre trækket i skorstene, selvskydende harpuner til sælhundejagt, en lædertrøje til svømning og en "Irlandsk Handske til Kjødsaltning".

Alt i alt nåede modelsamlingen efterhånden op på mere end 200 numre, og det er bemærkelsesværdigt, at der var adskillige norske bidrag. Blandt disse kan nævnes en model af en maskine, hvormed fiskere kunne finde deres mæd i tåget vejr. Den var indsendt af en mekanikus H. Barlien fra Trondhjem, som allerede i begyndelsen af 1800-årene havde foreslået, at snedkere og hjulmagere kunne lave hele serier af ensdannede, vredne muldfjæle af træ til brug for de smede, der lavede plove (Valen-Sendstad "Norske Landbruks Redskaber" s. 113).

Grunden til at man i så høj grad brugte modeller i formindsket størrelse var naturligvis vejenes elendige tilstand og transportvæsenets ufuldkomne stade. Under sådanne forhold var det betydeligt nemmere at forsende modeller end maskiner i fuld størrelse. Men dertil kom, at modelsamlingen i vid udstrækning blev brugt i Universitetets undervisning i begyndelsen af 1800-årene. Professor Gregers Begtrup forelæste fra 1798 over landøkonomi, fra 1801 som ordinær professor. Han var tillige som partsejer af "Løvegård" ved Høng et par år landmand i praksis. Professor C. Olufsen, der startede Agerbrugsskolen på "Næs-gård", Falster, forelæste fra begyndelsen af 1800-årene i statsøkonomi ved Universitetet, men blev først udnævnt til ordinær professor i 1815.

Han var knyttet til Det Classenske Agerbrugs-Institut i København. Takket være den sønderjysk fødte professor Georg Hanssen i Berlin blev hans banebrydende værk i Videnskabernes Selskabs skrifter 1823 "Om Danmarks indvortes Forfatning i de ældre Tider, især i det trettende Aarhundrede", kendt af alle forskere i landbohistorie i Nordeuropa og fik en afgørende indflydelse herpå helt frem til Alfons Dopsch og Paul Vinogradoff.

Gennem notater i Selskabets 2'den inventarprotokol for Model-Kammeret (1805-1838) kan man følge, hvordan disse to professorer kappedes om at låne modeller til deres undervisning i månederne januar og februar. Heldigvis blev Model-Kammeret skånet både ved de to slotsbrande i 1794 og 1884, ved Københavns brand i 1795 og ved englændernes bombardement 2.-5. september 1807, hvorved omkring 2.000 mennesker mistede livet, og 1.300 ejendomme i kvarterer omkring Nørrevold og Skindergade blev ødelagt. Hverken disse ulykker eller Statsbankerotten 1813 og adskillelsen fra Norge i 1814 fik indflydelse på udnyttelsen af modellerne; men den afbrudte forbindelse med broderlandet mærkedes stærkt med hensyn til udsættelsen af prisopgaver og præmier.

Man kan spørge, hvorfor en model af Smalls skotske svingplov blev udlånt til professor Begtrup ved midsommertid fra 14. juni til 21. juli i 1810 og en hyppeplov i samme tidsrum? Svaret er formodentlig, at der skulle fremstilles kopier i fuld størrelse, som så kunne anvendes til demonstration og forsøg i marken. Det var netop i 1810 Begtrup sammen med den aldrende sognepræst til det nærliggende Sæby-Føllenslev, Fr. Chr. Lassen, købte "Løvegård". Også andre redskaber lånte Begtrup ved midsommertid i 1810-11, således at man kan formode, at han havde anskaffet sig denne herregård just til afprøvning af redskaberne i praksis; den blev dog atter afhændet i 1812.

Det var denne benyttelse af Model-Kammeret til undervisning og afprøvning, der gjorde det til, hvad man i dag ville kalde et levende museum.

Modellerne gik således hånd i hånd med Landhusholdningsselskabets tiltagende virksomhed med at afprøve de forbedrede redskaber i praksis og uddele de bedste af dem som præmie. Ved et møde i Selskabet den 13. december 1815 kundgjorde præsidenten, Jonas Collin (1776-1861), der da var deputeret i Finanskollegiet, og som sad som præsident i Landhusholdningsselskabet i 46 år, at man fra nu af ville uddele færre, men større præmier. Collin var i høj grad en praktisk mand med evne til at skære igennem vrøvl og slendrian; men da han i sin ungdom havde været nær knyttet til litterære kredse og fra 1803 til 1833 var sekretær i understøttelsesfonden "ad usus publicos", fik han tillige lejlighed til at støtte spirende talenter i dansk åndsliv fra den unge H. C. Andersen til guldaldermalerne i Rom. Han lagde i Landhusholdningsselskabet større vægt på videnskabelige meddelelser og afhandlinger, end man hidtil havde gjort. Og han ville lære bonden at udnytte den frihed, forrige generation havde givet, og at dyrke jorden efter en fast plan med vekselbrug, mergling, brak og markfred gennem hegning. Det gjaldt om at få nogle til at gå i spidsen, så de kunne blive forbilleder for de omboende.

Præmiepløjningerne var én af vejene. Og det er i den forbindelse interessant at læse en udtalelse af J. C. Drewsen fra 1830, hvori han fremhæver, at præmiepløjningernes værdi ikke ligger i at afgøre den stedsevarende strid, om hjælploven eller svingploven fortjener fortrinnet, men i at tjenestekarlene fristes af en præmie, så de gør sig større anstrengelser for at manøvrere ploven og

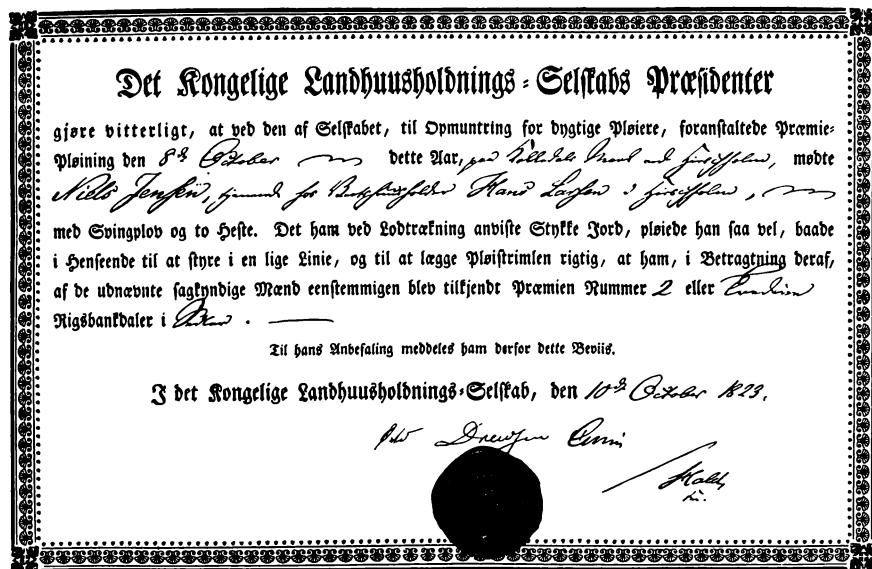

Fig. 4. Diplom fra præmiepløjning på Kokkedal i 1823 underskrevet, Ørsted, Drewsen, Collin, paraferet af sekretær Hald. (Dansk Landbrugsmuseums arkiv)

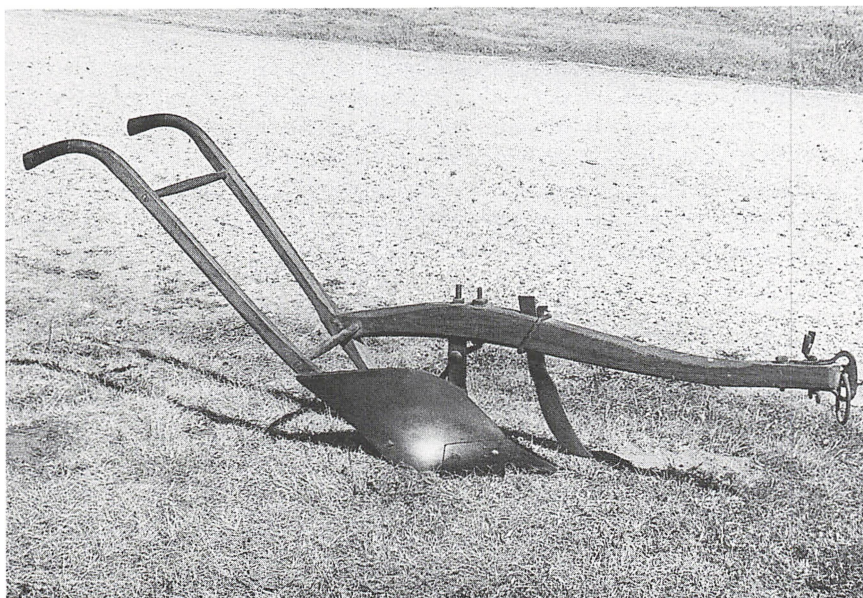

Fig. 5. Den Wood-Freebornske svingplov indforskrevet i 1821 af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. (foto: Dansk Landbrugsmuseums arkiv)

udføre et propert arbejde end under den gamle slendrian, hvor hjulploven næsten måtte klare sig selv. Han forstod, hvad vi i dag ville kalde den psykologiske betydning af denne udfordring.

I 1821 havde Selskabet indforskrevet "Den Wood-Freebornske" svingplov direkte fra fabrikken i New York. Eksemplaret blev aldrig indført i protokollen; men det findes endnu i Landbrugsmuseet på Gl. Estrup (nr. 3.0409). Og fabrikant O. J. Winstrup på Frederiksberg havde allerede året efter udførlige arbejdstegninger af den som bilag til sin priskurant. Det var på den tid ellers den af J. C Drewsen fremstillede og forhandlede Baileys skotske plov, der blev foretrukket, især på større gårde. Den havde afløst Smalls svingplov, der hurtigt havde vist sine fortrin frem for den tunge Falkensteenske plov. Men Smalls skotske plov var i virkeligheden en videre udvikling af Stanyforths og Foljambes "Rotherhamplough", som de allerede tog patent på i 1730 (Tools and Tillage, III, 3 1978 og VI, 3 1982), og det er for os danske interessant, at billedhuggeren S. Stanley (1703-61) på Fajancefabrikken i Kastrup midt i 1700-årene syslede med støbte modeller til en svungen muldfjæl efter engelsk forbillede, uden at det dog fik varige resultater.

I årene 1822-28 uddelte Landhusholdningsselskabet 118 Bailey-plove, 84 "Nordamerikanske", dvs. efterligninger af de Freebornske plove, 16 hyppelplove til kartoffelmarkerne, 23 extirpatorer (grubbere, d.v.s. svære harver, undertiden med et par hjul foran) og 66 kornrensemaskiner. Man vedblev dog samtidig at præmiere modeller. Det skete f.eks. i 1833 med en model af en

håndkværn forfærdiget af C. C. Bang på "Nørager" ved Tissø og en af P. A. Tutein, "Marienborg" på Møn, indrettet og anvendt bredsåningsmaskine.

Årsberetningerne om Landhusholdningsselskabets forhandlinger sluttede i efteråret 1845. Her hedder det s. 29: "Af de smaae nordamerikanske Plove ere de fleste skienkede til Huusmænd, for at lette deres Lodders Dyrkning med Køer". Beretningerne og afprøvning af redskaber fortsatte imidlertid. Ved oprettelsen af Den kgl. Veterinær og Landbohøjskole i 1858 blev Selskabets redskabs- og modelsamling overdraget til denne nye læreanstalts omsorg, naturligvis for at genstandene kunne benyttes i undervisningen.

På vej mod et museum med eget domicil

Iværksætteren - kaptajn J. C. la Cour og ånden fra 1864

Årene efter det militære nederlag i 1864 mod to af Europas stormagter blev for Danmark - ligesom for Frankrig otte år senere - en genrejsningens og blomstringens tid. Kampånden fik afløb indadtil. Udfordringerne blev taget op og overvundet i et hidtil ukendt tempo og omfang. Herom vidner blandt andre Enrico Dalgas, der selv havde kæmpet ved Vejle den 8. marts og under tilbage-toget ledede forskansningen af Skive, og ligeledes Dansk Folkemuseums stifter, Bernhard Olsen (1836-1922). Han fik ganske vist ikke lov til at komme i ildlinjen. Men blandt nederlagets helte fra skanserne ved Dybbøl den 18. april var hans senere kollega, grundlæggeren af Dansk Landbrugsmuseum, J. C. la Cour (1838-98).

Som 25-årig løjtnant af reserven stod J. C. la Cour med sin deling uvirksom på den ene fløj af Dybbøl skanser. Da slaget syntes tabt, fik han ordre til retræte. Den gentoges; men han blev stående. Han forudså nemlig, at situationen hurtigt kunne udvikle sig til en katastrofe for hovedstyrken, der var ved at passere pontonbroen over Alssund, såfremt fjenden fra det sted, hvor han stod, fik lejlighed til at beskyde broen fra flanken.

Preusserne var allerede ved at forberede sig på en sådan gunstig udvikling. Men i stedet for at vige, gik la Cour og hans deling til modangreb under hurra-råb. En hidsig fægtning udviklede sig; men la Cour holdt stand, indtil han mente, at hovedstyrken var i sikkerhed. Så først afbrød han kampen og førte resten af sin trop over blandt de sidste, der betrådte broen, inden den sprængtes.

Han blev indberettet for lydighedsnægtelse, og han måtte både afgive rapport og forklare sin opførsel mundtligt. Skulle han straffes for opsætsighed eller belønnes for konduite? Det endte fornuftigvis med, at man belønnede ham med ridderkorset for klog og heltmodig optræden. Skildringen af begivenheden skyldes senere justitsråd H. Wulff, der i 1887 skulle blive la Cours fuldmægtig i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

J. C. la Cour var ligesom Bernhard Olsen fra sin ungdom begavet med et usædvanligt initiativ og vidtrækkende visioner. Slægten Dornonville de la Cour stammer fra Frankrig og var indvandret med Köpenick ved Berlin som

mellemstation i begyndelsen af 1700-årene. J. C. la Cours far, stænderdeputeret Lauritz Ulrik la Cour (1802-75), var søn af degnen i Odder. Han blev uddannet ved landbrug i Østjylland, og i 1825 købte han den forfaldne og forsømte hovedgård "Skærso" i Dråby ved Ebeltoft. Han forbedrede avlsredskaberne, opdyrkede kærstrækninger og forvandlede gården, der var på 35 tdr. hartkorn, til en fortrinlig avlsgård. Han gik selv foran i marken og blev en højt værdsat banebryder for et bedre landbrug i sin landsdel. Han blev i 1833 gift med Ellen Poulsen, der var datter af forpagteren af hovedgården "Nørlund" ved Rold Skov, senere ejer af "Rolsøgård" på Mols. Hun var en talentfuld og dygtig kvinde, som satte sit præg på hjemmet og den børneflokk, der voksede op. De blev opdraget til gudsfrygt, nøjsomhed, ydmyghed, retsindighed og gensidig fordragelighed.

Her fødtes Jørgen Carl som den tredje i rækken af seks drenge den 8. juni 1838. Desuden var der fire piger. En yngre bror var fysikeren Poul la Cour, der i mange år ledede Forsøgsmøllen i Askov og var en højt skattet lærer ved Askov Højskole. Fra sin mor havde Jørgen arvet mange talenter. Han havde som dreng mangfoldige interesser og var fuld af påhit, et friluftsbarn, som næppe har befundet sig særligt vel ved at blive sendt i skole i Århus. Her var han især dygtig til fysik, naturhistorie og regning. Han boede først hos en farbror, der havde oprettet en kostskole. Men i 1848 købte hans far "Jærgergården", så drengen kunne bo i hjemmet her, medens han forberedte sig til afgang fra Århus Latinskole. Efter afgangseksamen blev han optaget i Landbrugsafdelingen på Den polytekniske Lærestalt, hvor han fik J. G. Forchhammer og B. S. Jørgensen som lærere.

J. C. la Cour havde et skarpt blik for kvalitet og lagde ikke altid tilstrækkelig bånd på sin kritik, især over for B. S. Jørgensen, hvis videnskabelige evner han ikke anså for særligt fremragende. Men han knyttede et livsvarigt venskab med sin medstuderende P. B. Feilberg (1835-1925), der er kendt fra udtørringen og kultivering af Næsbyholm sø i Skåne og Søborg sø i Nordsjælland, og som var en yngre bror til H. F. Feilberg i Askov. J. C. la Cour var i studietiden en hyppig gæst i Frederik Barfods hjem. Familien Barfod var indgiftet i la Cours slægt, og fru Emilie Barfod var søster til præsten Vilhelm Birkedal. Hun påvirkede la Cour til at søge Vartov kirke for at høre pastor P. O. Boisen, og i efteråret 1867 blev han gift med Emilie og Frederik Barfods datter, Johanne (1845-1929).

J. C. la Cour var assistent ved Landbohøjskolen fra 1858 til 1867, idet han dog i vinteren 1864-65 tillige var beskæftiget på den såkaldte "højere bondeskole" ved Frederiksværk. Det var grunden til, at Landbohøjskolens modelsamling erhvervede en samling plovlegememodeller, der nu findes på Landbrugsmuseet, og som angives at repræsentere de vigtigste plovformer, der siden svingplovens indførelse er fremstillet på fabrikken ved Frederiksværk. Det fremgår af protokollen, at modellerne erhvervedes for Landbohøjskolen af assistent J. C. la Cour. Det er derfor også sandsynligt, at han har bistået ved overflytningen af modellerne fra Landhusholdningsselskabet til den ny skole. I årene 1865-66 foretog han med offentlig understøttelse en studierejse til Belgien, Holland, Skotland, Irland, England, Frankrig, Schweiz og Tyskland, ligesom han for Landhusholdningsselskabet atter besøgte England i 1867. Samme

år indtrådte han i redaktionen af Selskabets "Tidsskrift for Landøkonomi", og i 1869 tryktes i tidsskriftet hans vigtige afhandling "Svingplovens Indførelse i Danmark". I 1875 valgtes han til Selskabets sekretær, hvilket skaffede ham så stor indflydelse, at han spøgende kaldtes "overpræsidenten". I 1891 blev han valgt til præsident. Men ved siden af disse hverv havde han en betydelig indflydelse på de forskellige lovforslag, der udarbejdedes i Indenrigsministeriets Landbrugsdepartement.

I dette ministerium mødte han i 1878 en ung jurist, Knud Sehested (1850-1909), der var søn af arkæologen, stamhusbesidder Fr. Sehested til "Broholm" på Fyn. Den unge Sehested blev i 1886 fuldmægtig i ministeriet; han var desuden fra 1884 ejer af den store skovejendom "Addithus" på sydsiden af Salten Langsø og siden 1893 tillige af "Tøstrupgård" ved Kolind på Djursland. Han efterfulgte ved la Cours død i 1898 denne som præsident i Landhusholdnings-selskabet, efter at han i 1896 havde været landets første landbrugsminister i ministeriet Reedtz-Thott. Knud Sehested hørte til de moderat konservative, og han havde som chef for Landbrugsdepartementet fra 1894 jævnligt haft anledning til at forhandle med la Cour. Han blev i 1906, da Staten overtog Landbrugs-museet, formand for dets bestyrelse. Samarbejdet med la Cour er næppe forløbet uden mandjævninger; men da begge var retsindige, arbejdsomme og begavede, forhindrede uoverensstemmelser ikke et fornuftigt samarbejde. La

Fig. 6. Helten fra stormen på Dybbøl 18.4.1864, J.C. la Cour, løjtnant af reserven for hans deltagelse i krigen. (foto: Det kgl. Biblioteks kort- og billedsamling)

Cour var den ældre og mest erfarne med den autoritet, hans talrige opgaver i samfundets tjeneste gav ham. Det blev imidlertid Sehested, der satte sig imod, at la Cours søn, J. C. B. Dornonville de la Cour (1872-1917) blev faderens efterfølger som leder af Landbrugsmuseet.

J. C. la Cour havde allerede som ung assistent ved Landbohøjskolen planer om at skrive en vejledning for landmænd i valget af redskaber og maskiner. Han havde deltaget i bedømmelsesudvalg og iværksættelsen af redskabsprøverne i løbet af 1870'erne. Og han fik i 1892 gennemført en fast årlig bevilling på finansloven til afholdelse af sådanne prøver under Landhusholdningsselskabets "Maskinudvalg". Han var ikke tilfreds med, at en yngre assistent ved Landbohøjskolen, J. S. Greve, udgav en fra tysk bearbejdet "Redskabs- og Maskinlære". Men trods la Cours legendariske flid, der tillod ham at overkomme det utrolige, nåede han ikke at virkeliggøre planen om en selvstændig oversigt.

La Cour ofrede også megen energi på planteavlens forbedring. Således sørgede han fra 1877 for, at Landhusholdningsselskabet støttede "Foreningen til Kulturplanternes Forbedring". Og da denne forening i 1890 oprettede en fast forsøgsstation, blev det på hans jord ved Lyngby Landboskole med senere statskonsulent K. Hansen som daglig forsøgsleder. La Cour fik også Landhusholdningsselskabet til at foretage forsøg med en fordelagtig dyrkning af maltbyg og hvede. Disse forsøgs gennemførelse betroede han til den unge Chr. Sonne (1859-1941), en søn af den kendte pastor H. C. Sonne i Thisted, der i

*Fig. 7. Chr. Sonne
(1859-1941).
(foto: Dansk
Landbrugsmuseums
arkiv)*

sommeren 1866 efter engelsk forbillede havde stiftet Danmarks første brugsforening.

Chr. Sonne havde fra sine unge år vist en usædvanlig energi og tidlig modenhed. Kun sytten år gammel blev han forvalter på "Lerchenfeldt" ved Kalundborg, og i 1876-78 på "Ellingegård" ved Nykøbing S. Han kom derefter på Landbohøjskolen og blev kandidat med rekordresultat. Han ville imidlertid ikke uddanne sig videre ved læreanstalten, men blev i 1881 inspektør på "Dronninggård" og "Frederikslund" ved Furesøen. J.C. la Cour, der havde et skarpt blik for unge talenter, fik ham ikke blot til at lede dyrkningsforsøgene, men gav ham også lejlighed til at undervise på Lyngby Landboskole, hvor han virkede i to år. Han blev senere forpagter af "Knuthenborg Avlsgård" på Lolland og udviklede sig til en af dansk landbrugs førende personligheder.

Men han fik nu betroet en krævende opgave som la Cours medhjælper ved forberedelsen af Landbrugs-, Havebrugs- og Maskinafdelingen ved "Den nordiske Udstilling" i København 1888 - den der skulle føre til oprettelsen af "Dansk Landbrugsmuseum" i egen bygning året efter.

Den nordiske udstilling 1888: Landbohistorisk Samling

Under forarbejdet til "Den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstindustri-udstilling i København 1888" var der nedsat et særligt "Landbohistorisk Udvalg", hvis formand var kammerherre C. Lüttichau, Tjele (1832-1915), der i øvrigt er kendt for sit initiativ til at fremskynde fæstegodsets overgang til selveje. Han var på dette tidspunkt formand for "Foreningen af jyske Landboforeninger" og medlem af bestyrelsen for Landhusholdningsselskabet fra 1884. Han blev senere, i 1893, valgt som en af Selskabets tre præsidenter. Han var i 1894 finansminister i Reedtz-Thotts ministerium samt fra 1899 til 1908 formand for "Det danske Hedeselskab". Han var en mand af både stor faglig og politisk autoritet.

Blandt de øvrige medlemmer var gårdejer N. Rasmussen-Søkilde (1837-1905), hvis slægtsgård lå i Brahetrolleborg sogn. Han havde overtaget gården i 1868 og gjort den til et lærested for unge landmænd. Han havde skrevet om frugtavl og var interesseret i husflidssagen, hvor han samarbejdede med N. C. Rom (husflidssagens nestor). Rasmussen-Søkilde var stærkt lokalhistorisk interesseret og påtog sig i forbindelse med sit arbejde i "Landbohistorisk Udvalg" at skrive et jubilæumsskrift: "Landboreformerne og den danske Bondestands Frigørelse før og efter 1788". Et andet medlem fra bondestanden var den kendte gårdejer Niels Jokum Termansen (1824-92) fra Gammelby i Læborg sogn ikke langt fra Askov. Han havde været folketingsmand for Bækkekredsen 1858-78 og var derefter medlem af Landstinget til 1886. Han hørte til den grundtvigske inderkreds.

Det store landbrug havde endnu en repræsentant, nemlig Fr. Chr. Rosenkrantz, greve Scheel (1833-1912), ejer af "Rygård" i Horns herred siden 1862. Han var folketingsmand for Roskildekredsen 1879-95 og blev senere konge-

valgt landstingsmand. Han var desuden medlem af bestyrelsen for Dansk Folkemuseum og havde den fordel at være nær ved hånden, idet han ofte boede i København.

Endelig blev også assistent ved Oldnordisk Museum, arkæologen dr. phil. Henry Petersen (1849-96) - fra 1892 til sin død direktør for Nationalmuseets 2. afd. - tilknyttet udvalget. Han tilbragte imidlertid en stor del af sommerhalvåret på rejser og deltog derfor ikke i udvalgets første møder. Det store landbrug var, ikke overraskende, stærkere repræsenteret end gårdmandsstanden, idet sekretæren, Chr. Sonne som nævnt var uddannet som forvalter og bestyrer af store gårde. Dertil kom, at J. C. la Cour, skønt officielt ikke medlem, ligeledes kom fra en proprietærgård. Man må imidlertid erindre, at det var de store landbrug, der gik i spidsen med at afprøve arbejdsbesparende redskaber og maskiner. Det var også dem, der til langt ind i det 20. århundrede stillede deres besætninger til rådighed for statens kvægforsøg. Men det viste sig, at udvalget - trods denne skævhed - i ganske særlig grad var interesseret i at få husmændenes redskabsinventar med på udstillingen.

I det første møde 9.3. 1887 deltog foruden formanden og sekretæren kun Rasmussen-Søkilde og Termansen. Men kaptajn J. C. la Cour var tilkaldt, og formanden spurgte ham, "hvorvidt han maatte være villig til at tiltræde Udvalget som tilkaldt Medlem. Kaptajn la Cour vilde gerne træde til men blot ikke som Medlem, eftersom han alt var Medlem af talrige Udvalg og nødigt saa sit Navn figurere paa flere Lister over Udvalgsmedlemmer. Iøvrigt vilde han være rede til at virke for den under Udvalget sorterende Sag, som om han var Medlem". Dette referat af udvalgets forhandlingsprotokol illustrerer bedre end mange ord la Cours karakter. Iøvrigt foreslog formanden, at der dannedes et forretningsudvalg af mænd, som til stadighed boede i København.

Man diskuterede muligheden af at tilvejebringe et festskrift, forfattet af professor Edvard Holm (1833-1915), subsidiært af professor Johannes Steenstrup. Det blev Holm, der efter forhandling i mødet 7.2. 1888 påtog sig opgaven at skrive en bog, som han kaldte "Kampen om Landboreformerne i Danmark i Slutningen af 18. Aarhundrede (1773-1791)". Det er en nøgtern skildring af reformernes politiske side, hvori han bl.a. skriver: "Hvor meget Reformvennerne end talte om Friheden, var det kun den personlige Frihed, hvorpaa de vilde bygge Landvæsenssystemet. De førte tvært imod Ordet for et tydeligt Beskyttelsessystem". De ville have hoveriet gjort bestemt, og for så vidt arvefæste og selveje ikke kunne gennemføres, måtte de holde på livsfæste uden sammenlægningsfrihed for godsejerne. Men han citerer en "forstandig reformven" for at have ment, at "det maaske ikke var saa afgjort, om ikke Agerdyrkingen ved Fæstebønder er ligesaa nyttig, som om vi havde lutter Selvejere. Kun frie Fæstere med bestemte Pligter, saa tror jeg, disse kan være ligesaa lykkelige og ligesaa nyttige som Selvejere" (s. 195 f.). Citatet vidner om Holms afbalancerede skildring, der næppe kunne støde hans samtids godsejere. Mærkeligt nok omtaler Holm godsejer Th. R. Teilman, "Endrupholm" ved Varde, som reformmodstander, skønt denne allerede i 1767 i et pseudonymt skrift havde gjort sig til talsmand for stavnsbåndets ophævelse. Der var i mere end én forstand langt fra Vestjylland til København. Da også Rasmussen-Søkilde bog "Landboreformerne og den danske Bondestands Frigørelse før og efter 1788"

blev befordret i trykken, blev ligevægten mellem de to samfundsklasser opretholdt. Og da udvalgets formål tilmed var upolitisk, kunne de to festskrifter vedtages i samdrægtighed. Det vedtoges at bruge den ene halvdel af det budgetterede beløb, 8.000 kr., til festskrifter og den anden halvdel, 8.000 kr., til den historiske samling.

Imidlertid foreslog la Cour, at også ”Literat Mejborg”, dvs. den kulturhistoriske forfatter og tegner Reinhold Mejborg (1845-98), der i 5-6 år med understøttelse fra regeringen havde studeret bygningsformer, fik lejlighed til at udgive et arbejde baseret på sine studier. Herom havde gehejmearkivar A. D. Jørgensen udtalt sig særdeles fordelagtigt. Mejborg havde imidlertid ikke noget stort navn blandt historikerne, hvorfor det ikke ville være så heldigt at anbringe ham ved et rent historisk arbejde. ”Derimod var hans Kjendskab til Husbygningen enestaaende, saa naar man lagde Hovedvægten paa Bygningsformerne - istedetfor paa Bøndernes Levevis i det 17de og 18de Aarhundrede - vilde Valget af ham være heldigt.”

La Cour meddelte endvidere, at Mejborg også fra Sverige var udmærket anbefalet, at etatsråd Heinr. Hansen (arkitekturmaler og kunsthåndværker, 1821-90) og Dr. Oluf Nielsen (rådstuearkivar i København 1838-96) ville føre tilsyn med arbejdet. Endvidere ville Mejborg levere et festskrift med billedtekst og billeder omhandlende gamle danske hjem fra det 16. og 17. århundrede, når udvalget ville bekoste ham 2.500 kr. for de første 500 eksemplarer. Både Rasmussen-Søkilde og formanden, kammerherre Lüttichau, mente, at Mejborg i hovedsagen måtte lægge vægt på at fremdrage bøndergårde fra ældre tider, da disse stod i fare for at gå tabt, medens herregårde og købstadbygninger nok ville blive bevaret ad anden vej. Formanden mente desuden, at man ved at begrænse antallet af billeder af herregårde ville opnå en større effekt.

Diskussionen afspejler faghistorikernes skepsis over for autodidakten Mejborg, en skepsis som også Troels-Lund fik at mærke. Eftertiden har bedre forstået at vurdere R. Mejborgs pionérgerning med at undersøge og tegne gamle bøndergårde lige fra Holsten og Slesvigs grænseegne til langt op i Sverige. En stor del af hans samlinger, der nu findes i Nationalmuseets 3. afd., ligger upubliceret, selvom både H. Zangenberg, og i den nyeste tid, Grith Lerche, har draget nytte af dem. Hans hovedværk, ”Slesviske Bøndergaarde” fra 1892 var tænkt som første bind af et mere omfattende værk om ”Nordiske Bøndergaarde”, af hvis andet bind han kun nåede at udsende to hefter i 1897, inden han rantes af apopleksi. Hans smukke bog fra 1888, ”Gamle danske Hjem”, var ligeledes et banebrydende arbejde. Det vidner om la Cours skarpe blik for nyskabelse og kvalitet, at han fik Mejborg ydet den anerkendelse at bidrage til jubilæumsudstillingen med et egentligt ”Festskrift”.

Udvalgets anden hovedopgave var at fremskaffe en samling af gammelt ”Landbrugsmateriale”, og det lå la Cour stærkt på sinde at tilvejebringe modeller af bøndergårde, der ”kunne gaa over i det eventuelle Landbrugsmuseum”.

Det er blevet hævdet blandt dem, der har skildret Landbrugsmuseets historie, at tanken om at oprette et landbrugsmuseum første gang blev fremsat i 1879 af frøkontrollens grundlægger, grosserer E. Møller-Holst (1825-89), der i årene 1877-83 udgav ”Landbrugs-Ordbog for den praktiske Landmand” I-VI under medvirkning af fagmænd i Danmark, Norge og Sverige. Botanikeren

professor Emil Rostrup (1831-1907), kendt fra "Veiledning i den danske Flora" (1904), var fra 1879 redaktør for "Foreningen til Kulturplanters Forbedring". På hans foranledning blev der tilvejebragt en samling af planteformer, frøsorter og kolorerede håndtegninger til udstillingsbrug med henblik på et kommende "Museum for Landbrugets Kulturplanter". Det var imidlertid et vanskelige materiale at opbevare, og ved foreningens opløsning i 1893 overgik samlingen til Landhusholdningsselskabet, hvorfra kun nogle få kolorerede tegninger af rodfrugtformer senere er blevet overladt til Landbrugsmuseet, medens resten er gået til grunde (Sonne og Hansen: Landbrugsmuseum Spørgsmaalet, 1933, s. 446).

Det, Møller-Holst og Emil Rostrup ville oprette, var i virkeligheden ikke et landbrugsmuseum, men et landbrugsbotanisk herbarium i retning af det, der findes i Kew Gardens ved London. Det var kulturplanternes forbedring, de sigtede mod. Havde de derimod oprettet en landbrugsbotanisk museumshave, hvor uddøende arter kunne være blevet holdt vedlige til krydsning med højt kultiverede eksemplarer af de forskellige arter, ville det have haft uvurderlig betydning i dag. Men dertil var tiden ikke inde.

La Cour ville derimod have et rigtigt museum, hvor redskaberne belystes ved hjælp af vægkort og modeller. Han foreslog at lave en miniaturegengivelse af en landsby i papmaché og et panorama. Det sidste minder om nutidens store panoramaer, f.eks. i Smithsonian Museum i Washington. Men udvalgets øvrige medlemmer mente, at det blev for dyrt til museumsbrug, en erfaring man også har gjort mange steder i nyere tid. Rasmussen-Søkilde foreslog, at man i stedet lod tegne grundplaner, som Mejborg ville kunne være behjælpelig med. La Cour var stadigvæk tilhænger af modeller, som han forudså måske ville blive set af 200.000 besøgende, hvorimod måske kun 3.000 ville få jubilæumsbogen. Men det endte med, at der af de 16.000 kr. kun afsattes 2.000 kr. til fremstilling af kort og 700 kr. til modeller.

I udvalgets tredje møde deltog foruden formanden, Rasmussen-Søkilde, la Cour og sekretæren tillige Dansk Folkemuseums direktør, Bernhard Olsen, Henry Petersen fra Oldnordisk Museum og "Cand. C. Nyrop" (industrihistorikeren Camillus Nyrop 1843-1918). Camillus Nyrop var fætter til udstillingens arkitekt Martin Nyrop. Han havde været sekretær for Industriudstillingen i 1872 og var det ligeledes ved Den nordiske Udstilling i 1888. I diskussionen om indsamling af landbrugsmateriel af historisk interesse sagde la Cour, at det af ham udarbejdede udkast til en rundskrivelse var fremkommet for stærkere at præcisere Landbrugsmuseet, som måtte være fagligt og strække sig til at omfatte genstande fra ulige tider og illustrere den udviklingsgang, der er gennemløbet op til nutiden, medens Folkemuseet fortrinsvis måtte være kulturhistorisk. Han mente ikke, man skulle forbigå skolelærerne, men det gjaldt i særlig grad om at få herregårdene med, "hvorfra det meste vil kunne leveres". Hvilket Bernhard Olsen bifaldt, idet han tilføjede: "og Lægerne". Henry Petersen mente, at man let ville blive enige om fordelingen mellem de to museer og bifaldt la Cours udkast. C. Nyrop hævdede principielt, at hvad der indkom til udstillingen for dennes penge tilhørte denne, som derfor måtte have en stemme med vedrørende fordelingen.

Man diskuterede også, hvor megen plads der kunne blive til landbrugsudstil-

lingen. Her mente la Cour, at 3.200 kvadratalen måtte være passende, idet det svarede til den plads, nutidens landbrugsmaskiner og redskaber havde i Berlinermuseet. Nyrop mente, man måtte udstille det bedste af det indkomne og magasinere resten, hvortil Bernhard Olsen sluttede sig, idet han anførte, at det sløvede publikum at se for meget af samme slags. Han mente, det var spild at sende opfordring til ca. 3.000 skolelærere. Han lovede at fremskaffe en liste over adresser på de mænd, man burde henvende sig til. Og med hensyn til også at tage ting med fra Sverige og Norge mente han, at man burde holde sig til den danske gruppe: Slettelandet. Han kunne underhånden tilvejebringe betydelige samlinger fra Skåne gennem personlige bekendtskaber. La Cour ville dog gerne formå Landbrugsdirektøren i Norge (J. Smitt) til at sende en samling. Bernhard Olsen var tilhænger af la Cours tanke om modeller og tilbød at udlåne Folkemuseets. Det overdroges derefter Bernhard Olsen at opstille udstillingen og om nødvendigt være tilstede ved festerne, hvor landmændene samledes. Der var afsat 1.200 kr. til assistance for ham og 300 kr. til rejser. Han måtte imidlertid også forestå genstandenes tilbagesendelse og være ansvarlig for, at de udstillede ting ikke molesteredes i udstillingstiden.

Fig. 8. Bernhard Olsen (1836-1922). Oprettede i 1885 Dansk Folkemuseum og 1901 Frilandsmuseet, som han ledede indtil 1920. Her tegnet af Rasmus Christiansen i Politiken den 7.7.1900.

Det fremgår heraf, at J. C. la Cour og Bernhard Olsen allerede fra begyndelsen arbejdede tæt sammen i gensidig tillid, men også hvor stor en andel, der måtte blive Bernhard Olsen til del for udstillingens succes. Den 3. september 1887 samledes et underudvalg bestående af la Cour, Rasmussen-Søkilde og sekretæren Chr. Sonne for at gøre status over, hvor vidt man var nået. Kaptajn Madsen (A. P. Madsen 1822-1911), den bekendte maler og arkæolog, der havde været med i begge de slesvigske krige, var i fuld gang med at tegne kort til ophængning på væggene, bl.a. det senere så ofte gengivne kort over Årslev ved Slagelse før og efter udskiftningen. Bernhard Olsen var inde på at afbilde "røsagre" fra Skåne og bemærkede i den anledning, at der var spor af sådanne i Gribskov (det må være stenrækkerne han tænkte på). Man ville imidlertid ikke gå uden for landets grænser af hensyn til den svenske komité, der var dannet. Derimod vedtoges kaptajn Madsens forslag om at lave en afbildning af bystævnenestene i Davinde på Fyn.

På det afsluttende møde 9.2. 1888 meddelte la Cour, at der nu var fremstillet landsbykort, bl.a. over Nidløse og Jordløse samt et over en stjerneudskiftning. Desuden var der tegninger af tre bøndergårde, bystævnet fra Davinde, plovscener fra helleristninger og fra kalkmalerier i Elmelunde kirke på Møn. Der bevilgedes Bernhard Olsen et beløb til restaureringen af de indkommende sager, der formentlig ville komme til at omfatte ca. 200 numre.

Den nordiske udstilling 1888: Udsendte retningslinjer

De opfordringer, der udsendtes fra Udvalget for "Den landbohistoriske Samling" efter de i forvejen vedtagne retningslinjer, er underskrevet af formanden, kammerherre C. Lüttichau, hvorimod de, der udgik fra "Det almindelige Landbrugsudvalg", er underskrevet af dettes formand, grev Chr. F. Danne-skiold-Samsøe (1838-1914), præsident i Landhusholdningsselskabet, ejer af grevskabet Samsøe og en fremragende landøkomon. Chr. Sonne var sekretær for alle udvalgene.

Man udsendte et par trykte rundskrivelser, øjensynligt konciperet af J. C. la Cour og Chr. Sonne, hvoraf den ene henvendte sig til fabrikanter af landbrugsmaskiner og -redskaber, om genstande eller tegninger af sådanne, som kunne fås til låns eller som gave til det vordende landbrugsmuseum. Den anden og vigtigste er delt i to afdelinger: 1) En historisk Landbrugssamling og 2) Gamle danske Bøndergaarde.

Første afdeling drejer sig om oprettelsen af et landbrugsmuseum, hvor udviklingen af landbrugets enkelte grene og dets bierhverv kunne belyses ved hjælp af de i forskellige "Egne og Lande" benyttede redskaber og apparater eller modeller og tegninger af disse, af kort og kulturplanter, af bygningsmodeller og tegninger, af produkter som korn, frø, uld og tegninger af husdyr o.l. For ret at forstå og bedømme det standpunkt, hvortil landbruget er nået, må man kende den udviklingsgang, det har gennemløbet. - "Thi samtidig med at man bevæger sig fra Fortidens højst ringe og ufuldkomne Hjælpe midler gennem en

Række Udviklingsformer op mod Nutidens fyldige Materiel, føres Tanken videre mod den Tid, der skal komme, og de Brøst, der skulle afhjælpes”.

Det ovenfor omtalte almindelige synspunkt, at fortidens hjælpemidler var ringe og ufuldkomne, gentages altså. Men man opfordrer også til ikke at forbigå ”smaa og uanseelige Gjenstande”, som alligevel på grund af deres karakteristiske former har deres betydning. Man vil måske i et gammelt gemme kunne finde tegninger, billeder eller kort af bygninger, redskaber, dyr, jorderne o.l. eller regnskaber for gårdens drift og udbytte i længst forsvunden tid. Men også yngre håndredskaber, tildels hjemmelavede, der måtte være karakteristiske for egnen har interesse, f.eks. leer, ledrag, mejereder og mejekroge, river, spader, tørvespader o.l. Desuden apparater til formaling af korn, tilvirkning af hør, hamp, brændevin, og kartoffelstivelse, rebspinding, kurvefletning træ- og hornarbejder, farvning, garvning, teglbrænding o.l. Som hovedregel var det tanken, at de indsamlede genstande skulle indgå i et kommende landbrugsmuseum, men egentligt husgeråd og bohave ville blive overladt til Dansk Folke-museum. Som nærmere vejledning bragtes følgende liste over ønskede genstande.

Redskaber til Jordens Bearbejdning, Rensning og Tilsaaning.

Spader, Hakker, Skovle.

Redskaber til Stenopbrydning, Rydning etc., Stenslæder, Stenvogne, Stenhakker.

Kroge af forskellige Slag med tilhørende Aag og Træktøj.*

Plove: Hjulplove, den gammel danske, den forbedrede; — med to Hjul, med et Hjul og med Skøjte.

Svingplove af Træ, af Træ og Jern, af Jern; — med Træmuldfjel, eller do. belagt med Skinner, eller med Pladejern, eller helt af Jern; med smedede Skær; Forstillinger af ulige Art; forskellige Laase til at stille Langjernet.

Vendeplove, Dobbeltplove.

Undergrundsplove, Rojalplove.

Harver: Træharver, Tjørneharver, Brakharven, den skotske Harve, Svenskharven, Foldharven, Rundharver, osv.

Sæddækker, Grubber, Extirpatorer, Scarifikatorer, Kultivatorer, Radrenser.

Tromler, runde og kantede, hele og delte, massive og hule, til Haandkraft og Hestekraft.

Jordsluffer, Ager-slæbere.

Saa-redskaber: Sædeløb med Seler, Saahorn, Saaapparater og Saamaskiner.

Redskaber til Afgrødens Bjeergning, Tærskning og Behandling.

Høstredskaber: Segle, Leer, Ledrav, Mejekroge, Hø- og Høstriver, Hø- og Korntyve; af disse Redskaber ønskes sendte Repræsentanter fra de forskellige Egne op til Nutiden, efter som der f. Ex. er stor Forskjel mellem det Mejetøj, der bruges paa Sjælland, i Fyen og det nordlige Jylland.

Høbuer, Høslæbere, Stubbeslæbere, Høstriver, Høstkroge.

Til Tærskning: Plejle, Tærskknopper, Tærsketromler, Loriver, Langhalmkamme, Tveger.

Til Rensning: Kasteskovle (med kort og langt Skaft), Sold, Drøftetrug, Kørnetromler.

Til Rapsdyrking: Segle, Rapstyve, Rapsslæder, Rapstromler.

Til Hø- og Hampedyrking: Knebling, Rødning, Bragning, Brydning, Sketning, Høgling, Knipling.

Til Kartoffelbehandling o. lg.

Hakkelses-kister, Skæreværker o. lg.

Stald- og Laderekvitter.

Tøjr (af Hestehaar og ispundne Svinehaar o. lg.), Sikringsmidler mod uvane Dyr, Klaptræer, Riis-kurve, Halmkurve, Sælder, Bikuber, Tækkesimer, Klinskeer.

Vogne og Seletøj.

Lundstikkevogne, Høstvogne, Karrer, Karin, holstensk Vogn.
Seletøj, Stavtøj, Puder osv.

Mælkeredskaber.

Fade og Mælkekar af Træ, Leer og Metal; Kjærner, Stadekjærner, Vuggekjærner osv., med Trædehjul (for Hunde).

Ostekopper, Osteringe, Ostepræsser.

Andre Redskaber.

Til Havedyrkningen, Torvebehandling, Skovning og Rydning, Engdyrkning, Rorskær og Tækning.
Mægling, Teglbrending.

Modeller og gamle Billeder,

der kunne belyse Landbruget eller enkelte Sider af dette: Bygningerne, Redskaberne, Markarbejderne, Jordfordelingen osv.

Om de gamle bøndergårde skrives, at de forsvinder mere og mere såvel i helhed som i enkeltheder: "Snart ville de sidste Rester deraf være svundne, og medens vi af fordums Tegninger og Beskrivelser kunne danne os et ret godt og forstaaeligt Billede af de Vilkaar, som Husbygningen har tilstedet Livet og Virksomheden paa Herregaarden og i Kjøbstaden, ere vi derimod saa at sige fuldstændig blottede for enhver Oplysning af lignende Art om Bøndergaardene".

For at Mejborgs "Gamle danske Hjem" kunne blive så fyldestgørende som muligt, anmodede man enhver, der måtte kende gamle ejendommelige bøndergårde eller bygningsdele af sådanne, om inden udgangen af maj 1887 at sende Mejborg meddelelse derom, gerne ledsaget af et grundrids.

Det var på høje tid. Men Mejborg nåede i hvert fald i det ydre at redde en uerstattelig skat ved at rejse rundt i landet og tegne de ældste gårde, han fik kendskab til. Bl.a. tegnede han en hedegård ved Sunds med dens tørvestakke og opstablede vægtørv. Malere som Hans Smidth (1839-1917) har suppleret indtrykket. Men medens disse var ude efter maleriske motiver, skildrede Mejborg bygningerne og deres indbyrdes forhold lige så nøgternt, som A. P. Madsen afbildede dysser og gravhøje for Oldnordisk Museum. Snart skulle andre følge efter og uddybe det indvundne: Chr. Axel Jensen, Mogens Clemmensen, Halvor Zangenberg og deres efterfølgere.

Interessen for lokalt udformede og forbedrede håndredskaber, der hang sammen med husflidsbevægelsen, gav sig udslag i en trykt skrivelse fra "Det almindelige Landbrugsudvalg" til landboforeningerne i juni 1887, signeret af Danneskiold-Samsøe. Den knytter sig til en bevilling på 1.000 kr., der på finansloven for 1879-80 var blevet givet til præmier for avlsredskaber til dyrkning af husmandslodder. Bevillingen var imidlertid ikke blevet benyttet, fordi en præmiering måtte ske ved en udstilling, og en sådan ville medføre udgifter langt ud over det bevilgede beløb.

Udvalget mente nu, at interessen for og betydningen af vore husmandsbrug efterhånden havde udviklet sig så meget og i flere retninger skabt sig så selvstændige former, at det nu måtte skønnes påkrævet at samle de simple redska-

ber og apparater, der benyttedes til jordens bearbejdning og afgrødens behandling, og som var af en hensigtsmæssig form og heldig konstruktion. ”I saa Henseende har mangen sindrig Husmand gennem en tænksom Benyttelse af almindelige Hjælpemidler vidst at ændre og forbedre disse saaledes, at Arbejdet derved i høj Grad er blevet enten lettet eller forbedret, men Forbedringerne ere i mange Tilfælde ikke trængt ud over den nærmeste Kreds, hvori de ere opstaaede, de ere ikke blevet Almenhedens Ejendom”.

Hvis landboforeningerne ville besøge de huslodder, der konkurrerede om de for ypperlig dyrkning udsatte præmier, kunne de tillige få lejlighed til at besigtige det materiel, husmændene benytter, og når de da finder noget, der fortjener særlig opmærksomhed, kunne de indsende et eksemplar til udstillingsbureauet, således at der her kunne ske en særlig bedømmelse og præmiering. Et særligt skema blev vedlagt for at indhente oplysninger om genstandens navn og art, brugerens navn og adresse, hvem der havde forfærdiget genstanden, hvori dens ejendommelighed bestod, til hvilken handelspris den ville kunne leveres etc. Opfordringen gentoges i et kort erindrings-cirkulære 6.12. 1887.

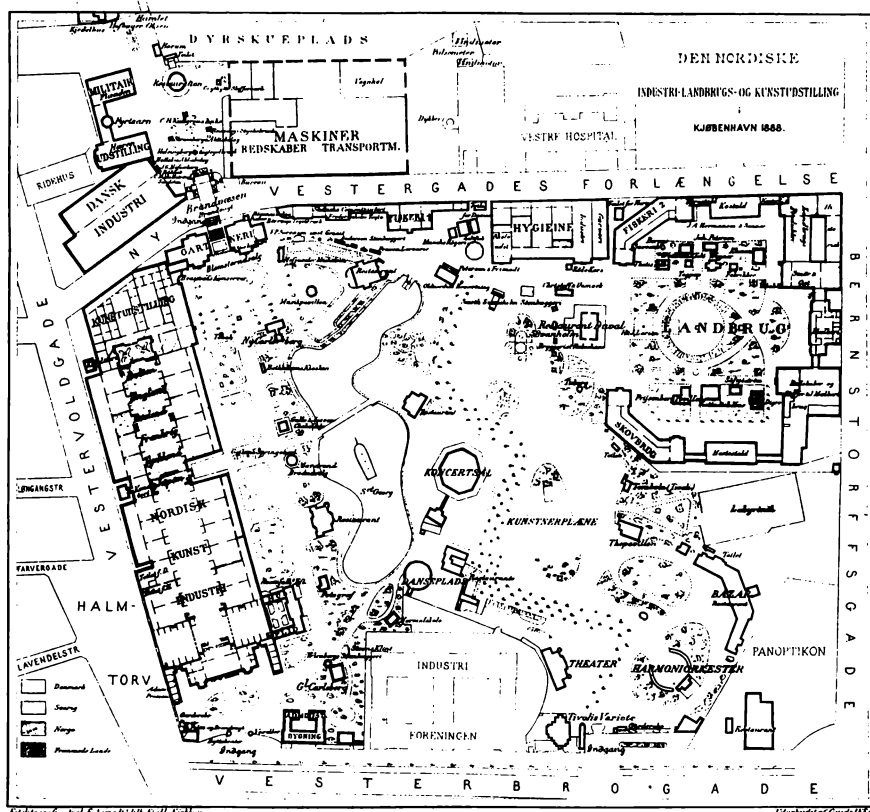

Fig. 9. Plan over Den nordiske Udstilling 1888. Landbrugsafdelingen fandtes på hjørnet af Bernstorffsgade og Ny Vestergades Forlængelse. (fra Det kgl. Biblioteks kort- og billedsamling)

Man mærker intet standshovmod i denne sag. Politiske modsætninger var ikke ensbetydende med uforligelige private holdninger. Netop i disse år bevirkede landbrugsomlægningen, at kvægavlen voksede og med den antallet af andelsmejerier, hvor husmandens stemme kom til at gælde lige med gårdmandens, hvis han evnede at have et par køer og levere mælk til et andelsmejeri.

Der var imidlertid endnu en sag, der optog Landhusholdningsselskabet og udstillingskomitéen. Det var forberedelsen af en særlig produktudstilling af kornprøver fra landets forskellige egne. Ledelsen af denne sektion var hofjærgermester S. Vind, "Sanderumgård" (1842-1913), der havde deltaget i krigen 1864 som frivillig dragon. Han, der var svigersøn af gehejmekonferensråd E. Tesdorpf, "Ourupgård", havde forvandlet Sanderumgård til et fremragende lærested med et mønstergyldigt kvægbrug og markbrug. Han var desuden midtpunkt i de fynske landboorganisationers samarbejde og siden 1881 medlem af Landhusholdningsselskabets bestyrelsesråd.

Udvalget anmodede 1.12. 1887 i en trykt skrivelse landboforeningerne i landets amter om fra hvert amt at tilvejebringe 10 prøver á 10 pund af de fire hovedkornsorter: Hvede, rug, byg og havre. Man havde ikke noget imod, at der til samlingen blev udtaget de bedste af de indsamlede prøver, idet man derved ville få et indtryk af kvaliteten i de forskellige egne af landet. Ved udstillingens slutning var det hensigten helt eller delvis at overføre de udstillede prøver "til det Landbrugsmuseum, til hvis Oprettelse en Del af det eventuelle Overskud fra Udstillingen agtes benyttet".

Landbrugsafdelingen sendte et eksemplar af professor Holms festskrift til de personer, der var indbudt til udstillingens åbningshøjtidelighed den 18. maj 1888. Og tilsvarende sendte grev Danneskiold-Samsøe for landbrugsafdelingen det af litterat R. Mejborg udgivne billedværk med tekst angående "Gamle danske Hjem" til de indbudte deltagere i mindehøjtideligheden i anledning af hundredårsdagen for Stavnsbåndets løsning den 20. juni 1888.

Samlingen får eget hus i Lyngby 1889

Bernhard Olsen havde, som det fremgår af ovenstående, påtaget sig at forestå indsamlingen til den landbohistoriske samling og at ordne udstillingen. Men han måtte midt under arbejdet trække sig ud af det, fordi hans eneste søn dræbtes ved et fald fra rigningen på orlogsskibet "Geysir". Men det var på hans initiativ, musiker J. Olsen (1839-1920) fra Bakkebølle i Sydsjælland var blevet ansat som kustode ved udstillingen (se Holger Rasmussen: Bernhard Olsen, s. 142-45).

Til udstillingens historiske afdeling var ialt indkommet 461 numre, hvoraf 12 var modeller og tegninger. Af de resterende 449 genstandsnumre var en del husmands- og håndredskaber. Dertil kom en del genstande udstillet af Dansk Folkemuseum og Landbohøjskolen. Af de indkomne genstande skænkedes eller købtes til det kommende landbrugsmuseum 371 numre, der kom til at danne grundstammen i museet.

Blandt dem, der havde været virksomme ved indsamlingen, lægger man især mærke til nogle lærere og gårdmænd fra Sydfyn. Her havde gårdejer N. Rasmussen-Søkilde sine forbindelser, dels lige omkring Brahetrolleborg, og dels vest på til halvøen Horneland. En af de mest virksomme var aftægtsmand J. P. Krog i Bjerne, Horne sogn. Dernæst var der lærer Nørregaard i Håstrup og højskoleforstander H. Kjerkegaard i Køng. Fra Langeland kom der mange værdifulde genstande fra proprietær C. M. Petersen, "Møllegaard" i Longelse.

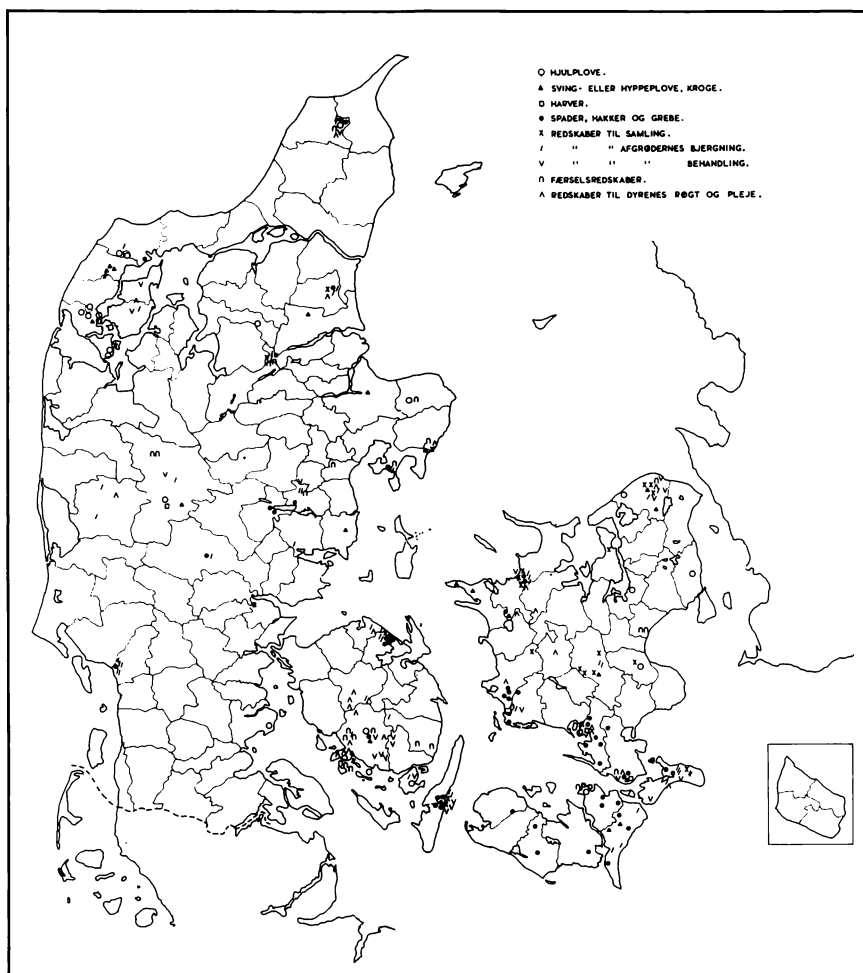

Fig. 10. På kortet ses hjemstederne for egentlige landbrugsredskaber indsamlet 1888-1900. Takket være Rasmus J. Roses indsamling i Thy og på Mors, samt hans virke i forbindelse med Landmandsforsamlingen i Odense 1900, kom en mere ligelig fordeling i stand. Nu blev også landets afsides vestlige egne repræsenteret. (udarbejdet af: Axel Steensberg)

Fra Nordfyn indsendte N. E. Hofman Bang, "Hofmansgave" i Norup sogn nord for Odense, adskillige håndredskaber. På Sjælland var den mest virksomme indsamler lærer P. Mortensen i Vallekilde, der ikke begrænsede sig til sin egen egn, men indsendte en del håndredskaber både fra Fyn og Jylland, dog ofte uden nøjere hjemstedsoplysninger. Fra Nordsjælland kom der en del håndredskaber fra husmand Niels Hansen i Tulstrup, Græsted sogn, og fra en gårdejer Andersen i Pårup, som også sendte en hyppeplov. Fra Midtsjælland bidrog "Udvalget for Præmiering af Huslodder i Sorø Amt", og der kom også enkelte genstande fra konsulent P. Nielsen, Tystofte ved Skælskør; men ellers var indsamlingen i denne del af landet især koncentreret til egnen syd for Næstved, Møn og Nordfalster. Blandt de flittigste indsamlere var ovennævnte musiker J. Olsen, Bakkebølle, parcellist H. Nielsen, Bakkebølle, pastor Th. Rørdam, Vejlø, og husmand N. Nielsen, Stensby Linie; endvidere fra Møn snedker P. Jensen, Borre, og H. P. Hansen i Bille. Fra Falster de to gårdejere J. Rasmussen og Chr. Sørensen i Vålse samt folkemindesamleren, gårdejer Karen Toxværd i Sildestrup. På Bornholm var propritær M. E. Kirketerp, "Lehns-gård" ved Gudhjem meget aktiv.

Jylland var, som man kunne vente, svagt repræsenteret i forhold til sin udstrækning. Provst H. F. Feilberg i Darum nord for Ribe sendte nogle redskaber. Fra det nordligere Vestjylland kom der et par genstande fra møller B. Nielsen, Kideris mølle syd for Herning og ligeledes fra smed Anders Nielsen i Ør-

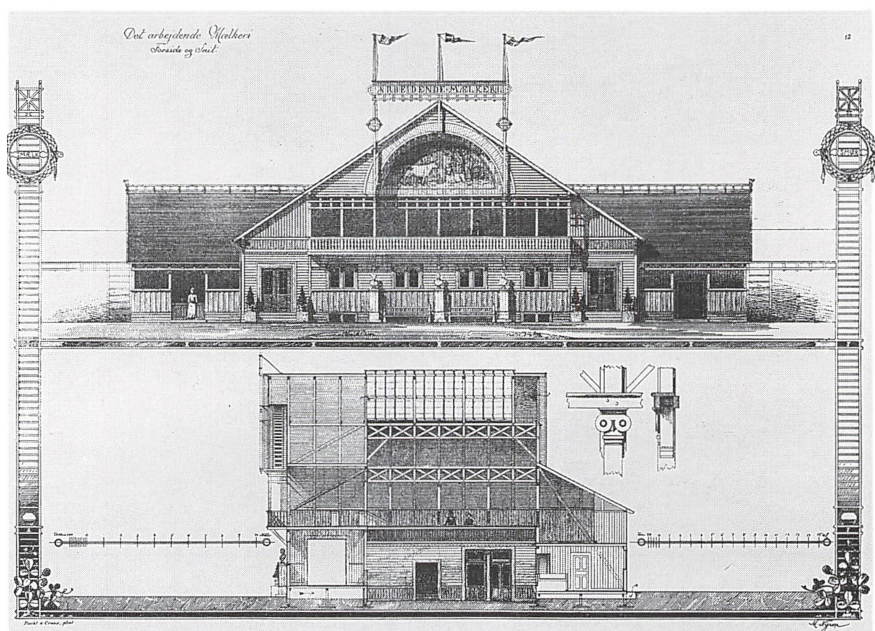

Fig. 11. Landbrugsudstillingens facade på Den nordiske Udstilling 1888 set fra Bernstorffsgade. (illu.: Det kgl. Biblioteks kort- og billedsamling)

regård lidt længere nord herfor. Vendsyssel repræsenteredes af den aktive lærer Lassen i Sindal. Fra Østjylland kan nævnes smed H. Mortensen i Villestrup, Hindsted herred, jægermester F. Hvass, "Randrup" i Skibsted sogn ved Lille Vildmose, proprietær H. Chr. R. la Cour, "Trinderup" ved Hobro og proprietær P. la Cour, "Havmøllen", Dråby sogn - begge brødre til J. C. la Cour. Endelig P. Th. Nielsen i Hårby ved Skanderborg, lærer Nielsen i Ramten på Djursland, fabrikant Holst i "Klostermølle" Vorladedgård sogn ved Mossø, og fabrikant "Bastian" i Horsens.

Men kendskabet til den vestlige del af den jyske halvø var sparsomt, idet Landhusholdningsselskabet stod for indsamlingen. Først en halv snes år senere nævnte J. C. la Cour i et brev til lærer R. J. Rose, Thisted, at degnen fra Thorsted, J. A. Trøstrup, i 1889 var begyndt at samle ind til det kommende Herning Museum. Og samtidig var degnen i Gjellerup ved Herning, Evald Tang Kristensen, på vandring landet rundt med sin taske på skulderen for at indsamle folkeminder. Landstingsmand Thomas Nielsen fra Hammerum støttede tanken om at oprette et lokalt museum her, men der var stadigvæk langt fra hovedstaden til Midt- og Vestjylland, for ikke at tale om Thy og Mors. Dette sidste blev der dog rådet bod på takket være lærer Roses omfattende indsamling i 1898.

Udstillingen fik uventet stor publikumstilstrømning og blev derfor forlænget til 2. oktober 1888. Entréindtægten oversteg udgifterne med ca. 50.000 kr., der ifølge trufne aftaler skulle deles mellem industri, landbrug og kunst. Landbruget fik 16.514 kr.; men der blev ikke givet statsstøtte til opførelse af et museum for dette erhverv, sådan som det skete for kunstindustrien.

Efter at Landbohøjskolen og Dansk Folkemuseum havde taget vare på deres del af de udstillede genstande, var der som før nævnt 371 katalognumre tilbage til det kommende landbrugsmuseum. Men da numrene i nogle tilfælde omfattede flere genstande, var der i realiteten ialt 433, der skulle flyttes. Martin Nyrops udstillingsbygninger, opført af træ, hvor nu Københavns rådhus ligger, blev rømmet med "beundringsværdig hurtighed", som det hed. Alt blev pakket i store kasser uden nogen særlig form for kontrol, og da nummereringen var sket med store papskilte, der hang løst på genstandene, kan der let være opstået fejl og misforståelser, som gav problemer ved den senere udpakning.

Landhusholdningsselskabet var ikke i stand til at huse de 371 katalognumre, og de 16.514 kr., der tilfaldt det af overskuddet, var langt fra tilstrækkeligt til at bygge et museum. I denne situation viste J. C. la Cour sin sædvanlige handlekraft, idet han for egne midler købte én af udstillingsbygningerne, der alligevel skulle rives ned, og opstillede den i Lyngby tæt ved Landboskolen. Han tilbød at huse samlingen mod, at den måtte benyttes i skolens undervisning. Ved Landhusholdningsselskabets generalforsamling i 1889 meddeltes, at samlingen nu var vokset til ca. 500 numre, men at den endnu ikke var afgivet. Senere meddelte Chr. Sonne, at den var vokset yderligere til 550 numre. Bygningen kunne ikke rumme det hele, hvorfor man fik tilladelse til at magasinere en del dubletter i staldene ved Sorgenfri slot. Flytningen til Lyngby alene kostede 209 kr., hvilket var et anseligt beløb. Det ser ud til, at samlingen var nogenlunde opstillet, da vinterskolen begyndte en af de første dage i november 1889. Fra dette tidspunkt kan man regne Landbrugsmuseet som åbnet, idet også andre end ele-

Fig. 12. Kaptajn J. C. la Cour i sin glansperiode o. 1890, da for egne midler havde erhvervet en af Den nordiske Udstillings træbygninger og genopført den tæt ved Lyngby Landboskole, som han selv havde oprettet. I bygningen indrettede han Landbrugsmuseet, hvortil der fra november 1889 var offentlig adgang. (foto: Det kgl. Biblioteks kort- og billedsamling)

verne kunne få adgang. Men om nogen åbningshøjtidelighed blev der ikke tale. Samme år havde la Cour købt "Brede Ladegård" for at knytte et praktisk landbrug til skolens teoretiske undervisning.

I 1890 solgte la Cour Landboskolen til bestyrelsen for Grundtvigs Højskole, der var grundlagt 1856 på Marielyst i Gladsaxe, men han fortsatte som forstander for begge skoler, indtil H. Rosendal i 1892 antoges som højskolens forstander. Højskolen fik 1891 til huse i en tilbygget fløj, og i 1897 fik den sin egen bygning ved siden af Landbrugsmuseet og egen husholdning, forestået af Jutta Bojsen Møller. Det er på denne baggrund, den senere udvikling i forholdet mellem de to institutioner og Grundtvig-Fonden, der stod bag dem, skal forklares.

Ved den landbohistoriske samling oprettedes i 1888 en protokol med følgende hovedinddeling, der byggede på de indkomne genstandes opstilling:

- 1) Redskaber til Jordens Behandling før Saaning:
 - a. Kroge, Plove og Harver.
 - b. Spader, Hakker og Grebe.
- 2) Saaning og Jordens Behandling efter Saaning.
- 3) Redskaber til Afgrødens Bjergning.
- 4) Redskaber til Afgrødens Behandling.

- 5) Færdselsredskaber.
- 6) Redskaber til Dyrenes Røgt og Pleje.
- 7) Redskaber til Husbrug.
- 8) Redskaber til Hørrens Beredning.
- 9) Redskaber til Tørvegravning.
- 10) Redskaber til forskelligt Brug.
- 11) Færøiske Redskaber.
- 12) Skovbrugseffekter og -redskaber.
- 13) Minder fra de gamle Bylags og Bygilders Tid.
- 14) Modeller og Tegninger.
- 15) Udskiftningskort og Historiske Billeder.
- 16) Modeller af gamle danske Bøndergaard.
- 17) Kort og Grafiske Fremstillinger vedrørende Landbrugets Vilkaar og Udvikling i Danmark.

Denne såkaldte "Ældste Protokol" omfattede også en del genstande, der blev overladt til Dansk Folkemuseum, og J. C. la Cour ses selv at have revideret den i 1895. Desuden er der i "Protokol 1890-92" store rettelser og tilføjelser med en håndskrift, der ligner lærer R. J. Roses. De kan eventuelt være en senere tilføjelse, idet versalerne R, L, K, D, H og S næppe kan være identiske med lærer Roses tilføjelser i nævnte protokol.

Skønt la Cour selv kunne overkomme det utrolige i henseende til at rådgive, vejlede, skrive betænkninger og revidere andres, er det usandsynligt, at han ikke skulle have haft hjælpere til protokolleringsarbejdet. Chr. Sonne har i hvert fald haft to assistenter, Krieger og Bjerregaard, som det fremgår af regnskab for Landbrugsafdelingen. Og det kan meget vel være én af dem, der har affattet "Ældste Protokol", hvilket må være sket samtidig med opstillingen af genstandene. Krieger fik som assistent udbetalt 100 kr., medens Bjerregård fik 80 kr.

Den næste protokol, formentlig ført 1890-92, er inddelt med de samme hovedrubrikker som "Ældste Protokol" fra 1 til 8. Længere er man ikke kommet med at afskrive og foretage en let redigering af teksterne i den ældste protokol. Hvem der har skrevet den nye protokol, og hvorfor den er fremstillet, har ikke kunnet fastslås. Den er ikke skrevet med J. C. la Cours håndskrift, heller ikke med hans søn, J. C. B. la Cours håndskrift, skønt denne søn i 1891-93 var forvalter på "Brede Ladegaard", samtidig med at han læste på Landbohøjskolen uden dog at slutte med en afgangseksamen. Det kan fastslås, at de to protokoller i hovedsagen indeholder de samme oplysninger. Men enkelte genstande er ikke indført i den senere protokol, skønt der i reglen er afsat plads til dem. Undertiden savnes dog selve løbe-nummeret, hvilket tyder på, at man ikke har kunnet finde den pågældende genstand.

I den ældste protokol fra 1888 har J. C. la Cour under "Redskaber til Husbrug" løbe-nr. 279, katalog nr. 594 tilføjet: "Findes Lampe og Lampekrog. J. C." De er senere fundet, hvilket fremgår af Johs. Lægdsmands tilføjelse: 5773 D(alum) og 5745. Men en egentlig revision, hvor genstande og protokol er jævnført, blev først foretaget i april 1897, da overlærer R. J. Rose fra Thisted efter aftale med la Cour gennemgik samlingen. Han har i en række tilfælde ind-

ført de hidtil udeladte genstande fra "Ældste Protokol". Men han har også indføjet en hjulplov i "Ældste Protokol", åbenbart skænket af forpagter N. Tillsch, "Gunderup" ved Vallø. Den er ikke indført i protokollen fra 1890-92, hvilket vel ellers havde været naturligt. Rose har imidlertid udført et stort og meget fortjenstfuldt arbejde i de fire-fem dage, han opholdt sig i Lyngby. Han har, efterhånden som han fandt genstandene, skrevet sit karakteristiske R i katalog-nr. rubrikken, og i protokollen fra 1890-92 har han indføjet en række bemærkninger og tilføjelser, som viser hans omfattende viden om genstandes og typers forekomst, naturligt nok først og fremmest i hans hjemegn, Vestfyn, og i Thy, hvor han havde sin manddoms gerning, men også i mange af landets andre egne.

En del af Museets genstande fandtes endnu magasineret i staldbygningerne på "Sorgenfri". Hertil refererer formentlig Roses liste foran i 1890-92 protokollen, hvor nedpakningskasser fra nr. 1 til 21 er opført, men ikke alle numrene er udfyldt. I parentes har han for de flestes vedkommende tilføjet redskabets løbe-nr.; og efter oplysning om redskabets navn og hjemsted følger yderst til højre hvor mange stjerte, der var på ploven, idet det udelukkende drejede sig om plove.

Imidlertid er kasserne nr. 1-2 ikke beskrevet i listen. Men allerøverst har han skrevet: "No. 1 er Ploven fra Valdres", dvs. Valdres i Norge. Tilsyneladende har han ikke pakket disse to kasser ud; for i så fald ville han sandsynligvis have indført dem. De stod formentlig i magasinet på "Sorgenfri". Men hvorfra vidste han, at No. 1 indeholdt en plov fra Valdres? Det kan han kun have fået at vide af J. C. la Cour. Men hvorfra vidste la Cour det? Og hvorfor har den ikke været med på udstillingen 1888 og her fået sit løbe-nr.? Den forklaring, nærværende forfatter finder mest rimelig, er at det drejer sig om den ene af de to norske "Arler", som kom ind til Landhusholdningsselskabets Model-Kammer i 1770 sammen med Falkenstein-svingploven. Deres hjemsted i Norge står ikke anført i Modelkammerets første fortegnelse. Men i fortegnelsen fra 1806-1838 nævnes som samlingens nr. 2 (efter den Falkensteenske plov) en "Plov", dvs. den ene af de to norske "Arler", medens den anden nr. 3 ikke findes i det alfabetiske register. Der henvises ganske vist i listen til et nyt nr. 231, men den har ikke kunnet findes. Alt tyder således på, at kun den ene af de oprindeligt to norske ardplove eksisterede i første del af 1800'årene. Den er formentlig blevet pakket i kassen ved overflytning til den nyoprettede Landbohøjskole i 1858, da højskolens bygninger stod færdige. J. C. la Cour var som før nævnt i årene 1858-67 assistent ved landbrugsafdelingen under B. S. Jørgensen. Han er den eneste, der kan have vidst, at den norske "Arl" i Modellsamlingen var fra Valdres. Han har i øvrigt allerede på dette tidlige tidspunkt fået en plov fra Boeslum nær sit fødehjem bragt ind til samlingen, et vidnesbyrd om hans interesse for plovens historie.

I 1901-protokollen, der på titelbladet er dateret 2. oktober 1900, har K. Hansen indført arden uden hjemsted. Senere har man ment, at det var en plov fra Jæderen (Jæren), som landbrugsdirektør Smitt fra Norge havde indsendt til udstillingen i 1888. Da den i "Ældste Protokol" ikke har fået noget løbe-nr., - eftersom R. J. Rose ikke har anført et sådant og ej heller har indført "ploven fra Valdres", - er der intet mærkeligt i, at K. Hansen fandt den i magasinet på "Sor-

genfri” uden oplysninger om hjemsted. J. C. la Cour var død. Hans søn, som muligvis kan have vidst besked, havde Landhusholdningsselskabets ledelse, som vi skal se nedenfor, vraget som faderens efterfølger. Den mand, man havde betroet ledelsen af Museet, K. Hansen, var landbrugskandidat og praktisk forsøgsmand uden erfaring i museumsvæsen. Skønt han kendte Rose, med hvem han senere fik et udmærket samarbejde, fandt han ikke på at spørge ham til råds. K. Hansen havde også mange andre ting at passe. Men han var, som vi senere skal erfare, ivrig efter at udvide Museets antal af numre, hvorfor han indførte en stor mængde til dels ukomplette tidsskriftårgange som ”museumsgenstande”. Selve tingene var for ham en art ”staffage”, der skulle vise, hvordan udviklingen i landbruget var sket fra fortidens uoplyste og mere primitive bønder til hans samtids oplyste og moderne landbrugere.

Som før nævnt havde landbrugsdirektør Smitt på Ås til udstillingen 1888 bl.a. indsendt en ”Plov fra Jæderen” i det sydvestlige Norge. Den havde i ”Ældste Protokol” løbe-nr. 12, katalog nr. 75. Lærer Rose noterede i Protokollen 1890-92: ”Altsaa til Sammenlign. og for antikv. Int. Skyld” (dvs. den er indlemmet i samlingen på grund af dens antikvariske interesse). Men ploven, en hjulplov fra ”Søholmegård”, har Rose ikke kunnet finde, for ud for denne og to andre numre (løbe-nr. 19, 20 og 21) har han først skrevet ”savnes” og dernæst skrevet ovenpå ”Mangler”. Man skelnede i protokollerne mellem betegnelsen ”krog” (= ard) og ”plov” (med muldfjæl). Følgelig burde ”Plov. Skjærnet af Landbrugsdirecteur Smitt, Norge” være en muldfjælsplov og ikke en ”krog”. Da K. Hansen i 1901 fandt arden, som vi her identificerer som den fra Valdres, indførte han den også korrekt som nr. 2248 ”Krog” uden oplysninger, men med tilføjelsen ”værdifuld”. Da den senere kom til filialen i Malling, fik den nr. 1122 med tilføjelsen: ”Værdifuld. Oplysninger savnes.” Men i den renskrevne Malling-protokol tilføjede Johs. Lægdsmand: ”Oplysninger savnedes oprindelig, men [den] er senere med sikkerhed [identificeret som] indgået fra Jæderen”. Men sikkerhed bør nok i denne forbindelse erstattes med usikkerhed, eftersom Søholmegård-hjulploven i Ladelund-filialen nu havde fået proveniensen Jæderen heftet på sig, takket være K. Hansens mangelfulde læsning af de protokoller, han havde fået betroet. Indvender man mod min tolkning, at arden fra Valdres også af Rose var blevet betegnet som en ”plov”, må det bemærkes, at Rose ikke har haft den pakket ud. Han har derfor ikke vidst, om det var en plov eller en ”krog” (ard). Men da K. Hansen har fået den frem fra magasinet på Sorgenfri og pakket den ud, indfører han den med dens korrekte danske betegnelse ”krog”.

Når eksemplet her er diskuteret så udførligt, hænger det sammen med, at nærværende forfatter i 1936 i god tro publicerede Søholmegård-hjulploven som en hjulplov fra Jæren, nu i filialmuseumet i Ladelund. Men eksemplet viser også, i hvor høj grad Landbrugsmuseet kom til at savne museumssaglig kompetence, da K. Hansen fik til opgave at løfte arven efter J. C. la Cour.

Arvefølgen efter J. C. la Cour

J. C. la Cour og lærer R. J. Rose

Lærer Rasmus J. Rose var født 7.5.1844 i Akkerup, Hårby sogn øst for Assens i en bondegård på ca. 2½ tdr. hk., og han døde i Thisted 10.5.1908. Han tog lærereksamen fra Skårup Statseminarium i 1864 og blev lærer i Thisted 1868. Han var først og fremmest sanglærer. Men hans store interesse for praktisk husflid bevirkede, at han i 1877 fik oprettet en husflidsskole i Thisted, der fra

Fig. 13. Overlærer Rasmus J. Rose fra Thisted (1844-1908). Han bistod J. C. la Cour med en revision af Museets samling i 1897 og var den flittigste og kyndigste af de, der samlede redskaber og husgeråd til Museet. (foto: Thisted Museum)

1887 var kombineret med en sløjdscole. Til sløjdscolen fik han i 1887 bygget sin egen villa, som ifølge lokalhistorikeren Jens Ole Petersen blev højtideligt indviet med en kantate. J. O. Petersen har også meddelt, at Roses plan om at indføre faget sløjd i Borgerscolen blev afvist af Håndværkerforeningens formand, der var kunstdrejer, med ordene: "Sløjd er ingen nytte til". Rose arbejdede nemlig med planer om at oprette et sløjdsseminarium i Thisted, men efter hans sygdom og død synes hans sløjdscole snart at være blevet lukket. Der kan spores nogen bitterhed i hans skriftlige efterladenskaber.

Der er så heldigt, at lærer Rose til Landhusholdningsselskabets præsidium - som dokumentation for et løfte om 500 kr. til indsamling af genstande - den 27. marts 1898 indsendte de originale breve, han siden 20. august 1896 havde modtaget fra J. C. la Cour og fra dennes søn, J. C. B. la Cour, efter faderens død i foråret 1898.

Skønt den anden side af brevvekslingen - fra lærer Rose til la Cour - ikke er bevaret, bidrager la Cour-brevene i så høj grad til at karakterisere de pågældende personer, at vi har valgt at aftrykke dem in extenso. Det fremgår heraf, at det var lærer Rose, der henvendte sig til J. C. la Cour med anmodning om, at denne ville interessere sig for Roses tegninger af genstande, formentlig med den hensigt, at han kunne yde la Cour en hjælp ved katalogiseringen af det nye Landbrugsmuseum?

Det første brev er dateret Landboscolen, d. 20. august 1896.

Hr. Lærer R. J. Rose!

Thisted.

Med stor Interesse har jeg læst Deres Brev, men er ikke i Stand til at besvare Deres Spørgsmaal, dels fordi den Mand, der har ført Tilsyn med Samlingen, er flyttet til Lolland og har medtaget Kataloget, dels fordi jeg af Deres Brev skjønner, at De sidder inde med en større Sagkundskab paa dette Omraade end vi andre.

Jeg er derfor tilbøjelig til at foreslaa Dem at rejse herover, medtage Deres Tegninger, gjennemgaa vor Samling, faa Deres Tegninger supplerede og i nogle Dage, jeg antager 2 á 3, at hjælpe mig at faa vor Samlings Katalog, som næppe er helt korrekt, bragt i orden. Jeg betaler Dem gjerne Deres Rejsseudgifter med 50 Kr. og fri Station her hos mig under Deres Ophold for at revidere vor Samling, helst i den kommende Uge.

*Deres ærbødige
J. C. la Cour*

Anmærkning: Det kunne tænkes, at Chr. Sonne, der i 1889 havde overtaget forpagtningen af "Knuthenborg Avlsgård" på Lolland enten selv havde lånt protokollen eller måske snarere, at én af hans tidligere medarbejdere, som i

mellemtiden havde hjulpet la Cour som assistent ved Landbrugsmuseet, var rejst ned til ham på Lolland, sandsynligvis på et kort besøg, eftersom han havde fået lov til at tage protokollen med.

Landboskolen, d. 13 Decbr 1896.

Hr Overlærer Rose

Thisted

De maa undre Dem over min lange Taushed. Grunden er ikke, at jeg skulde sætte mindre Pris paa Deres Bistand, men at der har været og er megen Tale om at flytte hele Samlingen fra den nuværende Bygning til en anden, og det vilde da være nyttigst, naar jeg havde Glæden af Deres Besøg efter Flytningen, ligesom de nuværende kolde, mørke, korte Dage ikke heller ere gunstige for en Ordning af Samlingen. Nogen endelig Afgjørelse er endnu ikke truffen, men Flytningen vil i hvert Fald først finde Sted til Foraaret. Jeg vil derfor sige:

Dersom Ordningen af Samlingen er Hovedgrunden til Deres Rejse herover i Juletiden, synes jeg ikke, De bør ulejlig Dem hermed, men at vi opsætte det til Paaske.

Dersom derimod De alligevel skal herover, da vil jeg være overordentlig glad for Deres Besøg og for at få Lejlighed til at vise Dem Samlingen samt til at se Deres Tegninger. Jeg beder Dem i saa Fald meddele mig, hvilken Dag De vil kunne komme, for at jeg kan være hjemme. Det er ikke min Agt at rejse bort i flere Dage, da en paatænkt Rejse til Jylland rimeligvis maa opgives, og De vil derfor alt efter Deres Lejlighed kunne træffe mig før eller efter Nyaar.

*I al Ærbødighed
J. C. la Cour*

*Det kongelige danske Landhusholdnings-Selskab
Kjøbenhavn, d. 5. Marts 1897.*

Hr. Overlærer Rose!

Thisted

Jeg kom i forgaars fra en 4 Dages Rejse i Jylland og modtog Deres ærede Brev af 28ds f. M.

En Pakke af Deres interessante og smukke Tegninger er tilsendt mig pr Pakkepost, og det har glædet mig meget at se dem. Andre Sager er ikke modtagne. Naar De kommer herover, maa vi tale om den Sag.

Jeg er desværre ude af Stand til at tilbyde Forstander Petersen Schmidt Plads her ved Skolen, da alle Pladserne ere besatte.

*Med venlig Hilsen og
al Agtelse
J. C. la Cour*

Landboskolen, d. 20. Marts 1897.

Hr. Lærer Rose!

Thisted

Skjøndt endnu syg og sengeliggende tør jeg ikke længere opsætte at besvare Deres ærede Skrivelse af 14de ds. og tilbagesende det dermed følgende Udkast til et Andragende.

Det fremgaar ikke af Udkastet, til hvem dette Andragende skal stiles; er det til Landbrugsministeriet, faaer jeg det rimeligvis til Betænkning, og en anbefaling i en Betænkning er da frugtbarere end i en Attest; er det til Kultusministeriet, faaer Landbrugsministeren ingen Indflydelse derpaa.

Da tilmed Ministrenes Tid i disse Dage er meget stærkt optaget af Rigsdagsarbejde, er det vanskeligt at faa dem i Tale, og af disse Grunde vil jeg ikke kunne imødekomme Deres ønske om at tale med Landbrugsministeren og vise ham Deres Tegninger, da jeg tilmed ikke ved, hvad der ligger i Deres Ytring: "Skal Sagen kunne gennemføres, maa Landbrugsministeren gjøres bekendt dermed og hans Støtte vindes". For hvilket? Af hvilken Grund? Det fremgaar hverken af Deres Brev eller Andragende i hvad Retning, jeg skulde søge at paa-virke ham. Derimod vedlægger jeg en Udtalelse angaaende den Betydning, jeg tillægger Deres Plan om ved Rejser at faa et saa vidt muligt nøje Kjendskab til de Rester, der endnu maatte findes af gammelt Inventar i danske Bondebrug.

Deres ærbødigste
J. C. la Cour

Landboskolen, d. 3. April 1897.

Hr. Overlærer Rose!

Thisted

Min forbindtligste Tak for Deres idag modtagne Brev. I Henhold til dette vil jeg anmode Dem om at tage om ad Hr. Trøstrup i Herning og indlede Forhandlinger med ham, og jeg tillader mig da at imødesee Deres Komme Tirsdagen før Paaske, paa hvilken Dag vi slutte vor Skole. Jeg glæder mig da til forhaabentlig at kunne samarbejde med Dem Onsdag og Torsdag, derimod bliver jeg maaske hindret Langfredag, men naar vi have en eller to Medhjælpere, vil der jo kunne udrettes en Del.

Jeg vilde gjerne bede Dem ikke blot at tage Deres Forplejning hos os, men ogsaa at overnatte hos os; men da vi kun have et Gæstkammer og vente Fremmede i Paasketiden, og da der gaaer mange Tog frem og tilbage mellem Kjøbenhavn og Lyngby, er det, som De antyder, maaske bedst at sikre Dem Natte-Kvarter hos Deres Familie i Kjøbenhavn.

Ønskende Dem Velkommen er jeg

Deres ærbødigst forbundne
J. C. la Cour

Her er kommet 2 Kasser med Modeller, rimeligvis fra Bernh. Olsen. Da De saasnt kan ventes, pakker jeg dem ikke ud.

Det kongelige danske Landhusholdnings-Selskab
Kjøbenhavn, d. 13. Juni 1897.

Hr. Lærer Rose,

Hjemkommen fra en Rejse i Jylland modtager jeg Deres seneste Brev af 7 ds og takker meget derfor.

Først et Par Ord om Sagerne her - dog allerførst Tak for Deres sidste Besøg. Jeg har med den Tid og Kraft, jeg kan afse fra andet Arbejde, taget den Op-gave op at bringe det herværende Museum i Orden, bl.a. dermed:

1. Det nuværende Museum er blevet forsynet med Breddegulv, malet paany, Vinduerne tættede, og delt i 8 Interiører [sektioner], nemlig
 1. - for alle Haandredskaber til Jordens Bearbejdning.
 2. - Høst og Tærskning
 3. - Afgrødens Behandling
 4. - Hørberedning o. lig.
 5. - andre Landbrugsarbejder inden Døre
 6. - do. uden døre
 7. - Husmandsredskaber
 8. - Skovbrugsredskaber
2. Der bygges efter Nyrops Tegning et Halvtag langs den østre side til Plove, Harver, Tromler, Hesteredskaber og Vogne.
3. Langs den vestre Side et Halvtag til nyere Redskaber og Maskiner.
4. Alle fra gamle Gaarde sættes i Stand.
5. Alle Redskaberne fra Slottet flyttes hertil.
6. Alle Redskaber ere imprægnerede med en Blanding af kogt Linolie og Ter-pentin (ifølge Stephensens Forslag).
7. Et trykt Katalog i Manuskript udarbejdes.

Deres Indkjøb af Hjulplovene med tilhørende Certifikat om, hvor og hvorlænge de ere brugte, tiltræder jeg ganske.

Da Museet nu bliver ordnet, staa altsaa fra nu af de 100 Kr. til Indkjøb af Sa-ger vi trænge til med Glæde og Tak til Deres Disposition.

Undskyld jeg ikke skriver mere, men en stor Mængde Breve, jeg forefinder ved min Hjemkomst, vente paa Besvarelse.

Deres ærbødigste
J. C. la Cour

Det kongelige danske Landhusholdnings-Selskab
Kjøbenhavn, d. 20 Juni 1897.

Hr. Lærer Rose!

De Plove, Rensemaskiner, Harver o.lig., som blev uddelt at Landhusholdningsselskabet i forrige og første Halvdel af dette Aarhundrede ere sikkert forlængst opslidte og opbrugte. Nogen Samling heraf kan ikke tilvejebringes. Nu uddeles kun Sølvbægre, og saaledes har det hovedsagelig været i de sidste 50 Aar. Gjenstandene, med hvis Ordning det trækker i Langdrag, da Haandværkerne endnu ikke ere færdige med Tømmer- og Malerarbejdet, ordnes efter Brug, og indenfor hver Gruppe efter deres Landsdel, Egn eller Tidsfølge. Den af Dem foreslaaede 3 Deling: 1. Husflid. - 2. Husflid og Haandværk. - 3. Haandværk, tør jeg ikke indlade mig paa, allerede af den Grund, at jeg savner Indsigt heri.

Haabende at De atter snart maa være rask sendes en venlig Hilsen ved

Deres ærbødige
J. C. la Cour

K. Hansen havde jo paataget sig at sende Deres Sager til A. Mikkelsen.

Det kongelige danske Landhusholdnings-Selskab
Kjøbenhavn, d. 3 Aug 1897.

Hr. Lærer Rose!

Thisted.

Jeg takker for Deres ærede Brev af 1ste d. og Deres varme Interesse for vort Museum.

Deres venlige Forslag om til næste Aar at kunne besøge Udstillingen i Thisted vil det være mig meget kjært, om jeg kan følge det.

Under Punkt 5 nævner De en stor Del Sager, som De har sikret Dem for Landbrugsmuseet og tildels maattet forudbetale, og i Fortegnelsen, der for en stor Del omfatter Husgjenstande, findes ofte nævnt et større Antal Exemplarer af samme Gjenstand, f.Ex.: 10 Hegler, 4 Sæt Stavtræer, 3 Ærtesegle, 8 Rapsknive osv.

Tillad mig i den Anledning at bemærke, at jeg antager, at disse Exemplarer af samme Art Gjenstande ere væsentforskjellige, og ikke blot lidet og uvæsentlig afvigende fra hinanden, thi et Musæum af denne Art og under disse tildels begrænsede Forhold baade med Plads og Midler maa søge navnlig at faa en Typesamling. Jeg har nu f.Ex omtrent 25 Hjulplove, men flere af disse ere ens, og

bør derfor udrangeres og magasineres til eventuelt Bytte med andre Gjenstande med andre Musæer. At man ved Indsamling faaer enkelte Gjenstande doublede kan vanskelig undgaaes, og de kunne som sagt komme til Nytte ved Byttehandel, men det bør saa vidt muligt undgaaes, og jeg haaber derfor, at De muligt ved Indkjøbet til det herværende Landbrugsmuseum saa vidt muligt vil tage Hensyn til, hvad her alt findes, og særlig have for Øje, at det navnlig er de til Mark, Lade, Stald og Udmarksgjærning brugte Redskaber og Gjenstande, der her søges samlede, hvortil dog ogsaa maa regnes Mejeriredskaber, Hørbehandling, Rebslageri, og hjemlig industriel Behandling af Handelsplanter: Kartoffel, Tobak, Sennop.

Med en venlig Hilsen

Deres ærbødigst forbundne

J. C. la Cour

[Koncept til brev]

Thisted 29/8 97.

Til

Præsidenten for "Det Kgl. d. Landhush. Selsk."

I Henhold til Hr. Præsidentens højtærede Skrivelse af 13/6 97 har jeg skyldigst at indberette: 1. De i samme Skr. til Indkøb mig tilstaaede 100 Kr gør jeg ikke selv Brug af, men giver Det Kgl. Landbrugsmuseum frit Valg mellem de i Thy og paa Mors (hvor min Undersøgelsesrejse er afsluttet) fundne Redskaber. Kun ganske enkelte af disse har jeg for egen Regning købt, medens Resten kan indkaldes eller ikke efter Behag. Jeg tillader mig at nævne noget af, hvad jeg har fundet:

2 hele Tousiglenke-Hjulpløve (Blissingsande, Thyholm).

1 do. Fjeder-Hjulpløve (Raastrup).

1 do. mærkelig Selvhjælpform (omd. eft. sigen) (Thyholm).

9 større og mindre Rester af Hjulpløve (endnu har jeg ingen Rest af Hjulpløve funden paa Mors, trods den berømte Præmiehjulplojning ved Dueholm).

1 Stivharve af ældste Form, men omforsynet med Jerntænder.

1 Sæddækker - mærkelig Form - ny.

1 ældgl. Træ-Trækkekrug (til Svenskeharven).

2 Former af Lestager.

4 Former af Spjari(-red).

1 særegen Form af Ærte"krøje".

1 Do. af Ærtesegl.

Mange strandede Rapssegle.

1 enkelt Rapsfork.

[med skitsetegning: Togrenet med en krum opadvendt tredie gren]

1 Form af Plejel (med Vegelæderskappen)

1 Kløver (skedde)-(skættel)-(skæktel).

2 Tørvejævneskovle.

1 Klynekniv (særegen Form)
 1 Tørvemaal.
 1 Rensemåskine af mærkv. Form
 [Sandsynligvis Landbrugsmuseets nr. 1158, udstillet i Thisted 1898].
 1 Frøsaamåskine - maa mærkes.
 5 Bøgeskæppe dvs. "Tærskler" = Banketræ.
 Flere smukke Manglebrædter.
 Ingen særegen Bageredskabe.
 Mange Vaffel- og Gode-Raadsjern.
 1 særegen Tøndeforlægger.
 2 nydelige Øltragte - en af Ler, en af Træ.
 Mange smukke Lerkar, men ingen "Skalgryder" (Mælkefade).
 2 Rester af norske Rok
 Mange Garnvinder og Strenter næsten i hvert andet Hus, fordi Hjemmespind
 er stærkt ved at komme frem paany.
 2 gode Vindepinde (sjældne)
 1 Nøglekrog (æld gl.)
 2 Nøglekurve
 3 smukke Syskrin
 3 Syskruve
 3 Knipleskrin
 Kniplemønstre, Mønstre og Pinde dertil (Reventlow 1779).
 2 Sæt Knyttestokke Mange Spjalle
 2 Sæt Vævebrikker
 1 gl. Bomvæv
 1 Spelterok
 Fl. Vægetene m. Præsentholdere.
 do. Lysstager
 do. Strygejern
 (antike) Særegne Husgeraad
 Flere Arter Reberredskaber
 Nogle ejend. Huggehusredskaber
 Flere Hængeskabe
 Tobaksrekvizitter

Det har været mig en særlig Glæde at modtage Kaptejnsens æ. Skr. af 13 ds med
 alle gode Efterretninger om Landbrugsmuseet. Jeg havde tænkt at ville have
 udarbejdet et Katalog til eget Brug, nu kan jeg altsaa spare mig dette Arbejde,
 til Gengæld fremsender jeg følgende Proposition til en "Fortale" til Kataloget -
 eller hvad De vil behage at kalde dette Aandsfoster. Nar man kender de Van-
 skeligheder, der kunne frembyde sig ved Klassificering af Genstande af den
 Art, som de i nærværende Katalog omtalte, og véd hvor svært det er at finde Be-
 nævnelser for Afdelingerne som med tilstrækkelige Tydelighed pointrere deres
 Art og drage skarpe Grænselinier, er man næsten taknemmelig for enhver saa-
 dan Inddeling, der blot giver nogenlunde Oversigt. Ved nærværende Museum
 bør det særlig bestemt fastholdes, at det har været det historiske Moment, der
 har dannet Grundlaget for Ordningen. Men maatte det overfor ærede Besø-

gende være mig tilladt at paapege en Inddeling, der skaber helt andre Muligheder til Forstaaelse - navnlig overfor den vordende Landmand - der beder det paaagtet.

Alle Genstande og Redskaber fra vort Landbrug og vor Almues daglige Liv og Færden, falde i tre Hovedgrupper.

- I. Gjenstande, der ere forarbejdede udelukkende ved egen Hjælp, med egen Haand og egne Redskaber (Selvhjælpsredskaber i videste forstand).
- II. Gjenstande, hvor til en Del af same er benyttet Haandværkeres Hjælp.
- III. Gjenstande, der er forarbejdede paa Bestil. udelukkende af Haandværkere.

[Tilføjet på tværs]

Denne Deling vedkommer selvfølgelig ikke Gjenstandenes Opstilling.

Til yderligere Bevis erindres det, at mangen Haandværker paa Landet tillige er Landmand, og mangen Landmand har lært et eller andet Haandværk.

Over første Gruppe er der altid noget Karakteristisk hjælpeløst i Udførelsen - næsten barnligt - Forsyndelser mod baade Konstruktion og Struktur og m.m., der gør dem let kendelige.

Anden Gruppe har det samme Præg i flere Retninger, men der spores Anvendelse af Redskaber, som det bestemt vides ikke i alm. forekom i Huggehuset. Altsaa er det enten en Haandværker, der har givet til Landbruget, eller en Landbruger, der har lært et Haandværk, eller endelig har Haandværkeren gjort "Hovedsagen", og Bonden gjort "Bisagen" (Dekorering f.ex.), f.ex. Manglebrædder.

Tredje Gruppe er let kendelig paa en korrekte Udførselsmaade, de bedste Redskaber, der ere anvendte, øjnes. Det kgl. Landhusholdings Selsk. har ved forskellige Lejligheder med klog Forstaaelse af, hvad Landbruget haardst trængte til i paagældende Øjeblik, søgt at fremme, forskellige gode almen Foretagender.

Minderne herom findes trindt om i Folket, men ere nu ved Auktioner, Arv, Dødsfald o.s.v. gaaede over paa Slægtled, der vel bevarer Traditionen, men i en noget fordrejet Skikkelse.

Flere af disse Minder ere vandret over forvante Curiositetssamlere siden gaaede af Tyskland til. Yderst sjældent forekommer saaledes allerede det ret ejendommelige[ulæseligt], der i sin Tid uddeltes som Præmier for Kartoffel- dyrkning.

Jeg henleder ærbødigt Opmærksomheden paa, at et Expl. af dette og andre deslige Gjenstande dog vist burde have Plads paa vort Landbrugsmuseum.

[Registreret Kgl. Lhs. No. 110 11/1898].

I et utrykt og uafsluttet manuskript, som Landbrugsmuseets medarbejder 1955-76, Johs. Lægdsmand, udarbejdede om Landbrugsmuseets historie næv-

nes, at lærer Rose offentligt havde kritiseret indsamlingen og opstillingen på udstillingen i 1888, hvorfor la Cour havde hidkaldt ham for at få rettet forekomne fejl. Der var dog gået temmelig lang tid, inden denne opfordring kom, som vi har set af la Cours brev af 3. april 1897. Men det er tydeligt nok, at lærer Roses "forbedringer" i Ældste Protokol ikke alle var lige vellykkede. Der er dog intet, der tyder på, at han og la Cour ikke skiltes som venner. Sagen er, at J. C. la Cour fra sin offentlige virksomhed var vant til andre menneskers kritik, og brevene viser, at han gerne ville høste belæring af Rose på de områder, hvor denne besad en større sagkundskab end Landhusholdningsselskabets præsident. Han afviste høfligt Roses urealistiske forslag om en tredeling bygget på overgangen Husflid-Håndværk, og han advarede venligt mod at samle ukritisk ind. Man kan imødeså med glæde et besøg på udstillingen i Thisted 1898.

Da la Cour skrev dette brev - det sidste han sendte til Rose - 3. august 1897, var han endnu fuld af virkekraft, men han døde allerede et halvt år efter, den 21. februar, på Diakonissestiftelsen i København. Hans hustru, Agathe Johanne Gote Birkedal Barfod (f. 1845), overlevede ham til 1929. I ægteskabet fødtes historikeren og arkæologen dr. phil. Vilhelm la Cour (1883-1974), L. F. la Cour (1869-1957), der var forstander på Hindholm Højskole, og som stiftede Sorø Amtsmuseum, samt J. C. B. la Cour (1872-1917), der som lærer ved Lyngby Landboskole havde stået faderen nær og blandt andet bistået ham ved ordningen af Landbrugsmuseet. Han havde ventet at blive valgt til hans efterfølger som Museets leder. Men som vi skal se, gik det anderledes.

Den unge J. C. B. la Cour

Efter J. C. la Cours død stod det nye Landbrugsmuseum uden leder, og det var ikke på forhånd klart, hvem der skulle løfte arven efter ham. Lærer R. J. Rose i Thisted havde sat sin lid til et nærmere samarbejde om at skaffe genstande tilveje til Museet, bl.a. gennem den forestående udstilling i Thisted. Et par breve fra den unge la Cour til lærer Rose viser, at la Cour allerede optrådte som Museets selvskrevne leder. For første gang skrives der breve på Landbrugsmuseets eget papir, og det er sandsynligt, at det var anskaffet på hans foranledning.

Landbrugsmuseet, Lyngby, d. 13. Februar 1898.

Hrr. Lærer Rose,

Thisted.

Jeg har i vinter, under Ophold her i midt Hjem, søgt at øge den landbohistoriske Samling og at sætte den i System. Under dette Arbejde er jeg stødt paa flere Breve fra Deres Haand, ligesom nogle Noter af Dem har ydet mig en værdifuld Hjælp ved Katalogiseringen. Dette har bragt mig til at ønske at tale med Dem, ganske særlig efter at Fader har fortalt mig, at De stadig indsamler i Anledning af Amtsudstillingen til Sommer oppe hos Dem. Jeg tillader mig derfor ligefrem at spørge, om jeg på en Rejse, jeg om nogen Tid agter at foretage, maa have Lov at besøge Dem, se Deres Samling og drage Nytte af den store Interesse og det

vidtstrakte Kendskab, De har til vore landbohistoriske Minder.

At anmode Dem om at støtte vort Museum med Daad nu, De selv samler, vilde jo selvfølgelig være frugtesløst, men med Raad haaber jeg, De gerne vil staa mig bi. Desuden har jeg forstaaet, at Musæet her mulig vil kunne erhverve - i al Fald Dele af - Deres Samling, naar Udstillingen er forbi, saa maaske kan til den Tid Musæet nyde godt af Deres store Arbejde.

Maaske har De i Bladene set, at min Fader er syg og i lang Tid har været det. Han maa stadig holde Sengen under store smerter (Underlivssygdom), og der er desværre neppe andet at gøre end at foretage en Operation. - Da jeg sagde ham, at jeg havde i Sinde at skrive Dem til, bad han mig hilse Dem venligt og sige, at han haaber, med genvundet Helbred, at kunne komme til Deres Udstilling til Sommer og glæde sig over den landbohistoriske Afdeling.

Idet jeg haaber et imødekommende Svar paa min Anmodning om Tilladelse til at besøge Dem,

*er jeg
Deres ærbødige
J.C.B. la Cour.*

Landbrugsmusæet, Lyngby, d. 11. Marts 1898.

Hrr. Lærer Rose,

Thisted.

Jeg kan først nu - efter det tunge Slag, der har ramt os - samle mig til at træde ind i det vante Arbejde igjen. Og jeg maa da takke Dem hjertelig for den venlige Maade, hvorpaa De optog mit Ønske om at kunne besøge Dem og se Deres Samling af Landbohistoriske Gjenstande. Jeg haaber saa at komme til Thisted, naar De har Udstilling, - det bliver jo nu desværre ikke i Følge med Fader.

Jeg kunde tænke mig, at De efter Faders Død var en Smule ængstelig for Deres Virksomheds Sukces, særlig hvad Udstillingen angaar. Han havde jo modtaget Deres Opfordring til at holde et landbohistorisk Foredrag under Udstillingen, hvad jeg jo kan tænke mig, De gjerne vilde haft. Skjønt jeg ikke holder af at bringe min egen Person ind i Samtaler, vil jeg dog tillade mig at spørge, om jeg ikke kunde træde i Faders Sted ved den Lejlighed og holde Foredraget. De undres maaske over den Dristighed hos mig, man Sagen er, at det er mig saa meget om at gjøre at søge Folks Interesse vakt for vort Musæums Virksomhed, som jeg haaber nu rigtig skal faa Vind i Sejlene, og det var jo en enestaaende Lejlighed til at slaa til Lyd for den.

Jeg beder Dem derfor tænke over Sagen og saa sige mig Besked samt - i Tilfælde af, at De modtager mit Tilbud - hvilket landbohistorisk Emne, De kunde ønske draget frem. Overlades dette sidste til mig, skal jeg tillade mig at bringe et Emne i Forslag, hvorom vi da kunde brevvevle.

Selvfølgelig tror jeg ikke at kunne erstatte Fader. Men jeg har taget flere af hans Virksomheder op, og blandt dem er Musæet og Landbohistorien mig det kjæreste. Skulde De ønske at forhandle med andre af Komiteen om Sagen, vil

det maaske yde en vis Betryggelse, at jeg er Lærer her ved Skolen i Redskabs- og Maskinlære, har Musæet sorterende under mig og er af Landhusholdnings-selskabet efter Faders Død overdraget Redaktionen af dets Organ "Tidsskrift for Landøkonomi".

Idet jeg tillader mig at imødesee Deres ærede nærmere, er jeg

Med særdeles Højagtelse
ærbødigst
J. C. B. la Cour

Landbrugsmusæet, Lyngby, d. 14. Marts 1898.

Hrr. Lærer R. J. Rose,

Thisted.

Deres ær/ Brev af 13de dns. har jeg modtaget og glæder mig meget til mulig at kunne faa en Samtale med Dem under Deres snarlige Ophold i Kjøbenhavn, ligesom jeg haaber, at De mulig ved den Lejlighed vil kunne gjøre et lille Besøg ud i vort Landbrugsmusæum, hvor der er adskillige Sager, jeg ønsker at tale med Dem om.

Det er unægtelig meget trist, om det ikke skal lykkes Dem som Løn for Deres Anstregelser at se Tanken om en landbohistorisk Afdeling realiseret paa Udstillingen til Sommer. Det er underligt saa vanskeligt det har ved at gaa op for Folk, at Landbruget har Krav paa at se sine historiske Minder samlede og bevarede, mens Tid er. Just af den Grund er det, at jeg saa stærkt ønsker at faa Publikum i Tale, og det Foredrag, jeg eventuelt vil komme til at holde oppe hos Dem, haaber jeg, skal blive blot et Led af en hel Række af Foredrag, jeg i Sommerens Løb vil søge Lejlighed til at holde rundt i Landets forskjellige Egne i Forsamlingshuse og Landboforeninger. Jeg mener, at det maa være en af Vejene - og en af de virksomste - til at bringe Folk til at indsende Gjenstande til Musæet. Tror De ikke, jeg har Ret i den Antagelse? Og vil De i saa Tilfælde hjælpe mig til at faa arrangeret Foredragsmøder i Deres Omegn?

Jeg haaber da, De vil faa Sagen til at gaa trods Finanslovsudvalgets Nægtelse. Det skulde dog synes, som det var muligt at faa 4000 Kr. skaffet til Veje, naar det gjælder en saadan Sag. Endnu have vi dog - trods de daarlige Tider - Penge her i Landet. Samlingen her er i den sidste Tid voxet en Del efter mit Opraab i Aviserne. Og jeg har blandt andet faaet flere sjældne og værdifulde Ting, som det skal være mig en stor Glæde at vise Dem. Blot man rigtig faar Folk i Tale, er der endnu meget at redde her i Landet, men Samlingen har i alt Fald hidtil ført en for lidt kjendt Tilværelse. Vor Tid er jo Reklamens, - og vist er det, at der intet Resultat naaes uden Anstregelser. Gid de maa lykkes for Dem som for mig til Gavn for hele Folket.

Deres ærbødige
J. C. B. la Cour

Landbrugsmusæet, Lyngby, d. 20. Marts 1898.

Hrr. Lærer Rose,

Thisted.

Deres Brev af 17de dns. modtaget. Naar det blot er Udgifterne ved mit Foredrag, det falder vanskeligt at afholde, beder jeg Dem meddele Komiteen, at jeg selvfølgelig **intet** Honorar forlanger for at holde et Foredrag, jeg selv har proponeret. Jeg vil jo alligevel gerne op til Dem og se Deres Samling. Rejse og Ophold vilde jeg altsaa alligevel selv have maattet afholde. Og som Løn for Udarbejdelsen af mit Foredrag venter jeg mig, at en og anden af mine Tilhørere vil faa Interesse for Sagen og derved gavne Landbrugsmusæet. Den eneste Fordring, jeg maa stille til Komiteen er, at jeg nævnes programmæssig mellem Talerne, for at jeg kan være sikker paa, at Publikum ved, at Foredraget skal afholdes.

Tak iøvrigt for Deres venlige Udtalelser i Brevet. Jeg glæder mig saa meget til at se Dem herude de 2 Helligdage.

Ærbødigst
J. C. B. la Cour

De i brevet omtalte to helligdage må være skærtorsdag og langfredag den 7.-8. april.

Men allerede den 27. marts skrev lærer Rose følgende brev til Landhusholdningsselskabet.

Til Det Kgl. Landhusholdningsselskab!

Det højtærede Præsidium vil af vedlagte Correspondance fra Dhr. la Cour bemærke, at der mellem afd. Præs. f. D. Kgl. Landhusholdningsselskab, Kapt. J. C. la Cour, og undertegnede har været ført Forhandling, foretaget fælles Arbejde, lagt fælles Planer, sigtende til at bringe Landbrugsmusæet op til en Institution af Betydning for vor Landbrugshistorie og det rationelle Studium af samme. At Arbejdet - forhaabentlig dog kun for en Tid - ved Hr. la Cours Død er afbrudt, beklager jeg baade for Sagens Skyld, og min personlige Stilling til samme, i allerhøjeste Grad. Som Lægmand - jeg er kun Seminarist - maatte **min** Virksomhed vel nærmest indskrænke sig til Samlerens, medens jeg dog tør urgere, at jeg i visse Retninger raader over Evner paa dette Omraade, der gør mig det muligt, at tilrettelægge Samlerarbejdet saaledes, at det skal kunne danne et frugtbart og befrugtende Grundlag for Forskeren og Videnskabsmanden.

Af et Brev fra Hr. Kapt. la Cour vil man se, at han giver mig Carte blanche paa 100 Kr. til foreløbigt Indkøb. Jeg bad ham, som Svar derpaa, at tilbageholde disse Penge indtil videre med følgende Motivering:

Det var i Mellemtiden bleven besluttet, at her i Thisted skulde afholdes Amtsudstilling i 1898. Jeg fandt det da klogest, ikke **selv** at gøre Udvalget, men ligesom i 1888 at **indkalde** alt, hvad Thy og Mors laa inde med paa dette Omraade. Kaptejnen kunde da komme tilstede og selv gøre sit Udvalg. Et senere Brev - det sidste - vil vise, at han har glædet sig til denne Rejse herop.

I Mellemtiden har jeg gennemvandet Thy og Mors og afsøgt hvert Hjem af Betydning; Oplysning om, hvad af væsentligt, der forefindes, kan jeg fremlægge; hver Ting af Betydning for Musæet er baandlagt for min Regning, men endnu kun for den mindste Dels Vedkommende i mit Eje.

Jeg tillader mig herved ærbødigst at frembære denne Sag for det høje Præsidium med Anmodning om, at man gunstigt vil tage under Overvejelse, hvorvidt den er værdig til nogen større Opmærksomhed fra Det Kgl. Landhusholdningsselskabs Side.

Jeg urgerer intet, dertil er min Indflydelse og sociale Stilling for ringe, men fremkommer ærbødigst med følgende Forslag:

Vil det højtærede Præsidium ikke forsøge, at faa tilvejebragt en Sum til i rigeligere Maal, end jeg med egne Midler er i Stand til, at faa indkaldt til nævnte Udstilling, hvad der kan faas her fra Thy og Mors af ældre og yngre Landbrugsredskaber?

Jeg skal oplyse:

Hvad jeg selv maatte have og selv kan skaffe tilveje paa dette Omraade, er jeg villig til at overlade Hovedkomitéen for nævnte Udstilling - jeg er selv Medlem af samme som Formand for Husflidsafdelingen -; at der i nævnte Komité sidder Mænd med stor Indflydelse her i Egnen; at et Opraab fra dem sikkert vil have de smukkeste Følger; at man har overdraget mig at forhandle med det højtærede Præsidium - eventuelt paagældende Ministerium paa Grundlag af:

Alt, hvad der ved Udstillingen indkommer af Landbrugsredskaber som stillet til Disposition fra Udstillingskomitéen, tilhører efter endt Udstilling Landbrugsmusæet; de faa og smaa personlige Udlæg, jeg har havt og faar, i Forbehold; mod,

at der til Udstillingskomitéens Raadighed fremskaffes en passende Sum til Bestridelse af Omkostninger ved Indkaldelse, Opstilling, Bygning, Vagthold o.d.l.

Hvorvidt der for enkelte Genstandes Erhvervelse er en passende Douceur til vedkommende velvillige Ejer at erlægge, maa være en Sag for sig, hvis Ordning dog hidtil ikke har voldt mig nævneværdige Vanskeligheder overfor, hvad jeg har ønsket at erhverve.

Som Ophavsmand til denne Plan maa jeg dernæst ærbødigst oplyse, at jeg kun frembærer den af dybtfølt Interesse for denne Sags Fremme, og derfor vedføjer min inderligste Bøn om, at den maa blive taget under den alvorligste Overvejelse, forinden man beslutter sig til Handling, fordi,

naar næste Gang en Lejlighed som nærværende foreligger, vil det være - for sent.

Jeg er villig til, ved nærforestaaende Nærværelse paa Det Kgl. Landhusholdningsselskabs Kontor, at give enhver Oplysning, der staar i min Magt.

Villa "Due-Lide" i Thisted d. 27de Marts 1898

R. J. Rose
Lærer
Sløjdskolleforstander

Brevet er skrevet af en professionel skriver, og det er formentlig affattet i samråd med en advokat. Ved at sende hele korrespondancen med la Cour, far og søn, har Rose sat den yngre la Cour ud af spillet om Landbrugsmuseets fremtidige ledelse.

J. C. B. la Cour havde vovet sig for langt ud og oprådt som den selvfølgelige efterfølger efter sin fader. Han havde sidst i januar 1898 skrevet et indlæg i ét af morgenbladene, der vel var underskrevet med hans rigtige forbogstaver. Men da det var afsendt fra Landboskolen, har redaktøren sat som overskrift: ”Landbrugsmusæet ved Lyngby. Fra Forstander for Landboskolen i Lyngby, Kaptajn J. C. B. la Cour have vi modtaget følgende:....” Det drejede sig om et opråb om at overlade Landbrugsmuseet genstande, der lå henslængt i kroge og baggårde, ”hvor Tidens Tand langsomt lægger dem øde, om ikke Brændeøxen giver dem en sikrere og hurtigere Død i Ovn under Kjedlen”. Fejltagelsen blev af den unge la Cour rettet på følgende måde:

”Hr. Redaktør! Jeg tillader mig at udbede Plads for følgende Linier: Grundet paa Ligheden mellem min Faders, Kapt. J. C. la Cours, og mit Navn, ere vore Underskrifter meget let udsatte for en Forvexling. Det er derfor ret naturligt, at man har tillagt min Fader Forfatterskabet til det Opraab i Landbrugsmusæets Interesse, De var saa venlig afgive Plads i Deres Morgennummer for idag.

Desværre tvinger Sygdom netop i disse Dage min Fader til at indskrænke sit Virkefelt, og jeg beder Dem derfor oplyse, at det er Undertegnede, der har tilladt sig at stille nævnte Opraab til Befolkningen. Det er gennem et Studie i det landbobehistoriske Museum af 1888, som det kgl. danske Landbusholdningsselskab indtil videre har betroet i Skolens Varetægt, at jeg er ført til at søge Interessen vakt i videre Kredse for vort Landbrugs Minder.

Jeg tillader mig at understrege, at Musæet selvfølgelig ikke blot er til Brug ved Undervisningen paa Skolen, men at det hver Dag staar aabent for Publikum, der ved Henvendelse paa Skolen kan faa sagkyndig Vejledning.

*Landboskolen ved Lyngby, 2den Februar 1898
J. C. B. la Cour.”*

Udklip af både artiklen og berigtigelsen ligger i Landhusholdningsselskabets arkiv med følgende håndskrevne kommentar:

”Kapt. la Cour har faaet 500 Kr. til Indsamling af gamle Redskaber. For disse 500 Kr. er der ikke gjort Regnskab endnu.

27.4.1898. RS”

Signaturen er sekretærens, Rudolf Schou (1862-1915), der havde virket under J. C. la Cour fra 1894. Han var energisk og selvsikker, men tillige en smidig forhandler, der i årene indtil 1. Verdenskrig virkede for dansk eksport. Han døde på en forhandlingsrejse til England i 1915. De 500 kr. var til erhvervelse af museumsgenstande fra lærer Rose, hvilket fremgår af koncepten til et brev, som la Cours efterfølger som præsident for Selskabet, Knud Sehested forelagde den ledende præsident, hofjærgermester Fr. Friis, til underskrift 26. april

1898. Lærer Roses samling var på ca. 290 numre, og Landbrugsmuseet talte den 1.4. 1899 ialt 1.389 numre foruden 236 modeller, billeder og kort.

R. J. Rose havde fremgang med sit arbejde for amtsudstillingen i Thisted. Han gav 11.7. 1898 en meddelelse i "Thisted Amts Avis" til de landboere, der havde leveret redskaber til udstillingen, at de inden den følgende fredag skulle meddele, hvilke af de udstillede genstande de ønskede at afgive til Landbrugsmuseet, der repræsenteredes af lærer Rose. Udstillingen åbnedes i en stor træbygning på Frederikstorv den 9. juli, og Rose havde ikke forbigået sin egen inklinations, thi blandt udstillingens ca. 500 numre var der omkring 200 husflidsarbejder.

Planer, der ikke kunne realiseres

Det var ikke opfindsomhed og visioner, der savnedes hos de personer, der skulle afgøre det endnu »vordende« Landbrugsmuseums fremtid i tiden omkring 1897-98. Den mest vidtskuende plan blev udarbejdet af den mand, der blev vraget af Landhusholdningsselskabets præsidium, den kun 26-årige J. C. B. la Cour. Hvor megen indflydelse faderen J. C. la Cour og den ham nærstående direktør Bernhard Olsen fra Dansk Folkemuseum har haft på den unge la Cours tanker, kan ikke afgøres. Men det var i hvert fald til Bernhard Olsen, J. C. B. la Cour den 21. marts, altså efter faderens død, sendte sit "Udkast til Arbejdsplan for Landbrugsmuseet" i form af otte maskinskrevne foliosider. Bernhard Olsen sendte det den 29. samme måned videre til Landhusholdningsselskabet ledsaget af sin anbefaling. Dettets sekretær, ovennævnte Rudolf Schou, befordrede det videre til Selskabets ledende præsident, hofjærgermester Fr. Friis, samme dag den 29. marts.

Hofjærgermester Fr. Friis til "Duelund" mellem Viborg og Silkeborg var en foregangsmand i praktisk landbrug. Men han havde også arbejdet sammen med Th. R. Segelcke (1831-1902) og docent N. J. Fjord (1825-91), og han havde afløst Fjord som forstander for Forsøgslaboratoriet og var fra 1896 direktør for Landbohøjskolen. Han blev landbrugsminister i Sehesteds kortvarige regering 1900-1901. Alle tre præsidenter var moderate og forhandlingsdygtige højræmænd, der sigtede på praktiske resultater fremfor vidtløftige ideer og visioner.

Før sagens videre behandling refereres i forbindelse med de nedenfor nævnte planer om at forene Landbrugsmuseet med Dansk Folkemuseums Frilandsafdeling i Lyngby, fortjener J. C. B. la Cours gennemtænkte og vidtskuende, men på hans tid uigennemførlige forslag at gengives i sin helhed:

Udkast til

Arbejdsplan for Landbrugsmusæet.

Landbrugsmusæet bør stille sig to Hovedopgaver, hvor ind under Virksomheden falder:

1. at oplyse vort Agerbrugs Kaar og dets forskellige Virkemaader i svundne Tider, altsaa en landbohistorisk Opgave,
2. og at bidrage sit til at fremme Nutidens Agerbrug ved at søge at støtte de Bestræbelser, der gjøres i den Retning, altsaa en aktuel Opgave.

Imod disse 2 Maal bør Musæet arbejde gennem Samlinger af ældre og nyere Redskaber og Maskiner, Modeller, Kort og et Arkiv. Men som Musæet henter sit Materiale ude i Folket, saaledes bør det ogsaa give Folket Resultaterne af sit Arbejde tilbage ved at gjøre sine Samlinger offentlige, ved lejlighedsvis at afholde Demonstrationer af historisk og aktuel Natur, ved at lade afholde Foredrag rundt om i Landet og ved at udgive Beretninger om de Undersøgelser og Studier, der foretages over de Gjenstande, Samlingerne rumme. Der bør i saa Henseende søges en Vexelvirkning sat i Gang, - i lige Grad en Betingelse for Musæets Trivsel og for den praktiske Nytte, dette kan gjøre i Folket.

1.

Den historiske Afdeling.

I Erkjendelse af at Landbrugets Historie her i Danmark er en væsenlig Faktor i hele Landets Historie, bør Musæet arbejde paa at samle og for kommende Slægter bevare alle de Minder af forskellig Art, der endnu findes spredt rundt om paa Gaardene eller tegnet ude i Mark og Skov og Eng. Derfor maa de Spor, der enkeltvis i afsides Egne kunne træffes af tidligere Driftsmaader (Markfæl-

læsskab under forskellige Former, Stenrøser, Tjørnerene, hule og højryggede Agre, Overdrev o. s. v.) opmaales og nivelleres og aftages, inden de slettes af den fremskridende Kultivering. Derfor maa de gamle Gaarde og Huse, der endnu hist og her kunne findes, og som med deres smalle Lønger og klinede Vægge afgive et malende Billed af den danske Bondestands huslige Forhold, afbildes og saa vidt mulig gjengives i Modeller, forat de for de forskellige Egne karakteristiske Bygninger kunne bevares og tjene til Belysning af de Vilkaar, Landbruget har virket under. Og derfor bør alle de gamle Redskaber fra Stue og Bryggers, fra Lo og Stald, fra By og Mark, der under det daglige Arbejde faldt Menigmand i Haanden, samles og bevares, fordi den Udvikling, paa hvilken Agerbruget har staaet, til enhver given Tid har afspejlet sig i Redskabernes mere eller mindre mangelfulde Former.

Den landbohistoriske Samling, der i Øjeblikket findes i Landbrugsmusæet ved Lyngby, og som indeholder c. 800 Numre, grundlagdes under den store nordiske Udstilling i Aaret 1888. Gjenstandene ere ordnede gruppevis saaledes, at der ved Sondringen i de forskellige Grupper er søgt at sammenstille de Redskaber, der have været brugt i beslægtede Øjemed.

Grupperingen er i Øjeblikket:

1. Redskaber til dyrisk Bevægkraft.
2. Haandredskaber til Jorddyrkning og Sædlægning.
3. " til Høstning, Tærskning, og Kornrensning.
4. " til Dyrenes Fodring, Røgt og Brug.
5. " til Skovning og Tørvegravning.
6. " til teknisk Brug.
7. " til dagligt Husbrug.

Mulig bør der dog ske en endnu stærkere Udsondring af de forskellige Slags Redskaber, saa at der finder en yderligere Gruppering Sted.

Musæet har hidtil søgt og bør fremdeles søge at skaffe sig saa mange Varianter som mulig af samme Redskab men fra forskjellige Egne af Landet. Den historiske Afdeling indeholder jo netop Gjenstande fra Tiden, før Jernet afløste Træet som Hovedmateriale ved Forfærdigelsen af Landbrugsredskaberne, og før Fabrikstilvirkingen egaliserede de forskellige Provinsers Redskabsformer og udslettede det karakteristiske ved hver enkelt af dem. Hver Egn havde den Gang sine bestemte Former for de forskellige Redskaber, Former, der ingenlunde opstod tilfældig, men som havde sit Udspring i Forholdenes Natur og den provinsielle Afgrænsning. Med en saadan Samling i Hænde ville vore Agrarhistorikere sikkert være i Stand til at besvare mange Spørgsmaal, der hidtil have staaet aabne. Den Række af landbrugshistoriske Værker, der foreligger er næsten udelukkende bygget over Arkivstudier, men savner den vigtige Side af Sagen, der kun kan drages frem og oplyses baade gennem Studier i Naturen og over Samlinger af de Redskaber, der have staaet til Bøndernes Raadighed. Det er f. Ex. om Ploven og Pløjningen grumme lidt, der er oplyst ud over, at Træhjulploven paa Grund af sin klodsede Form og Trækdyrenes ringe Størrelse og oftest usle Foderstand krævede en Forspænding af 6-8- 10 Stude eller Smaaheste. Men Plovens historiske Udvikling i de forskellige Provinser, dens Brug ved Behandling af Jorden til de forskellige Afgrøder, de mest anvendte Træsorter til de forskellige Plovdele, til hvilke Arbejder Hjulploven og til hvilke Arbejder „Krogen“ brugtes o. s. v. o. s. v. - alt dette er Spørgsmaal, der hidtil kun ufuldstændig ere besvarede, men hvis fulde Belysning vilde bringe Kjendskabet til Landbrugets Historie et godt Skridt videre. Og som Tilfældet er med Ploven, saaledes med alle øvrige dagligdags Redskaber. Et saadant Materiale vil det blive en af Musæets vigtigste Opgaver at lægge til rette. Og endnu kan der gjøres et stort Arbejde i den Retning; endnu findes der spredt over Landet i de talrige smaa Bønderhjem en ikke ringe Del af saadanne gamle

Sager. Men med hvert Aar blive de sjælnere, og løses ikke Opgaven nu, vil den for stedse blive uløst; - i de sidste 20 Aar er allerede meget Musæumsmateriale bleven tilintetgjort, og det vil fremdeles ske i stedse stigende Grad, hvis ikke Interessen vækkes hos Befolkningen for dets Bevarelse.

Ønskeligst var det vel, om den historiske Afdelings Materiale ved Siden af at ordnes i Collectiosamlinger kunde tjene til Montering af et Bygningmusæum. Det vilde sikkert have sin store Betydning paa et Sted at samle Repræsentanter for de Bygningsformer og Bygningsskikke, der have hersket i Landets forskjellige Provinser (Bulhuse, Hejborge, Hedegaarde, Bindingsværkshuse ~~med Stævne~~ o. s. v.), helst lagt i Kreds om et Gadekjær med Bysens Træ og Stævnet, saa at det gav Billedet af en Landsby i Fællesskabets Tid, selv om de forskjelligartede Bygninger ikke vilde tillade, at det Indtryk det hele samlede Complex gjorde, vilde kunne henføres til nogen bestemt Egn. Men skal et saadant Bygningmusæum blive en fuldstændig tro Copi, saa maa det ligesom levendegjøres: hver Stue maa have karakteristisk Udstyr, hvert Rum i Lo og Staldhuse just de Redskaber, der i hin Tid fandtes paa Gaardene i de paa-gjældende Egne af Landet. Omkring hver Gaard maa Omgivelserne formes som en paalidelig Efterligning af dens Hjemstavns Skik og Sædvane: hist en simpel Kaalgaard, omgivet af en Jordvold, her en stateligere Have med stævnede Graapil langs Stengjærdet, med Buske og Blomster og en pyntelig Laage Ud til Vejen, o. s. v. ---I det hele maa den Besøgende tro sig hensat i en af vore hjemlige danske Landsbyer. Gadekjæret maa vrirle af Ænder og Gjæs, paa „Forte“ vil kunne tøjres et Faar eller to, i Staldene anbringes Kvæg, og paa Møddingstedet og omkring Bygningerne maa en Flok Høns have frit Spillerum.

Endelig kunde man lejlighedsvis foretage historiske Demonstrationer af de forskellige Redskabers Udvikling. Ved saaledes paa bestemte Dage at lade arbejde Side om Side i Marken:

Krogen (Aarder.)	Høstning med Segl.
Træhjulplov.	do. Leformer fra forsk.Egne.
Første Svingplovformer fra forsk.Provinser.	
Nyere Svingplovformer fra forskellige Provinser.	Høstning
Staalhjulplov.	med Fabrick Bells første Mejemaskin.
Staal Karreplov.	Høstning med senere Mejemaskinformer.
Nyeste indførte Staalsvingplove.	Høstning med selvaflæggende Mejemaskine.
Nyeste danske Staalsvingplove.	gørende Mejemaskine.
O.s.v.	Høstning med Staalbindere
	do. Lavbindere o.s.v.

I den historiske Afdeling af Arkivet maatte man søge tilvejebragt Kortlægninger over de forskellige Byformer og Markinddelinger saa vidt mulig for hele Landet, Beskrivelser over de forskellige Tiders Driftsmaader, Byliv og Virke, byggede over sandtidsige Optegnelser, ældre Landbrugslitteratur o.s.v.

2.

Den aktuelle Afdeling.

Landbrugsmusæets anden store Afdeling - der ogsaa alt er etableret i den ene af Musæets Tilbygninger - bør vel snarest dannes som en permanent Udstilling af alle nye Landbrugsredskaber og Maskiner. For at denne Udstilling altid kan indeholde det Nyeste, der fremkommer, bør den arrangeres saaledes, at Musæet ikke ejer de udstillede Gjenstande men giver de danske Maskinfabrikanter og Hovedforhandlere for de fremmede Maskiner gratis Plads til at udstille, hvad de maatte^{ønske} af de Ting, de til de forskellige Tider føre. Det bliver derved en skiftende Udstilling, da Udstillerne have Ret til at ombytte hvert af deres fremstillede Redskaber med nye Opfindelser og Forbedringer. Kun enkelte Ting bør Musæet sikre

sig ved Kjøb, naar man maatte skjønne, at de have haft en saadan Betydning for det danske Landbrugs Udvikling, at de ligesom betegne et nyt Afsnit paa et eller andet Omraade (et Par af de sidste Centrifugeformer, enkelte af de nyeste amerikanske Svingplovformer f. Ex. ,,Eli'' og ,,Albion'', nogle af de nyeste Husmandsredskaber o. s. v.). Saadanne bør Musæet købe, for at de gennemkommende Tider kunne staa som et Vidnesbyrd om Agerbrugets Standpunkt i Slutningen af det 19de Aarhundrede.

En saadan aktuel Afdeling vil sikkert kunne paaregnes at faa stor Betydning, da Landmændene der ville kunne undersøge de Fabrikater af de forskjellige nye Maskiner, der til enhver given Tid ere fremme paa Markedet. I saa Henseende vil det være heldigt, om den, der ansættes ved Musæet som Assistent, forbinder sin Interesse for den historiske Afdeling med teknisk og praktisk Kjendskab til de nyere Landbrugsmaskiner og deres Konstruktionsprincipper, for at han kan vejlede Landmændene ved Undersøgelser og Valg.

At der ved Landmandsforsamlingerne, som med Aars Mølletrum afholdes snart her, snart der i Landet, findes en Maskinsektion, vil sikkerlig ikke i mindste Maade formindske Betydningen af en saadan permanent Udstilling af Landbrugsmaskiner, etableret i Nærheden af Hovedstaden. Thi dels bydes disse Maskinsektioner, som ovenanført, kun sjældent Landmændene, dels er en festlig Dyrskuedag kun lidet egnet til virkelig at underkaste en Række forskjellige Fabrikater af samme Maskine en paalidelig, kritisk Sammenligning. Musæet vilde her byde ganske anderledes heldige Betingelser. I fuldstændig Ro, om ønsket med sagkyndig Bistand, kunde Landmændene i Landbrugsmusæets aktuelle Afdeling veje de forskjellige Konstruktioners Fordele og Mangler mod hverandre, og med en langt større Sikkerhed for at gribe rigtigt træffe Valg af Maskine.

Opstilling af Gjenstande i denne Afdeling maa rimeligvis ordnes saaledes, at hver Udstiller faar anvist fornøden Plads og arrangerer sine Maskiner i Samling. Derved vilde de enkelte Udstil-

lere have bedst Lejlighed til at ordne deres Gjenstande smukt og repræsentativt, - en nødvendig Betingelse for at faa dem til at gaa med til Sagen i den Udstrækning, som Musæet absolut maa ønske. Det vil desuden næppe vanskeliggjøre en Sammenligning mellem de forskellige Konstruktioner af samme Maskine, da hele den aktuelle Afdeling for Oversigtens Skyld helst bør anbringes i en stor Hal.

Da imidlertid Ønskeligheden af at have en blivende Samling af vore Dages Landbrugsmaskiner er evident, og da det kun i ganske enkelte Tilfælde kan være rigtigt at belaste Musæets Regnskab med Indkjøb af Maskiner i fuld Størrelse, bør man søge en Modelsamling tilvejebragt. Denne Modelsamling bør begynde, hvor den landbohistoriske Afdeling ender, altsaa ved det Aar (1797), da den første danske Fabrik for Landbrugsmaskiner anlægges i Salpeterladen ved Frederiksværk, og føres videre Aar for Aar som Forsættelse af den landbohistoriske Samling. Allerede nu ejer Landbrugsmusæet betydelige Modelsamlinger, og det har vist sig, at Fabrikanterne i Røglens gjærne skjænke denne Afdeling af Musæet Gjenstande i Erkjendelse af en saadan Samlings Betydning.

Opstillingen af Modellerne maa i Modsætning til Ordningen af de store Maskiner helst ske saaledes, at de forskellige Konstruktioner af samme Maskine opstilles samlede og i kronologisk Orden: man begynder med de første Frederiksværkpløve (hvoraf Musæet ejer fortrinlige Modeller) og fortsætter saa Plovens Udviklingshistorie gennem de forløbne 100 Aar op til vore Dage.

Til den aktuelle Afdeling af Landbrugsmusæet bør man søge knyttet en Forsøgsstation for danske Landbrugsmaskiner, hvor Fabrikanterne til Aarets forskellige Tider - maaske mod et mindre Vederlag - kunne faa nye Redskaber og Maskiner prøvede i Arbejde. En lignende Tanke har tidligere været fremme og har her hjemme sat sig Spor i de spredte Prøver af en eller anden Slags Maskine, der nu og da ere blevne afholdte i Forbindelse med vore Landmandsforsamlinger, nærmest ved Landhusholdningsselskabets Forsorg.

Selvfølgelig skal Landbrugsmusæets Forsøgsstation ikke i mindste Maade søge at konkurrere med disse Prøver, som desuden oftest hente et stort Kontingent af deres Prøveobjekter gennem Forhandlere fra udenlandske Fabrikker. Men for den hjemlige Fabrikant vil det have sin store Betydning, at han - eventuelt uden Offentliggjørelse af Resultatet - kan faa sin Maskine prøvet og bedømt af kyndige Folk, faa Lejlighed til at se den arbejde paa Mark eller i Lade og der i gennem faa nyttige Vink til Afhjælpning af dens mulige Mangler.

Der er ingen Tvivl om, at en saadan Forsøgsstation vil kunne faa stor Betydning for vor hjemlige Fabrikation af Landbrugsmaskiner, og Fordelen ved, at vi selv fabrikere vore Maskiner i Stedet for at maatte indføre dem fra Udlandet, ere saa iøjnefaldende, at Sagen bør sættes energisk i Gang.

Den aktuelle Afdeling af Arkivet bør indeholde Beretninger om afholdte Maskinprøver baade her i Landet og i Udlandet, nyere Landbrugslitteratur, Afbildinger af nyere Landbrugsbygninger og Opmaalinger af Maskiner.

Desuden bør til denne Arkivafdeling føjes en Samling af Beskrivelser over Driftsmaader over hele Landet, saa at man i kommende Tider kan have et samlet Billede af Landbrugets Standpunkt ved Overgangen fra det 19de til det 20de Aarhundrede. Baade fra Repræsentanter for Herregaarde og for Bønderbyer bør disse detaillerede Beskrivelser hentes, og de bør gjøres endmere oplysende ved, at de samme Gaardes og Byers Drift i Slutningen af forrige Aarhundrede søges paalideligt beskrevet.

At udenlandske Landbrugsmaskiner bør tages med i den aktuelle Afdeling er fremhævet og er jo ganske selvfølgelig og nødvendigt. Om man derimod bør tage enkelte Former af historiske, udenlandske Redskaber med til Sammenligning, kunde vel blive et Spørgsmaal. Særlig interessant vilde det være at se Norge og

Sverig repræsenterede. Men hvordan man end vil stille sig over for dette Spørgsmaal, kan man dog sikkert slaa fast, at alle tidligere danske Provinser bør repræsenteres ved Gjenstande, der oplyse Tiden før Adskillelsen. Dette vil medføre, at Sønderjylland vil blive ligesaa stærkt repræsenteret i den historiske Afdeling, som det øvrige Danmark, et Moment, der bør tillægges en særlig Betydning, fordi Musæet - ved Siden af sine praktiske Opgaver - gennem sine historiske Minder om Folkeliv og Folkekaar skal bidrage til at Erindringen om det, der en Gang har været sammenhørende bliver plejet i det gamle Moderland og holdes frem for de kommende Slægter, der som Erfaringen har vist, ere altfor tilbøjelige til at glemme, hvad der forhen har været Danmarks Rige.

Landboskolen ved Lyngby.

J. C. B. la Cour.

21de Marts 1898..

Den foreslåede arbejdsplan for Museet foregreb en række af de opgaver, som dansk og internationalt museumsvæsen først har taget fat på at løse i tiden fra den 2. Verdenskrig til 1980'erne. Det drejer sig om formidling til almindelige mennesker gennem demonstrationer af redskaber i brug lige fra kornseglen til mejemaskinen. D.v.s "levende museer", som man nu er i gang med at skabe overalt i Europa med fungerende redskaber og husdyr, der var traditionelle på egnen, sådan som vi her i landet kender det fra "Hjerl Hedes Frilandsmuseum" og fra "Melstedgård" på Bornholm. Allerede i 1930'erne arrangerede Kai Uldall på Frilandsmuseet i Lyngby afholdelse af fåreklipping, kartning og spinding foruden opvisning i folkedans. I dag hører den slags aktiviteter til et normalt "publikumsvenligt" museums opgaver.

Men la Cour gik langt videre. Han ville have opmålt, nivelleret og kortlagt spor af fortidens agerbrug, både hule og højryggede agre, der endnu ikke var slettet af senere pløjning. Var de "hule" agre mon voldindhegnede felter, som dem der var blevet kortlagt af K. Sehesteds fader i Addit Skov og var gået i arv til Knud Sehested? I så fald har de ikke haft samme interesse for sønnen som for faderen. Det var først i 1930'erne, Gudmund Hatt begyndte af opmåle sådanne jernalder-agre rundt om i Jylland, efter krigen fulgt op af Viggo Nielsens omfattende opmålinger især i østdanske skove og af Steensberg, Østergaard Christensen og Svend Nielsens undersøgelser af vikingetidsagrene og en tilhørende landsby i Borup Ris ved Tystrup sø. De højryggede agre er først i de sidste par tiår blevet gjort til genstand for systematisk undersøgelse og opmåling

af Grith Lerche fra "Det internationale Sekretariat for Undersøgelse af Landbrugsredskabernes Historie", der oprettedes i 1954 og er knyttet til Nationalmuseet i Brede.

I J. C. B. la Cours arbejdsplan lægges tillige vægt på undersøgelser af vore gamle bøndergårde. Det var R. Mejborg som før nævnt allerede i gang med. Men den største systematiske undersøgelse kom til at foregå fra 1944 til midt i 50'erne. J. C. B. la Cour er også den første, der for alvor sætter redskabernes form i forbindelse med deres brug, således at forstå, at brugen kan aflæses af formen. Det er et synspunkt, som gennem det nævnte "Internationale Sekretariat" og dets tidsskrift "Tools and Tillage" er ved at blive almindeligt accepteret i modsætning til den hidtidige klassificering alene efter redskabernes "figur", - som om de lod sig klassificere på samme måde som kunstgenstande.

Endelig fremhæver han betydningen af at bygge historieskrivningen i lige så høj grad på studiet af genstande og relikter af gamle dyrkningssystemer i naturen som på arkiverne. Men han mener også, at Landbrugsmuseet burde oprette sit eget bibliotek og arkiv, hvori optegnelser, opmålinger, kortmateriale og lignende kunne stå til rådighed for såvel formidling som forskning. Thi både beretninger og studier må publiceres.

I Bernhard Olsens ovennævnte brev til Landhusholdningsselskabet med anbefaling af la Cours "Afhandling", som han kalder den, udtalte han, "at den for de Punkter, om hvilke vi ere kompetente til at dømme, netop udtaler de Meninge, der herske i Dansk Folkemuseums Kreds".

Landhusholdningsselskabets sekretær, Rudolf Schou, sendte skrivelsen, sammen med Lærer Roses brev, der var bilagt korrespondancen med la Cour, far og søn, videre til præsidiets formand Fr. Friis, idet han bemærkede: "Fra J. C. B. la Cour er der sendt 4 Breve til Lærer Rose, alle skrevet paa Papir stemplet "Landbrugsmusæet", og navnlig synes sidste Side af Brevet 11ds. mig ret betegnende. Fra Dansk Folkemuseum er i Dag modtaget en "Plan for Arbejdet for Landbrugsmuseet", som indeholder interessante Enkeltheder. Jeg maa dog angaaende: II. Den aktuelle Afdeling, bemærke, at hvad herom fremsættes røber et stort Ukjendskab til faktiske Forhold, navnlig omtales slet ikke de fortrinlige Prøver med Redskaber og Maskiner (dog Kjølemaskiner fraregnede), som ere foretagne af LHS Maskinudvalg, samt de Vandreudstillinger, som dette har foranstaltet. I Forbindelse med Fremstillingen af moderne Maskiner og Redskaber skulde der være en Prøvestation - hvorfor ikke fortsætte med LHS [Landhusholdningsselskabets] Prøver? Skal der oprettes noget mere omfattende i den Retning, hvorfor saa ikke i Forbindelse med Landbohøjskolen eller Forsøgslaboratoriet?" Hertil har en anden hånd med blyant og gotisk skrift i marginen tilføjet: "fordi Maskinkraft mangler i Modsætning til Skolen i Berlin".

Schou foreslår at finde en egnet byggegrund inde i København og opføre en net træbygning til Museets formål i stedet for at sprede sig over et alt for stort område.

Den 2. april 1898 skriver Sehested til sine kolleger i Landhusholdningsselskabets præsidium, at man ikke bør afvise at forhandle med Folkemuseet og Nationalmuseets 2. afd. om en sammenslutning med Folkemuseet. Men han mener ikke, det kan forenes med den kendsgerning, at de 16.000 kr., der blev

tildelt Landhusholdningsselskabet som overskud fra udstillingen i 1888 var bestemt til dannelsen af et selvstændigt Landbrugsmuseum. De forestående forhandlinger vanskeliggøres derved, at J. C. la Cour allerede på Landhusholdningsselskabets papir havde affattet en henvendelse til lederen af Nationalmuseets 2. afd. dr. A. W. Møllerup om sagen, samt ved J. C. B. la Cours egenmægtige optræden. Landhusholdningsselskabet må være forpligtet til, når forholdene tillader det, at søge et selvstændigt Landbrugsmuseum oprettet, ”hvorhos man om muligt maa mage det saa, at Folkemuseet i sin Tid overlader Landbrugsmuseet, hvad det sidder inde med af Sager, som hører hjemme i sidstn. Museum”. Man må først og fremmest sikre sig Grundtvig-Fondens samtykke til, at den nuværende museumsbygning fremdeles indtil videre må huse genstandene, ”hvorhos man snarest maa ansætte en Tilsynsmand ved Museet. Kan ikke K. Hansen paatage sig dette Hverv med et Honorar paa et Par hundrede Kr. aarlig?”...”Jeg er enig med Sekretæren i, at J. C. B. la Cours ”Arbejdsplan for Landbrugsmuseet”, der er fremkommet ganske ukaldet fra Museets Bestyrelses Side, er altfor vidtstvævende og uigjennemførlig i Enkelthederne”. Underskrevet S. (ehested).

Allerede den 22. april 1898 forelå Grundtvig-Fondens bestyrelses accept af, at Museet indtil videre kunne blive på fondens grund, underskrevet af Lars Dinesen (1838-1915), en kendt højre-politiker, der efterhånden som frikonservativ kom i opposition til ministeriet Sehested. Da han også var medlem af Finansudvalget, var det et klogt træk først at sikre sig hans tilsagn.

I et følgende fælles møde mellem Landhusholdningsselskabet, repræsenteret af dets tre præsidenter, og Folkemuseets bestyrelse - grev Fr. Scheel, Rygård, højesteretsassessor og senere justitsminister i Sehesteds ministerium Carl Goos (1835-1917), Direktør W. Møllerup, folketingsmand Harald Holm og Bernhard Olsen den 17.6.1898, enedes man om et fælles udvalg bestående af Møllerup, Holm, Bernhard Olsen og de tre præsidenter for Landhusholdningsselskabet. På udvalgets møde 19.12.1898 meddelte Bernhard Olsen, at Folkemuseet var i færd med at erhverve gården ”Næs” i Skåne, og at der i denne dobbeltgårds bygninger ville blive plads til en betydelig del landbrugsgenstande. Erhvervelsen, flytningen og opstillingen af gården ville koste 20-30.000 kr.

Mødet resulterede i:

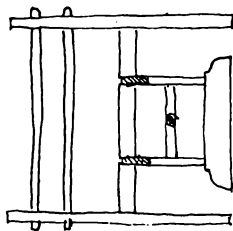
- 1) At Folkemuseets bestyrelse og Landhusholdningsselskabets præsidium i forening ville søge at skaffe den fornødne statsbevilling til indkøb og opsættelse på Grundtvigs Højskoles terræn i Lyngby af én eller flere fra ældre tider bevarede landbrugsbygninger.
- 2) I disse bygninger indrettes lokaler til midlertidig anbringelse af Landbrugsmuseet.
- 3) I Landbrugsmuseets bestyrelse optages et af Folkemuseets bestyrelse dertil udnævnt medlem.

Med denne løsning havde Bernhard Olsen opnået om ikke sit oprindelige mål, som han og J. C. la Cour havde været enige om, museernes forening, så dog en for det fremtidige samarbejde meget vigtig indrømmelse: At Folkemuseet for fremtiden skulle være repræsenteret i Landbrugsmuseets bestyrelse. Kun Bernhard Olsen selv kunne tænkes egnet til denne post.

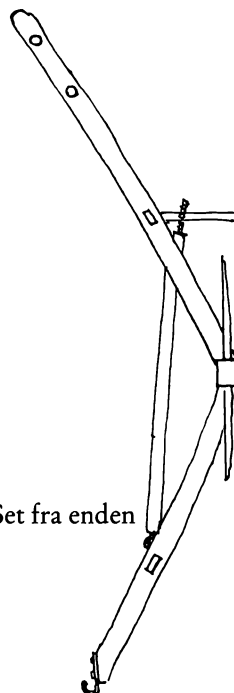
J. B. C la Cour kom altså ikke til at lede Landbrugsmuseet, men i stedet for

fik han afløb for sin virketrang ved at redigere det af ham selv grundlagte "Dansk Landbrug", ligesom han udgav det værdifulde statistiske og historiske værk "Danske Gaarde" i tolv bind, 1906-18.

Den unge la Cour var i 1898 på samme alder som sin fader, da denne dækkede hærens retræte ved Dybbøl. Men kampånden fra 1864 fandtes ikke blandt de mænd, der havde ansvaret for Landbrugsmuseet. Den var afløst af eftertænksom forsigtighed. Man valgte derfor den 40-årige, kyndige, besindige og pertentlige konsulent K. Hansen til leder af Museet. Han fik bolig i den ene ende af udstillingsbygningen. Til ham kunne præsidiet, der udelukkende bestod af godsejere, have fuld tillid.

Styret set bagfra

Set fra enden

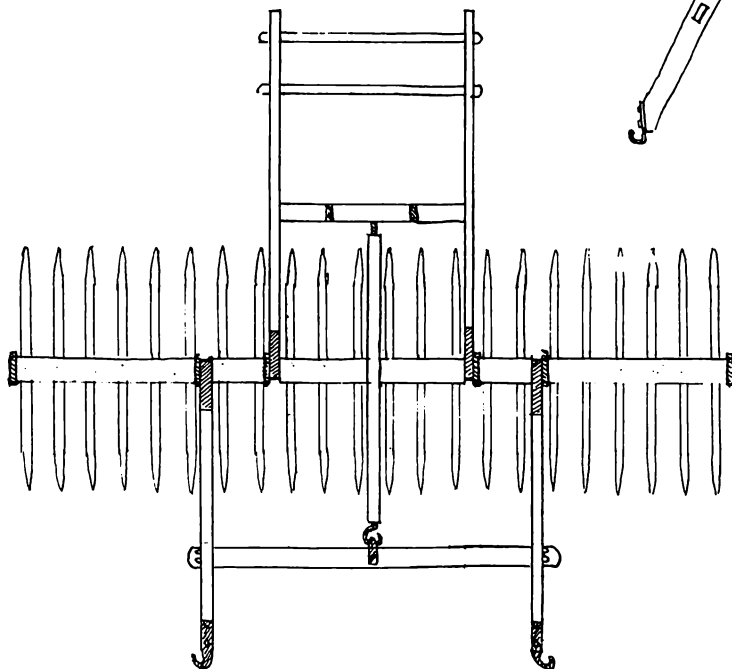

Fig. 15. Heste-Rive i Målestoksforhold 1:20. Eksempel fra det i K. Hansens tid påbegyndte beskrivende seddel-katalog i foliostørrelse (original i Landbrugsmuseets arkiv).

Dansk Landbrugsmuseum i K. Hansens første år

K. Hansen og Den 18de danske Landmandsforsamling i Odense 1900

Den 17. juni 1898 skrev den fra 1. april ansatte leder af Landbrugsmuseet, K. Hansen til Landhusholdningsselskabet, efter at han havde haft en orienterende samtale med sekretær Schou, at ordningen af materialet vanskeligt kunne ske på et bedre grundlag end det, der var anvendt i kataloget for udstillingen 1888. Men han ville foreslå, at samtlige genstande forsynedes med passende etiketter indeholdende følgende: No., anvendt, fra egnen, af samt årstal. Desuden oplysning om af hvem den var tilvirket, som....(husflids?) arbejde omkring (år) Desuden foreslog han formuleringer af henvendelser til landboforeningsformændene og landbrugskonsulenterne om indsendelse af genstande. Der ville formentlig indkomme mange dubletter. Derfor kunne han tænke sig ”at sammensætte mindre Samlinger til Anbringelse ved Landboskoler, i Landboforeninger, ved Lokaludstillinger o.l. En saadan Foranstaltning fra Selskabets Side vilde utvivlsomt blive i høj Grad paaskjønnet, og jeg formoder, at man heri vilde have et virksomt Middel paa den ene Side til at vække Sans og Interesse for hele denne Sag og paa den anden Side til at forebygge den planløse og tilfældige Indsamling, som der allerede er paabegyndt flere Steder.” Han foreslår desuden, at der udfærdiges formular til takkeskrivelse til givere. Til disse arbejders fremme foreslår han, at der på indeværende finanslov om muligt skal kunne disponeres over følgende beløb:

a) til tryksager og porto	150 kr.
b) til medhjælp ved etikettering og ordning	150 kr.
c) til forsendelsesudgifter og indkøb af genstande	<u>200 kr.</u>
ialt	500 kr.

Han havde allerede fået konservator V. Steffensen fra Nationalmuseet til at konservere træsager, der var angrebet af orm, og til at udbedre husmodeller for ialt 1.700 kr., hvoraf 700 kr. til materialer og 1.000 kr. til honorar og medhjælp,

et beløb bestyrelsen havde bevilget den 15. maj. K. Hansen kunne handle hurtigt, når det skulle være.

Det viste sig senere, at påbinding af trykte etiketter ikke var noget sikkert middel til identifikation, så lidt som de runde metalkantede papnumre, der kom til at afløse dem. Begge slags etiketter var udsat for insektangreb, så teksten blev ulæselig. K. Hansen krævede i 1930'erne, at resten af de oprindelige papnumre op til 10.000 blev brugt, således af de oprindelige trykte numre blev overstreget og erstattet med et nyt nummer påført med blæk. Desværre faldede blækket, så de skrevne tal blev ulæselige, mens de trykte og fejlagtige numre blev stående til stor forvirring. Det eneste rigtige havde været at male numrene på genstandene, sådan som det skete i Dansk Folkemuseum, og at ledsage den oprindelige nødtørftige beskrivelse i protokollen med angivelse af de vigtigste mål og eventuelt en skitse af genstanden.

Også K. Hansens forslag om at udstationere dubletter rundt om i landboforningslokaler og lokaludstillinger kunne få ubehagelige konsekvenser, hvis tingene kun var forsynet med påbundne papiretiketter. De kunne blive revet af, og hvis der skete tyveri, var det nemt at afhænde genstandene til opkøbere, der måske endda solgte dem videre til museerne. Derimod ville påmalede numre vanskeligt kunne fjernes uden at efterlade spor.

K. Hansen tog straks fat på at forøge samlingen. Derfor genoptog Landhus-holdningsselskabet la Cours forbindelse med lærer R. J. Rose, idet man udbe-

Fig. 16. Dansk Landbrugsmuseums første bygning i Lyngby med bolig for K. Hansen i den ene gavl. Til højre ses Grundtvigs Højskoles nye bygning fra 1897. Fotografiet er taget kort efter 1900, men før udvidelsen i 1909. (foto: Dansk Landbrugsmuseums arkiv)

talte ham de af la Cour lovede 500 kr. til den lokale udstilling. Rose understregede i et brev af 1.5. 1898, at Landhusholdningsselskabet af den medsendte kladde til skrivelserne til J. C. la Cour (ovenfor aftrykt s. 48ff) ville kunne se, at forhandlingerne med denne var ført i hans egenskab af præsident for Selskabet, og at "intet af, hvad der er meddelt ham, er meddelt ham qua Privatmand, men tilhører Landhusholdningsselskabet, der følgelig kan gøre Fordring paa at faa det udleveret." Og han tilføjede: "Jeg har endvidere privat interesseret mig for, at Hr. J. B. C. [J. C. B!] la Cour kan blive sendt herop af D. Kgl. L., da jeg tror, det vil gavne Samarbejdet bedst." Dermed havde han forklaret, at han havde korresponderet med den unge la Cour, uvidende om det forhold, at denne allerede var blevet frataget den daglige ledelse.

Lærer Rose sender også et udklip af - formentlig - en Thisted-avis for 30.6. 97: "Et Samlerarbejde" undertegnet "-e" (dvs. Rose). Heri bringer han den interessante oplysning, at bestyrelsen for "Dansk Sløjdforening" i sommeren 1894 gennem folketingsmand cand. H. Trier (1845-1925) havde henvendt sig til lærer Rose med anmodning om at få fremskaffet en kompletterende samling af redskaber fra en veldreven dansk bondegård, "saaledes som mange af dem foreligger, haandforarbejdede af vor Almue selv." Man tænkte sig, at en sådan samling kunne få praktisk betydning i forskellige retninger, og at adskilligt deraf kunne gøre tjeneste inden for sløjdens rammer. Til indledende og forberedende arbejder bevilgede nævnte forening 100 kr. "Ved Avertissementer i forskellige Blade, Skrivelser og Henvendelser til Slægt og Venner hele Landet over blev der straks taget ihærdigt fat, dog uden at disse Midler bragte synderlig Frugt."

Rose mente, at der skulle en direkte personlig henvendelse til for at hamle op med omløbende opkøbere. Han havde på denne måde selv samlet over 250 genstande, til hvilke der dels forelå, og dels ville komme til at foreligge modeller, samt ca. 228 større plancher med tegninger af forskellige redskaber angående bondens sysler i fortid og nutid. Han beklagede, at ingen akademiker ville nedlade sig til at pløje denne ager, "mens Skatten endnu ligger paa Overfladen."

Det var imidlertid hverken sløjden eller pædagogikken, der fik præsidiat for Landhusholdningsselskabet til at engagere lærer Rose i arbejdet med at samle ind til den kommende 18de Landmandsforsamling i Odense i året 1900. Sekretær Schou aflagde en kort visit i Thisted for at se på de indsamlede genstande, og lærer Rose rejste umiddelbart derefter til København for af overtage (sløjd?)undervisningen af det andet hold på Schneekloths skoles sommerkursus.

Da han skulle blive i hovedstaden til den 20. august, glædede han sig til at konferere med Selskabets præsidium om det arbejde, der forestod i anledning af 18de danske Landmandsforsamling. Selskabet havde nemlig overdraget Rose at lede indsamlingen af landbrugsredskaber landet over. Han fremhævede i forbindelse dermed det "ønskelige i, at en Mand, som Direktør Bernhard Olsen, der vides at have haft særdeles megen Andel i det hidtil vundne Resultat", blev knyttet til og interesseret i dette arbejde. Samtidig afleverede han en fortegnelse over de for Selskabets bevilling på 500 kr. indsamlede genstande. Blandt disse mærkes en komplet fire-hestes hjulplov fra Gammelbygård (i

Grurup sogn, nr. 292, Steensberg 1938 (a), fig. 7), en do. fra Ettrup, Hurup sogn (nuv. mus. nr. 1.1121, Michelsen fig. 74 a-b) samt to komplette to-hestes hjulplove, "begge fra Sydthy". Ved den ene har han tilføjet: "Vil faa Attest for Brug indtil 1/4 98", og ved den anden "Moderplov til forrige". Denne sidste plov må være nr. 298 fra Søndbjerg på Thyholm (Steensberg 1938 (a), fig. 11, Michelsen fig. 79 a-b). Den anden må være nr. 301, ligeledes fra Søndbjerg, men skænket af en anden gårdejer (Steensberg 1938 (a), fig. 13, Michelsen fig. 81). Der var ikke mindre end 10 mere eller mindre komplette jernsvingplove samt to lavet af træ. Samlingen omfattede ialt 136 genstande foruden nogle løse dele til forstillinger på hjulplove. Resultatet måtte imponere selv de mest skeptiske blandt Landhusholdningsselskabets ledere.

Den landbohistoriske sektion ved Landmandsforsamlingen i Odense, sommeren 1900, fik naturligt nok K. Hansen til sekretær. Sektionsudvalget bestod iøvrigt af ordføreren, godsejer, etatsråd Chr. D. Hansen (1843-1916), der ejede godset "Mullerup" på Fyn. Han var uddannet som kemiker og farmaceut, havde for egne midler i 1892 oprettet Den farmaceutiske Lærestalt og fungeret som dens direktør frem til 1895. Han var desuden den, der begyndte at producere osteløbe, og han var virksom for oprettelsen af dampskibsrueten Esbjerg-Parkeston. De andre sektionsmedlemmer var professoren i redskabslære og landøkonomi ved Landbohøjskolen, V. Maar (1849-1911), kaptajn H. Schroll, "Lykkenssæde" i Fangel syd for Odense, den ovenfor omtalte gårdejer N. Rasmussen-Søkilde i Fleninge, forpagter C. J. Jansen, "Hverringe", forpagter F. Laub, "Sludegård" i Frørup, Svendborg amt, samt professor R. Mejborg, efter hvis død i 1898 lærer R. J. Rose officielt indtrådte i udvalget.

Landhusholdningsselskabet gav tilladelse til, at det indsamlede materiale blev suppleret med genstande fra Landbrugsmuseet, idet man indstillede en forberedt indsamling og af museets midler stillede 2.000 kr. til rådighed for den fynske sektions indsamling. Pengene skulle først og fremmest dække udgifter til transport mod, at det tilvejebragte materiale efter Landmandsforsamlingens afslutning blev Landbrugsmuseets ejendom. Indsamlingen foregik på den måde, at sektionen sendte opfordringer til landbrugsskolelærere, landbrugsorganisationer og til ca. 300 større landejendomsbesiddere. Indsamlingen indbragte ca. 5.000 genstande, hvoraf ca. 450 blev købt, resten skænket (se "Beretning om den 18de danske Landmandsforsamling i Odense 1900" s. 596 ff. samt "Vejledende Beskrivelse af Landbohistoriske Gjenstande udarbejdet af Den 18de danske Landmandsforsamlings landbohistoriske Sektion." Kbh. 1899).

K. Hansen skrev i et brev til Landhusholdningsselskabet den 5. 5. 1900 i forbindelse med aftalen med Dansk Folkemuseum om magasinering af genstande i Folkemuseets under opførelse værende gamle gårde (det senere Frilandsmuseum), at det såvel af økonomiske som af bevaringsmæssige grunde ikke var heldigt at flytte mere om med genstandene end højst nødvendigt. "Det vilde være særdeles ønskeligt, om Forholdene med Hensyn til de fremtidige Lokaler kunne være ordnede saa betids, at det Materiale, der bliver benyttet ved Udstillingen i Odense, ved Tilbagekomsten derfra strax kunde anbringes i de endelige Lokaler. Det er saa meget mere nødvendigt, at Indflytningen i de fremtidige Lokaler kan finde Sted omtrent midt i Juli, som Forsøgsstationens Ladebygning paa Grund af Pladsmangel er taget i Brug til midlertidig Magazinerings

af Musæumsgjenstande, og denne maa være tømt inden Høst.” Han mente desuden, at når materialet fra Odense og den samtidige Parisudstilling var indgået, var tiden inde til trykning af et katalog over hele samlingen, som dermed ville komme til at omfatte ca. 6.000 numre.

Den nævnte ”Parisudstilling” refererer til Danmarks deltagelse i Verdensudstillingen i Paris i året 1900. Her udstillede man bl.a. modeller af landbygninger, fotografier af avlsdyr, prøver, præparater og illustrationer af korn samt jordprøver og grafiske fremstillinger af forskellige landbrugsforhold, ialt ca. 375 numre, der efter udstillingens afslutning blev skænket til Landbrugsmuseet. I Museet findes stadigvæk en del gårdmodeller samt to malerier, nr. 8653 af hingsten Thrymer fra ”Langholt”, og nr. 8654 af hopperne Judith og Emma fra herregården ”Striben” i Vendsyssel. De var opdrættet af godsejer M. S. H. Ahlmann, og i stedet for at sende hestene til Paris lod man Svenn Schou male dem til udstillingen.

For at få plads til opstilling af både dobbeltgården fra Näs i Skåne, bulhuse- ne, der først havde været opstillet i Rosenborgs have, og den store gård fra Ostenfeld i Sydslesvig købte Folkemuseet 12 tdr. land af Virumgårds jorder. Landhusholdningsselskabet ydede Folkemuseet et lån på 6.000 kr. mod 1. prioritet i dette areal og en rente på 4% p.a., og i forbindelse hermed oprettedes en lejekontrakt, hvorved Landbrugsmuseet mod en årlig leje af 240 kr. fik ret

*Fig. 17. K. Hansen (1858-1941) da han i 1888 blev landbrugskandidat.
(foto: Det kgl. Biblioteks kort- og billedsamling)*

til at benytte de Folkemuseet tilhørende bygninger til opstilling af en del af sine samlinger. Det blev landbrugsredskaber og husbrugsgenstande, der i efteråret 1900 opstilledes hovedsageligt i dobbeltgården, medens den oprindelige museumsbygning for en stor del optoges af billeder, kort, modeller og lignende, der krævede et lyst lokale. Samlingen af gammelt mejeriinventar opstilledes i en af hovedbygningens sidebygninger.

Da K. Hansen trådte til som leder af museet 1. april 1898, talte samlingen som før nævnt 1.389 genstandsnumre og 236 modeller. Blandt disse var en samling modeller af svenske landbrugsredskaber, som kammerherre Götrik v. Scheele, "Kilanda Säteri" pr. Eckängen i Hälsingland havde sendt til den store udstilling i 1888, og som han den 6.5. 1889 havde skænket til Landhusholdningsselskabet. Den var nemlig en dublet til hans svenske modelsamling. Den bestod af 21 ardplove, 42 plove, 18 harver, 6 slæder og 10 tromler, og de dækkede stort set alle de typer, der anvendtes i Sveriges provinser.

K. Hansens hovedbeskæftigelse var at planlægge og gennemføre forsøg på et 4 tdr. land stort areal, som "Foreningen til Kulturplanters Forbedring" i 1890 havde lejet af "Brede Ladegård", og hvor Landbrugsmuseets træbygning var anbragt tæt syd for de fire marker, hver på 1 td. land, der blev drevet med rug, rodfrugter, byg og bælgsgødning i en fire-marks drift. Efter to års forløb blev der bygget et skur af granlægger til opbevaring af redskaber, korn- og gødningsbeholdninger o.l. K. Hansens årsløn var 1.000 kr., hvoraf han betalte 400 kr. i husleje for en bolig i enden af Landbrugsmuseets træbygning ("Aarbo for Elevforeningen for Landboskolen ved Lyngby" 1940, s. 66-68). For tilsynet med Museet fik han 200 kr. om året.

For at bøde på denne karrige løn, underviste han på Landboskolen. Han var samme år blevet gift og måtte selv udføre det meste arbejde i forsøgsmarken bistået af sin hustru, der bl.a. trak den lånte håndtærskemaskine ude på marken, når afgrøden var mejet.

Oprettelsen af filialmuseer diskuteres

Landbrugsmuseet havde med statskonsulent K. Hansen fået en yderst kompetent leder. Han virkede som en rolig og solid vestjyde, der talte langsomt i velformede, klare sætninger. Og hans breve og udredninger til Landhusholdningsselskabets præsidium stemte ganske overens med dette indtryk, som de, der arbejdede sammen med ham, også fik. Han udstrålede tillid og myndighed, men ikke varme og fortrolighed. En elev på Lyngby Landboskole vinteren 1916-17 husker ham som en lidt kedelig lærer i planteavl, der allerede dengang virkede, som om han var begyndt at blive senil. Man bør nok være varsom med en sådan diagnose, idet hans lidt knirkende og langsommelige udtryksform i de ældre år næppe skyldtes svækkede åndsevner. Han var en autoritet og optrådte som en vismand. Men for nærværende forfatter, der har mødt adskillige af den slags vestjyder, er der ingen tvivl om, at hans evne til at vurdere sine medmennesker og hans taktiske egenskaber forblev usvækket ind i hans høje alderdom i 1930'erne: En gammel seriøs herre, der drak sin morgensnaps og bestandig havde en cigar i munden. Ham skulle man ikke tage fejl af.

Ifølge K. Hansen var den i forsommeren 1898 påtænkte forøgelse af Museets samlinger et led i planer om oprettelsen af mindre samlinger i provinsen. Allerede ved Foreningen af jyske Landboforeningers møde i Århus i efteråret 1898 havde folketingsmand, overretssagfører J. Høegh-Guldberg (1842-1907) fremsat ønsket om, at et fremtidigt landbrugsmuseum måtte blive flyttet til Århus, men forstander S. C. A. Tuxen (1848-1924) fra Malling Landbrugsskole mente, det var klogest selv at vise, hvad man kunne skaffe til veje. Tuxen blev senere forstander for Næsgård Agerbrugsskole på Falster og var sammen med J. B. Krarup forfatter til "Beskrivelse af Landbrugets Udvikling i Danmark fra 1835 indtil Nutiden" (1904-12), en slags fortsættelse af Amtsbeskrivelserne.

Det var imidlertid først efter Landmandsforsamlingen i Odense, at spørgsmålet blev aktuelt og diskuteret i dagspressen. Officielt rejste de jyske landboforeninger sagen i en skrivelse til Landhusholdningsselskabet den 12.7. 1900. Bl.a. nævntes brandfaren ved at have det hele samlet på et sted i en træbygning. Man henviste iøvrigt til, at provinsens store biblioteker, kunstmuseer og kulturhistoriske museer uden at gøre skår i hovedsamlingerne i hovedstaden bidrog til at popularisere videnskaben og rykke den nærmere til befolkningen. Underskriveren var Carl Bech (1847-1920) til "Engelsholm" og "Tirsbæk" ved Vejle. Han var uddannet ved bankvæsen i U.S.A. og formand for Foreningen af jyske Landboforeninger fra 1893. Han blev senere præsident i Landhusholdningsselskabet (1909-19) og var formand for Landbrugsmuseets bestyrelse 1910-20. Skrivelsen var paraferet af J. Høeg-Guldberg.

Allerede den 28. juli meddeltes det, at der var nedsat en talstærk komite til oprettelsen af et landbrugsmuseum i Århus. Og da et lignende ønske om oprettelse af et landbrugsmuseum i Odense gentagne gange var blevet fremsat, indbød Selskabet til et møde den 4.10. 1900. Deltagerne her var foruden selskabets præsidenter, kammerherre K. Sehested og lensgreve Wedell-Wedellsborg, grev Fr. L. V. Ahlefeldt-Laurvig (1853-1909) til "Kærsgård", Brenderup sogn på Nordvest-Fyn, hofjægermester C. Beck, "Engelsholm", etatsråd H. N. Valentiner (1834-1921) på "Gjeddesdal" i Greve ved København, forpagter Fr. Bockelman (1843-1902), "Nørregård" under Krenkerup gods, Lolland, godsinspektør Tilemann, "Mosager", Frijsenborg, etatsråd W. A. Langkilde (1842-1925) "Bramstrup" i Nørre Lyndelse, Odense amt, og professor Th. Westermann (1852-1935), Landbohøjskolen, samt statskonsulent K. Hansen.

Det af K. Hansen udarbejdede trykte forslag gav anledning til diskussion, hvorunder der fra forskellige sider rejstes indvendinger mod hovedsamlingens forbliven i Lyngby. Den burde ligge i København, eventuelt i tilknytning til Landbohøjskolen, hvor forslaget allerede havde argumenteret for at afdelingen "Landbrugets Produkter" med tiden måtte henføres. Det endte med, at der blev nedsat et udvalg bestående af K. Sehested fra Landhusholdningsselskabet, Chr. D. A. Hansen som repræsentant for Fyns Stifts patriotiske Selskab, J. Høeg-Guldberg som repræsentant for de jyske landboforeninger og Bernhard Olsen for Dansk Folkemuseum.

K. Hansen havde i en udførlig redegørelse afvist tanken om at flytte hovedmuseet ind i nærheden af Landbohøjskolen, og udvalget sluttede sig hertil, idet de studerendes læsetid var overordentlig kort, således at de kun i undtagelsestilfælde ville kunne befatte sig med studier udover, hvad der var strengt nød-

vendigt for eksamen. Den samling af redskaber og maskiner, der allerede fandtes på Landbohøjskolen, benyttedes kun i meget ringe udstrækning. Og hvad besøg af landmænd enkeltvis eller i grupper angik, ville de lige så let kunne komme til Lyngby, hvor Forsøgsmarken, Landboskolen og Folkemuseets gamle bøndergårde i forvejen var et mål for besøg. Man kunne tilslutte sig K. Hansens forslag om med tiden at flytte Museets 3. afdeling "Landbrugets Produkter" til Landbohøjskolen, hvis forholdene engang gjorde det ønskeligt. Videre hed det om Museet i Lyngby: "Der vil dog kræves en Inspektørbolig". Med hensyn til brandfaren mente man, at hvis nye bygninger kunne lægges isoleret i et større parkanlæg, ville det være forsvarligt i hvert fald foreløbig og delvis at nøjes med træbygninger, thi "anvendes Nutidens gode Sikringsmidler, formener man, at Brandfaren ved Træbygninger vil være meget ringe".

I indledningen til udvalgets konklusion hedder det om Museets formål: "Formaalet med Landbrugsmuseet er at tilvejebringe Samlinger, der saa fyldigt og alsidigt som muligt skal kunne illustrere det danske Landbrug og dets Udvikling saavel i ældre som nyere Tid, og som skal kunne tjene baade som Anskuelses- og som Studiemateriale". Det er værd at lægge mærke til, at man allerede på dette tidspunkt indså, at museet ikke blot havde en almen oplysende opgave, men også en studiepræget, videnskabelig betydning. Sidstnævnte opgave har dog både dengang og senere af personale- og tidsmæssige årsager kun kunnet imødekommes i meget begrænset omfang.

Det "Forslag til det fremtidige Landbrugsmuseums Indhold og dets Gruppering", som knyttede sig til udvalgets konklusion, er ganske betydeligt udvidet i forhold til K. Hansens oprindelige forslag ved hans tiltrædelse, navnlig hvad 1. Afdeling "Landbrugets Grundforhold" angår.

Her genfinder man J. C. B. la Cours "Modeller, Kort og et Arkiv" udpenslet i "I. Billeder og Kort vedrørende Danmarks Naturforhold", "II. Billeder og Kort m.m. vedrørende Landbrugets Udvikling". De to grupper skulle belyse udskiftningsformer i kort og billeder, dræning, udtørring og engvanding, arbejdsmåder og folkeskikke, hvortil kom landbrugets organisationer: De gamle bylag og landbrugets foreninger, desuden arkivalier som skøder, fæstebreve og forpagtningskontrakter, samt endelig litteratur (bibliotek) og modeller, billeder og tegninger af bygninger og husdyr. Men la Cours visioner om tillige at foretage en "opsøgende virksomhed" ved at opmåle, nivellere og aftegne spor af tidligere tiders driftsmåder og af endnu eksisterende landbygninger har man udeladt. Selv om der på dette tidspunkt endnu næppe kunne skaffes de nødvendige midler til aflønning af en sådan opsøgende virksomhed, kunne man godt have fremført disse tanker som en fremtidig opgave - om ikke andet så for at minde interesserede personer om, at disse opgaver eventuelt kunne tages op som fritidsbeskæftigelse uden nogen form for økonomisk støtte.

Den 2. Afdeling "Landbrugets Hjælpemidler" svarer stort set til tidligere grupperinger, medens 3. Afdeling "Landbrugets Produkter" aldrig rigtigt fik fodfæste i Landbrugsmuseet.

Udvalget foreslog, at der blev søgt en statsbevilling til Landbrugsmuseet på ialt 15.000 kr. Desuden ønskede man én gang for alle 12.000 kr. til opførelse af en inspektørbolig, 25.000 kr. som bidrag til Århus kommune til bygninger for en kommende filial af museet og et tilsvarende beløb til Odense kommune med

samme formål. De nævnte 15.000 i årlig bevilling skulle fordeles med 3.000 kr. til aflønning af hovedsamlingens inspektør, 3.000 kr. til to bestyrere (ved filialerne) og 1.000 kr. til en assistent. Til omkostninger ved samlingsernes forøgelse (rejser, fragt etc.) 3.800 kr., til konservering 400 kr., til trykning af kataloger etc. 300 kr. og til udgifter for bestyrelsen 500 kr. Endelig anslog man udgifterne til vedligeholdelse, assurance, skatter, renholdelse, porto etc. til 3.000 kr.

Der blev tillige lavet en fordelingsliste til brug for oprettelsen af de påtænkte filialmuseer, ligesom der blev lavet forslag til ordning af permanente udstillinger af nye redskaber og maskiner for landbruget. Ministeriet var imidlertid ikke sindet at imødekomme disse krav. Man ville ikke bevilge penge til de to store kommuners opførelse af filialmuseer. Det hele endte med følgende afsnit i Forslag til Finanslov for 1905-06.

Til I. 6. Til Driften af Landbrugsmuseet i Lyngby har der i de senere Aar paa Finansloven været bevilget et Tilskud af 2,000 Kr., Museet, der blev oprettet i Aaret 1889, og som nu er underlagt det kongelige danske Landhusholdningsselskab, har dels ved Køb, dels ved Gaver efterhaanden erhvervet en meget betydelig Samling af Genstande, der ere af Interesse for Landbruget, og der har derfor fra forskellig Side været udtalt Ønsket om, at Dele af denne Samling kunde overføres til Provinserne og anbringes i tilsvarende Museer dér i særlige Bygninger, dels i Aarhus, dels i Odense. Landbrugsministeriet har imidlertid næret overvejende Betænkelighed ved, i alt Fald for Tiden, at søge oprettet særlige Museer i Provinserne, en Foranstaltning, der efter Landbrugsministeriets Formening vilde medføre altfor store Omkostninger, dels til Opførelsen af Bygningerne dels til Museernes Drift. Derimod har man ment, at Ønsket om, at lignende Samlinger maatte blive tilgængelige for Befolkningen i Provinserne, kunde ske Fyldest derved, at der fra Hovedmuseet i Lyngby afgaves undværlige Bestanddele af Samlingen til Anbringelse paa forskellige Landbrugsskoler, hvorved der vilde opnaas dels, at Samlingerne kunde blive benyttede ved Elevernes Undervisning, dels at der kunde gives de mange, der i Aarets Løb besøge saadanne større Skoler, Adgang til at bese Samlingerne. Til Udarbejdelse af nærmere Forslag til en saadan Ordning har Landbrugsministeriet nedsat et Udvalg bestaaende af Repræsentanter for Ministeriet, Landhusholdningsselskabet, for de landøkonomiske Fællesforeninger samt for Bestyrelsen for Dansk Folkemuseum, og fra dette Udvalg har man modtaget Indstilling om en Ordning gaende i sine Hovedtræk ud paa, at Staten overtager det nuværende Landbrugsmuseum i Lyngby, at Museet underlægges en Bestyrelse, der er ulønnet og bestaar af Medlemmer udnævnte dels af Landbrugsministeriet, dels af Landhusholdningsselskabet, af de samvirkende danske Landboforeninger og af Bestyrelsen for Dansk Folkemuseum, samt at der foruden dette Hovedmuseum søges indrettet Filialmuseer paa enkelte større Landbrugsskoler i Landet, foreløbig et paa Fyen og mindst to i Jylland. Udgifterne ved den foreslaaede Ordning ere anslaaede til 6,950 Kr., der fordele sig saaledes:

1. Lønning til en Inspektør ved Museet i Lyngby, der tillige fungerer som Sekretær for Bestyrelsen	1,500 Kr.
2. Lønning til en Assistent ved Museet i Lyngby	750 —
3. Medhjælp ved Filialmuseerne ..	800 —
4. Indkøb af nye Genstande	2,000 —
5. Konservering af Materialet	300 —
6. Kataloger, Skemaer og andre Tryksager	300 —
7. Rejseudgifter til Bestyrelsen og Sekretæren	500 —
8. Forskellige Udgifter	800 —

	6,950 Kr.
Heri fragaar Entréindtægt, der anslaaes til	950 —
Statens Udgifter til Museet vilde herefter udgøre	6,000 —

hvilket Beløb herved søges bevilget.

Det maatte dog forbeholdes at anvende, hvad der maatte spares paa enkelte af foranførte Underkonti, paa saadanne Underkonti, hvor den paaregnede Sum maatte vise sig utilstrækkelig.

Det var nu afgjort, at der skulle oprettes ialt tre filialer ved landbrugsskoler, nemlig to i Jylland og en på Fyn. Det blev til Malling ved Århus og Ladelund ved Brørup i det sydlige Jylland samt Dalum ved Odense. Lønningerne var blevet skåret ned fra de foreslåede 3.000 til den fælles inspektør til det halve; assistentlønningen fra de foreslåede 1.000 kr. til 750 kr., og beløbet til medhjælp ved filialerne fra ialt 3.000 kr. for to filialer til ialt 800 kr. for tre. Udgifterne til indkøb af genstande blev derimod omtrent som foreslået.

Landbrugsmuseets udstillinger o. 1902. Moderne redskaber og maskiner

Det er vanskeligt for nutidslæsere at få et førstehåndsindtryk af Landbrugsmuseet set indefra. For de mennesker, der måtte være i stand til at genfremkalde det i erindringen, er forlængst borte. Men en journalist, der underskrev sig "v.", har i "Søndagsbladet" nr. 24 for den 15. juni 1902 skildret det indtryk, han fik ved at træde indenfor.

"Naar man træder ind i Museets Hovedhal, er man paa de tre Sider omgivet af Buster af de Mænd, der har baaret Udviklingen frem. Ligefor staar A. P. Bernstorff og Chr. D. F. Reventlow, Hovedmændene for Bondestandens Frigørelse, og kunde de se Frugten af det Værk, de lagde Skuldre til at løfte, vilde det fryde de to Hædersmænd. Til højre staar de tre Konger: Frederik den Sjette, Frederik den Syvende og Kristian den Niende, og til venstre møder vi tre af vor Tids saa kendte Mænd: Docent Fjord, Kaptajn la Cour og H. C. Ørsted.

Salen faar Lys fra oven og i saa rigt Maal, at alt ligger klart for os. Midterpartiet indtages af Modeller af Bygninger. Der er Gennemsnit af Bygninger, saaledes som de burde opføres, og Snittene er udført saa nøjagtigt, at en Tømrer kan nytte dem som Maal, naar han vilde udføre et Arbejde derefter. Nederst staar en vældig Kornlade; den er fra Herresædet Lekkende. Laden har en ualmindelig Taghøjde og en så uforholdsmæssig Masse Tømmer, at min Fører erklærer den for upraktisk. Ved Siderne møder vi Modeller af gamle Gaarde fra forskellige Egne: Der ligger en samsøisk Gaard; kun de to Længer er sammenbyggede. I Stuehusets Yderside er kun et eneste lille Vindue; det vil ikke kunne tilfredsstille megen Nysgerrighed, men der har vel heller ikke været meget at se udenfor. Der ligger den firbyggede fynske Gaard og en Gaard fra Koldingegnen med spredte Bygninger; Gaarden fra Thy har to, ikke sammenbyggede Længer: Stuehus og Ladelænge, begge tækkede med Græstørv.

I Siderummene til højre træffer vi først Afbildninger af en Mængde Kreaturer, særlig af præmierede Dyr. Der er kraftige Hingste; Billeder af mange af vore Konge-Præmiedyr er ophængte her. Der er nogle Kraftkarle af Tyre; det var ikke behageligt at møde dem i Marken. Der er Fotografier af Køer med fine Former, saa smukke som en Ko kan have dem. Underneden er der Henvisninger til Stambogen, og Dyrenes Navne er angivne. Køer og Tyre har deres Stamtavler som Adelslægtterne i gamle Dage.

I det næste Siderum træffer vi Kort over gamle Byjorder. Der ligger Landsbyen i Midten, ikke en eneste Gaard eller et Hus ligger ude paa Marken; det var

Fig. 18. Interiør fra Dansk Landbrugsmuseum o. 1900. (foto: Dansk Landbrugsmuseums arkiv)

saa hyggeligt at bo sammen; saa kunde man ogsaa bedre forsvare sig mod Røverpak, som der nok ikke var Brist paa den Gang. Der hører en Uendelighed af Agre til Byen, og hver har sit Navn. Den lille By Aarsløv ved Slagelse havde saaledes 108 Agre, og paa hvert Sted havde hver Mand sin Lod. Det var et besværligt Avlsbrug.

Og så er hvert Rum fyldt med et Utal af gamle Redskaber, baade Modeller af de ældste Plove, Harver og Tromler, og af virkelige gamle Redskaber, Malkebøtter, Vuggekærner, Ostepresser, Bikuber, Sivkurve; der hænger saaledes en Slyngkærne, der bæres oppe i sine Reb. Lige overfor i Rummet til venstre staar en moderne Centrifuge, ny Smørbrætter. Nyt og gammelt mødes overalt, saa Forskellen springer i Øjnene.

I Omkredsen foroven har Maleren Rs. Christiansen givet en Mængde Billeder af gamle, til Dels uddøde Næringsveje. Der staar en gammel Bondemand fra 1800 og brænder sin Fuselbrændevin; han holder Vædsken, der er gaaet gennem Svalekarret, op mod Lyset for at se, om den har klaret sig, og ser saa veltilfreds paa "de klare Draaber". Et andet Sted ser vi Pottepigen lave de velkendte Jydepotter; eller vi ser en gammel Moder støbe sine Lys, "Helligtrekongerslyset" har hun faaet færdigt; eller Hunden løber rundt i Hundekærnen og gøer, ærgerlig over, at den her er Træl. Det er lutter gamle, kendte Billeder, Kunstneren ruller op for os.

I en Længdehal, der senere er tilbygget, finder vi til venstre Masser af gamle Plove in natura; der er Hjulpløve med en Forstilling som til en lille Kanon; Muldfjællen er af Træ. Der har nok været fire eller seks Heste for, da den gamle

Fyr drog sine Furer gennem hin sjællandske Ager, og Plovdrengen raabte ”hyp alle mine Heste” og svingede med sin Pisk. Lidt efter kommer Jærnet i Brug; det er som at komme fra en Trælalder til en Jærnalder. Til højre staar ti gamle Stadsvogne, Pindevogne vilde man nu kalde dem. Det har været en Fryd, da Fader spændte Øgene for den smalle, stive Vogn; han sad paa det forreste Sæde, Moder i det midterste og et Par Børn i det bagerste; af Voksne kunde hvert Sæde kun rumme en Person. Naar jeg ser paa de gamle primitive Rensemaskiner, kommer jeg til at tænke paa den tunge Maskine, jeg i min Barndom svedte over, hver Gang Mathias havde udtærsket en Dynge Korn. Støj kunde den i hvert Fald gøre, og vi fandt den Gang, at den var udmærket, men ikke saa fornøjelig at være spændt for i Timevis, og Mathias var en Slider, der ikke pustedede under Arbejdet.

Interessant er den Statistik, vi møder oppe ved Omgangen under Taget; der er en lang Række Tavler med grafiske Fremstillinger og Talstørrelser; de er allesammen interessante og giver slaaende Bevis for det forrige Hundreaars Fremskridt. Vi kan ikke faa dem med her, men gaa op og se dem; det vil mere Dem. Kun et Par Tal skal anføres. Mens vi i 1800 solgte Smør for 397.000 Kroner, fik vi i 1899 92½ Million Kroner ind for Smør. 1763 solgte vi Svin for 47.000 Kroner, i 1899 gik der 46 Millioner Kroner ind i Landmændenes Lommer derfor. I 1865-69 udførte vi Korn og Kornvare for over 39 Millioner Kroner om Aaret; i 1895-99 beløb denne Udførsel sig kun til noget over 10 Millioner Kroner, hvorimod vi i samme Tidsrum indførte for meget over 55 Millioner Kornvarer om Aaret. Vi faar Oplysninger om Hedearalets Størrelse (63 Kvadratmil i 1896) og Hedeplantningsarealet (13 Kvadratmil i 1897), og Handelsflaadens Størrelse, Fæstegaardenes Antal o.s.v., o.s.v. - næsten alt, hvad en Landmand kan ønske sig af statistiske Oplysninger. Vil man nogenlunde grundig gaa den interessante Samling igennem, kan man godt gaa der i mange Dage.”

En nutidig kritisk beskuer ville måske undre sig over sammenstillingen af svinesalget i 1763 omsat til kroner med salget i 1899 uden hensyntagen til inflation og ændrede konjunkturer i mellemtiden. Formålet var imidlertid at få folk til at undres over den enorme forandring og fremgang, der var sket i løbet af de sidste hundrede år.

Oplysning var tidens løsen. ”Lys over landet. Det er det vi vil”, skrev J. P. Jacobsen i 1885, og tidsskriftet ”Frem” havde manden med faklen som symbol. Der var en god portion nostalgi i den måde, hvorpå publikum opfattede Rasmus Christiansens billeder af gamle dages almueliv, selv om kunstneren bestræbte sig for at være ærlig og nøjagtig. De svarer godt til Troels-Lunds dvælen ved festsiden i ”Dagligliv i Norden” og til den gryende folkemindeforskningens ”fester og højtider”. Evald Tang Kristensens mere realistiske optegnelser om det jyske almueliv lå langt borte i en afkrog af landet.

K. Hansen kendte naturligvis almuelivets slid og slæb og dets skyggesider så godt som nogen. Han og hans kone gik selv foran i arbejdet i begyndelsen som ovenfor fortalt. Men K. Hansen var taktiker nok til at benytte de midler, der virkede både på det jævne publikum og hos de bevilgende myndigheder.

I Landbrugsmuseets arkiv findes hans »Fortegnelse over indgaaende Genstande til Landbrugsmuseet 1ste April 1900 - 31te Marts 1907«. Det første års

indførsler er gjort med hans smukke, ensartede og letlæselige håndskrift: Først Museums-Nr., dernæst Materiale, tilvirket omtrent, brugt indtil, Erhvervelsesmåde, afgivet af, indsendt ved, og tilsidst eventuelle bemærkninger. Der er tale om en kronologisk tilvækstprotokol, og fra april 1901 er den med ganske enkelte undtagelser ført med blyant og af forskellige personer. Samlingen voksede støt, men K. Hansen nåede op på et betydeligt antal, fordi han som før nævnt ikke alene nummerede genstande, men også forsynede kort, tabeller, skemaer og diverse arkivalier med enkeltnumre. Også enkeltbind af f.eks. »Ugeskrift for Landmænd« fik numre. Det samme gjaldt andre tidsskriftrækker og bøger, hvoraf K. Hansen skænkede Museet mange værdifulde eksemplarer, som senere blev fordelt til forskellige landbrugsskoler.

Blandt de indkomne genstande var imidlertid mange særdeles interessante stykker, som er sjældne i andre museer. Således indkom i 1904-05 flere par dyndsko til heste, der skulle gå på den udtørrede Søborg søs usikre bund. Fra landbrugskandidat Sigurdur Sigurdsson i Reykjavik kom som gave bl.a. hilder af reb og ben til at sætte om hestenes forben, for at de ikke skulle strejfe alt for langt bort, og desuden tørvespader, grebe, hækroge etc.

Den største forøgelse kom naturligt nok efter Den fynske Landmandsfor-samling, og disse ting blev indført i 1901.

I 1903 oprettedes som en særlig afdeling under Landbrugsmuseet en permanent udstilling af redskaber og maskiner, hvortil Museet opførte en 31 m lang og 15 m bred træbygning, senere forlænget med yderligere 50 m i en bredde af 12½ m. Bygningerne var forsynet med ovenlys.

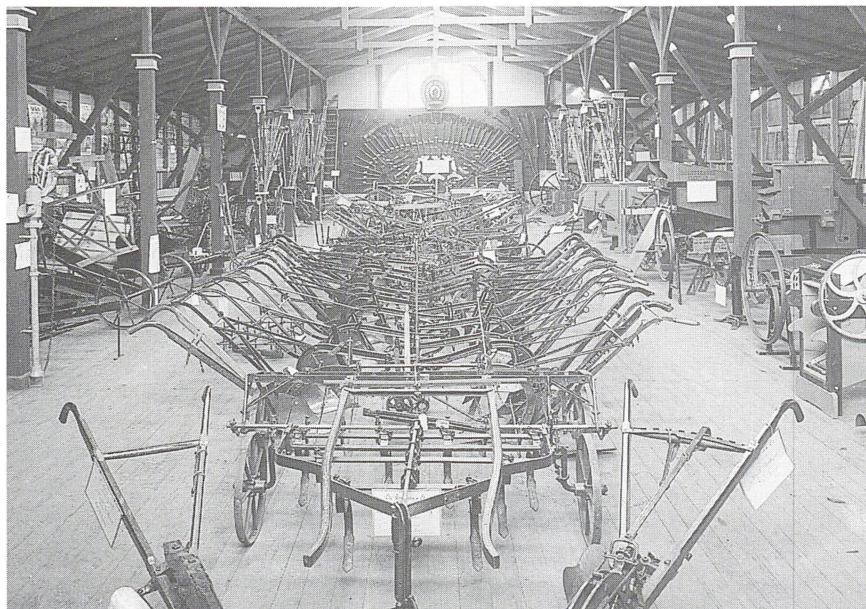

Fig. 19. Fra den nyopførte maskinhal på Dansk Landbrugsmuseum 1903. (foto: Dansk Landbrugsmuseums arkiv)

Formålet med denne udstilling var at bidrage til udbredelse af kendskabet til gode og hensigtsmæssige typer af de i landbruget anvendte redskaber og maskiner. For at opnå dette formål udstilledes for det første redskaber og maskiner, der var blevet anerkendt ved de af Landhusholdningsselskabet afholdte prøver. For det andet redskaber og maskiner, der var blevet anerkendt ved andre betryggende arbejdsprøver. For det tredje sådanne genstande som uden at have været systematisk prøvet havde vundet hævd i landbruget. Og endelig for det fjerde udstilledes nye opfindelser eller forbedrede ældre redskaber og maskiner. Udstillingsafgiften var 10 øre pr. kvadratfod gulv- eller vægplads årligt. Landbrugsmuseet påtog sig at forsikre genstandene mod brand, men ikke mod tyveri eller beskadigelser. På hver genstand hæftedes en etikette med oplysning om fabrikantens navn og adresse samt redskabets pris. Udstillingen var gratis for besøgende i Museets åbningstider, og der fremskaffedes en samling kataloger over danske og udenlandske maskiner, som i 1908 omfattede 3.000 numre systematisk ordnet og tilgængelig for de besøgende. I de første fem år, udstillingen var åben, besøgte den hver sommer af 6.000-8.000 besøgende. En overgang blev nogle af redskaberne - især harver og roedykningsredskaber - demonstreret i forståelse med udstillerne, og man havde også planer om, at udstillerne skulle medvirke ved specialkurser i redskabs- og maskinbrug. Det var efter forslag fra "De samvirkende sjællandske Landboforeninger", Landhusholdningsselskabet havde pålagt Museet denne opgave. Men den mødte, trods K. Hansens optimistisk anslåede besøgstal, ikke tilsvarende interesse hos de besøgende. Det svækkede naturligt nok fabrikanternes interesse for at udstille deres produkter, og da Museet i stigende grad kom til at lide af pladsmangel, endte det med, at udstillingen lukkede efter ti års virksomhed i 1913, og den såkaldte maskinhal blev inddraget til almindelige udstillingsformål.

Dansk Landbrugsmuseum bliver statsinstitution

Filialmuseer og deltagelse i Landsudstillingen i Århus 1909

Med virkning fra 1. april 1906 overdrog hofjægermester F. Friis den 15. juni samme år på Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs vegne Dansk Landbrugsmuseum til Staten repræsenteret ved museets bestyrelse, der nu bestod af: Kammerherre K. Sehested (formand), departementschef i Landbrugsministeriet, L. E. Wulff (1850-1921), hofjægermester Carl Beck, folketingsmand P. Th. Nielsen (1863-1916) fra Hårby ved Skanderborg, folketingsmand A. K. Rosager (1850-1920), gårdejer i Vejstrup, Sydfyn, der også var sekretær i Finansudvalget, samt direktør Bernhard Olsen. Overdragelsen paraferedes af H. Hertel for Landhusholdningsselskabet og K. Hansen for Landbrugsmuseet. Til museumsinspektør antoges statskonsulent K. Hansen. Museumsassistent var O. M. Christensen, der allerede samme forår var blevet antaget som fælles opsynsmand for Landbrugsmuseet og Folkemuseets gamle gårde (Frilandsmuseet). I 1908 indrettedes en afholdsrestaurant ved museerne.

På mødet den 15. juni vedtoges at rette henvendelse til Dalum Landbrugsskole ved Odense samt til Ladelund, Malling og Ødum Landbrugsskoler i Jylland for at erfare, om de måtte ønske en filial oprettet, idet dog kun to af de tre jyske skoler kunne komme i betragtning. De skulle vederlagsfrit stille lokaler til rådighed og give gratis adgang til nærmere fastsatte tider. Hvad der måtte blive skænket til disse filialmuseer ville være Landbrugsmuseets ejendom. De måtte bruge samlingerne i undervisningen mod at være ansvarlig for, at disse ikke led overlast.

Ødum Landbrugsskole renoncerede af økonomiske grunde på at få en samling. Ladelund var klar til at modtage samlingen allerede samme år, 1906. Malling fulgte efter i januar 1907, medens Dalum-filialen først kunne tage fat i 1909 og først var helt færdig i 1911, skønt samlingen blev afsendt i efteråret 1907, da bygningen var meldt opført. Forsinkelsen skyldtes ønsket fra den lokale tilsynsførende, Th. Madsen Mygdal, om en anden opstillingsmetode end den al-

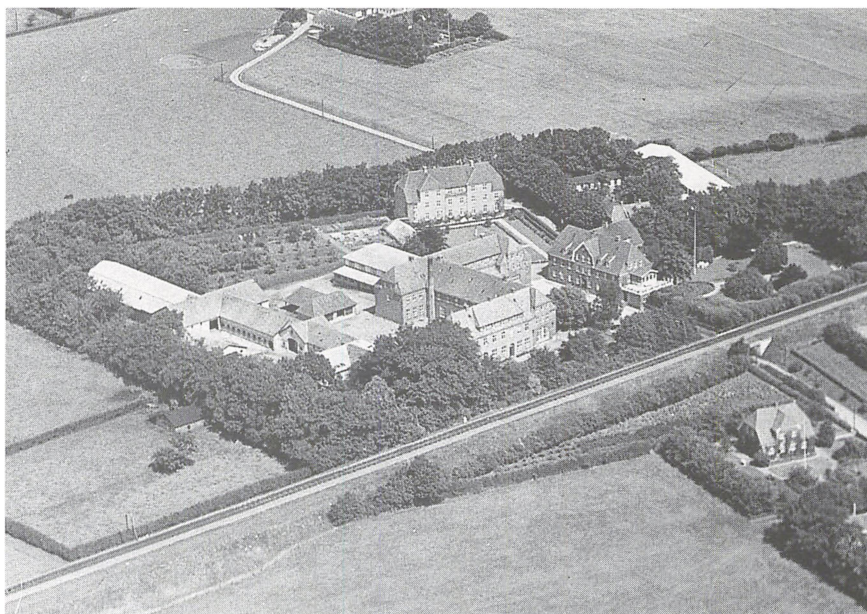

Fig. 20. Filialmuseet ved Ladelund Landbrugsskole, åbnet 1906. Her var K. Hansens gode ven, landbrugslærer Emil Konradi, den drivende kraft. (foto: Dansk Landbrugsmuseums arkiv)

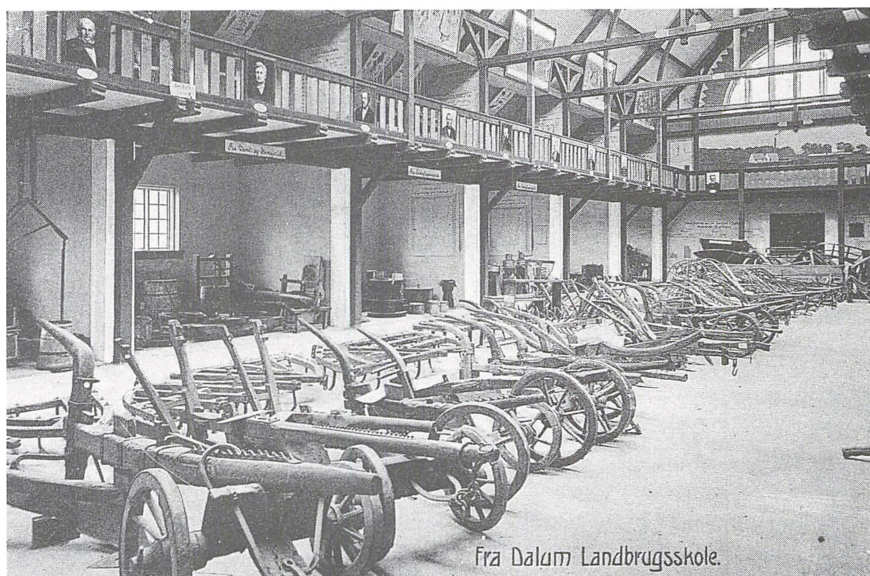

Fig. 21. Filialmuseet ved Dalum Landbrugsmuseum, åbnet i 1909, men først helt færdig i 1911. Her virkede den senere statsminister Th. Madsen-Mygdal. (foto: Dansk Landbrugsmuseums arkiv)

mindelige kulturhistoriske, der rådede på hovedmuseet og de andre filialer, idet han ville have "udviklingsrækker" for de enkelte genstande.

På bestyrelsesmødet den 24.8. 1906 meddelte K. Hansen, at der var sket stormskade på en udlånt udstilling i Haslev, men at den kunne ventes erstattet fra udstillingens side. Det var trods alt en påmindelse om, at den oprindelige plan om en vidtforenet udstillings- og udlånsvirksomhed burde begrænses. Dog fik Industriforeningen i København lov til at låne nogle redskaber til en udstilling i Tivoli, som skulle belyse udviklingen i Danmark i Christian IX's regeringstid. Endelig vedtog man at acceptere et tilbud om levering af elektricitet fra et nyt vind-elektricitetsværk, der opførtes ved Landboskolen vistnok efter Poul la Cours metode ved forsøgsmøllen i Askov.

Desuden havde K. Hansen skaffet nogle prøvetegninger af redskaber i museet. Nogle af dem findes endnu, og de er mønstergyldigt udført. Tegningernes ledsagende tekst er ikke skrevet med samme hånd, hvilket gør det sandsynligt, at K. Hansen har ladet i hvert fald et par forskellige tegnere fremstille prøver. Men prisen på 10-20 kr., alt efter om tegningerne udførtes i blyant eller tusch, fandt bestyrelsen var alt for høj. Man overdrog derfor inspektøren at forsøge tilvejebragt billige konturtegninger, eventuelt fotografier for reproduktion til et påtænkt billedhæfte.

Billedhæftet blev imidlertid fremstillet med fotografier, idet Hoffotograf Elfeldt havde tilbudt at tage 60 fotografier for 2 kr. stykket. Men der blev alligevel efterhånden lavet tegninger af genstandene til et folioblad-kartotek, som K. Hansen efter Bernhard Olsens forbillede i Folkemuseet synes at have påbe-

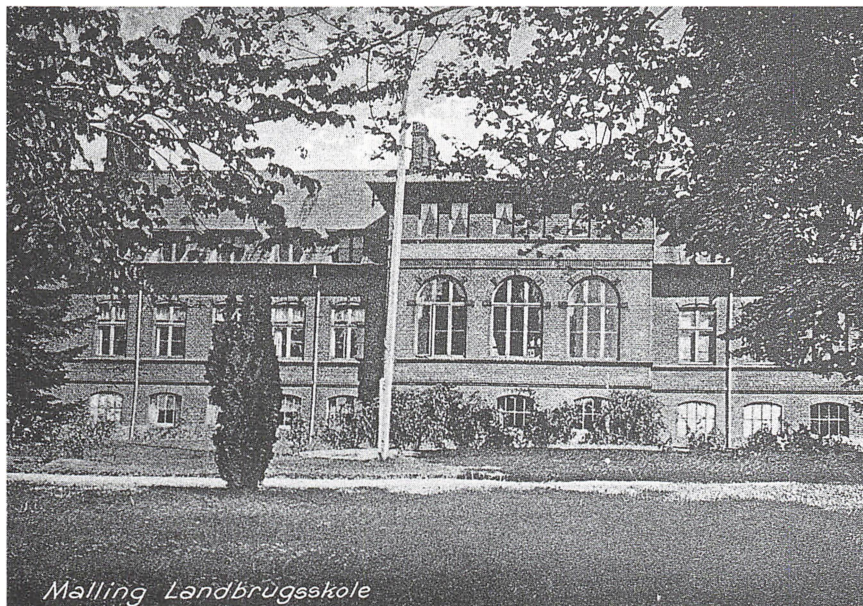

Fig. 22. Filialmuseet ved Malling Landbrugsskole, åbnet 1907. (foto: Dansk Landbrugsmuseums arkiv)

gyndt omkring 1910. Omkring 1950 er en del af disse folioblade blevet omsat til det nye kartotekskortsystem, som indførtes i en række provinsmuseer efter Folkemuseets forbillede, idet tegningerne er klippet ud og klæbet på de nye kort.

Det nævnte billedhæfte blev kun trykt i 1.500 eksemplarer, og det var først og fremmest hensigten at sende hæftet til personer, ”der ved betydelige Gaver eller paa anden Maade lagde Interesse for Museet for Dagen”. Dog budgetteredes der for finansåret 1908-09 med en salgsindtægt på 50 kr. Der synes imidlertid ikke at have været nogen større publikumsinteresse for hæftet, for først i begyndelsen af 1940’erne fik museumsinspektør E. H. Koch fremstillet et omtrent tilsvarende genoptryk.

Man havde den i og for sig fortjenestfulde opfattelse, at museumsgenstandene burde levendegøres gennem illustrationer på væggene. Allerede på udstillingen i 1888 havde der været, hvad vi i dag ville kalde ”science fiction” billeder, tegnet af A. P. Madsen ophængt på væggene. Også i Lyngbymuseet var der friser med billeder tegnet eller malet af den altid leveringsdygtige Rasmus Christiansen, som folk elskede og kendte fra illustrationer i ugebladene. De nye filialmuseer ønskede også hans bistand til at illustrere genstandene i deres hverdagsmiljø. Skønt mange ældre besøgende må formodes at have brugt en del af redskaberne i deres ungdom, har de muligvis følt en genkendelsens glæde ved at se dem i funktion igen. Men den kyndige beskuer har ikke kunnet undgå at lægge mærke til adskillige fejl og sammenblandinger, som de hastigt udførte billeder indeholdt. Et sted gik en vestjysk bonde og pløjede med en ”trilleplov”. Den havde kun én stjert og var altså beregnet til, at pløjeren skulle gå på landsiden og styre redskabet ligesom egnens hjulplov. Men tegneren har på en naturstridig måde fået pløjeren til at gå i furen, skønt han styrer med højre hånd. Et andet eksempel: Den sjællandske bonde, der undersøger de klare dråber fra brændevinsbrændingen, er en hyggelig krofatter med arbejdsforklæde; og hans omgivelser er alt andet end sjællandske. Også folkedragterne er undertiden blandet sammen fra forskellige egne, men på det punkt har også andre kendte malere forsyndet sig.

Rasmus Christiansen malede gennem årene adskillige ”landbohistoriske” billeder både til museet i Lyngby, til filialerne og til diverse udstillinger, og ofte var det med få ændringer de samme motiver, der gik igen. Disse billeder, der undertiden var meget store, var som oftest malet på papir, karton eller tyndt pap, og i tidens løb er de næsten alle gået tabt.

Ved siden heraf malede han med stort set samme motiver ca. 50 akvareller til konsul A. Kraunsøe, som på denne måde støttede Rasmus Christensen. Selv regnede han ikke disse billeder for noget særligt og omtalte dem undertiden som ”erhvervsmalerier”.

Efter konsul Kraunsøes død 1925 købte statskonsulent Søren Sørensen (1879-1959) alle billederne på nær tre, som enken ønskede at beholde; men da statskonsulenten kort efter indledte et flerårigt ophold i USA, deponerede han billederne på Landbrugsmuseet.

Da han atter kom til Danmark i 1927, ville K. Hansen nøddigt af med billederne, og det endte med, at Sørensen solgte dem til Museet for 5.000 kr. Senere lod han endnu en gang Rasmus Christiansen male de 3 billeder, som fru Kraunsøe

havde beholdt, og disse billeder skænkede han til Museet. Samtidig lod han Rasmus Christiansen gentage hele serien til sig selv, dog i lidt mindre størrelse. Disse billeder skænkede han i 1953 til Tune Landboskole, hvor han i sin tid havde været elev, og der findes således nu to serier, som med få undtagelser er næsten identiske.

Når man brugte sådanne billeder på Museet, var det altså ofte mere ”fiction” end ”science”. Men det så arrangørerne og bestyrelserne stort på. Ved et bestyrelsesmøde i Landbrugsmuseet den 29.5. 1908 godkendtes det at stille indtil 400 kr. til rådighed for tegnearbejde til Dalum-filialen, mod at de således anskaffede tegninger skulle kunne udlånes til Landsudstillingen i Århus det følgende år. Man var tillige stadigvæk interesseret i at oplive samlingerne med modeller. Således fremkom folketingsmand P. Th. Nielsen i et bestyrelsesmøde 12.4. 1907 med den tanke, at man kunne få modeller udført af fanger i Vestre Fængsel. Han havde fået en fange til at udskære en plovmodel for 10 kr. Det vedtoges at lade Bernhard Olsen og K. Hansen undersøge vilkårene for udførelsen af flere modeller samme sted. Men man synes ikke senere at have drøftet denne sag.

En anden sag, der behandlede i et møde den 19.1. 1909, drejede sig om en henvendelse fra Th. Madsen-Mygdal, Dalum. Landbrugsministeriet havde nedsat en kommission for tilvejebringelse af tegninger og overslag til boliger for landarbejdere, og Madsen-Mygdal havde spurgt Vilh. Lorenzen (1877-1961), der var docent ved Kunstakademiet og formand for det nævnte udvalg, om man måtte få disse tegninger og overslag til filialmuseet i Dalum. Lorenzen havde henvist til Landbrugsministeriet som dét, der havde dispositionsretten. Her ville man imidlertid først reproducere dem til offentliggørelse. Bestyrelsen var enig i, at Museet burde sikre sig materialet; men skulle de ophænges, blev det af pladshensyn nødvendigt at dele dem. Det ville P. Th. Nielsen finde betænkeligt. Han foreslog i stedet at samle dem på ét sted, opbevaret i mapper, og kun at ophænge enkelte af dem. Forhandlingerne viser, at man ikke gik med til hvad som helst for at tækkes publikum eller den noget fremstormende unge landbrugslærer og senere statsminister, Th. Madsen-Mygdal.

Udstillingskomitéen for Landsudstillingen i Århus havde stillet 5.000 kr. til rådighed for en Landbrugssektion, hvortil Landbrugsmuseet bidrog med 2.000 kr. De nævnte 5.000 kr. dækkede følgende poster: 14 landbokulturhistoriske indrammede billeder malet af Rasmus Christiansen, 24 portrætter af fortjente mænd malet af Niels Wivel, 2 tegninger af ældre tids husdyr fremstillet af A. P. Madsen, ca. 150 kort og grafiske tavler vedrørende landbrugsstatistiske forhold udført under K. Hansens vejledning samt 20 montrer til udlånte genstande. Museets tilskud gik til diverse løbende udgifter samt aflønning af en assistent, der sommeren igennem var til stede for at vejlede de besøgende.

Efter at udstillingen var lukket, overgik de udstillede effekter efter aftale til Landbrugsmuseet som dets ejendom. De 14 landbokulturhistoriske billeder blev efter tidligere aftale tilligemed de malede portrætter ophængt i filialen i Dalum.

I bestyrelsesmødet 15.4. 1910 deltog folketingsmand N. Jensen Toustrup (1846-1916), formand for ”De samvirkende jyske Landboforeninger”; han efterfulgte kammerherre K. Sehested, der var afdøet ved døden den 28. aug. 1909.

Som formand efterfulgtes Sehested af sin svoger, kammerherre Carl Bech, Engelsholm (1847-1920). I samme møde antog man snedker Gunnar Teglbjerg (1886-1977), der havde bistået konservator Steffensen fra Nationalmuseet med præparering af genstande i Lyngby, og hvis færdighed var så stor, at man kunne betro ham også at konservere i filial-museerne.

Det konstateredes, at besøget på Landbrugsmuseet var faldet fra ca. 12.000 til 11.000, men da Landbrugs- og Frilandsmuseet havde fælles billet, skal man næppe stole for meget på tallene. Trods det, at der var afgivet et stort antal genstande til filialmuseerne, herskede der stor pladsmangel i hovedsamlingen. Det medførte ikke blot, at samlingen blev uoverskuelig for publikum, men også at gentagne rokeringer gik ud over ting, der var skrøbelige. K. Hansen foreslog, at man optog et privat lån til opførelse af en ny bygning. Når Museets økonomiske mellemværende med Folkemuseet og Landhusholdningsselskabet det følgende år ville være afviklet, ville Landbrugsmuseet have et overskud på ca. 3.500 kr. Skulle bestyrelsen være betænkelig ved at stifte gæld, lod det sig vistnok gøre at få Landboskolen til for egen regning og risiko at opføre en sådan bygning mod passende forrentning og afdrag. Men opførelsen af en sådan træbygning kunne kun betragtes som en midlertidig løsning, indtil der kunne opnås en statsbevilling til en solidere hovedbygning.

Dermed var spørgsmålet om en udvidelse og en ny hovedbygning altså rejst. K. Hansen rejste også spørgsmålet, hvorvidt Museets samling af ca. 1.000 landbrugsskrifter fremdeles burde findes i hovedmuseet, eller om de hellere skulle tilbydes landets landbrugsskoler, hvor de efter hans mening ville gøre mere nytte. Dette vedtoges, idet fordelingen blev overladt til inspektøren. Sagens behandling og afgørelse viser, hvor ringe forståelse der dengang som i 1930'erne var for, at Landbrugsmuseet havde brug for et arsenal af viden for at kunne formidle oplysninger om samlingernes anvendelse og kulturhistoriske betydning ikke blot til de besøgende, men til alle, der havde brug for netop den ekspertise, som Museets medarbejdere måtte udvikle.

Derefter blev Museets samling af bøger afleveret med følgende antal til: Næsgård 85, Aars 130, Asmildkloster 111, Ladelund 155, Lyngby 128, Haraldsborg 240, Kærehave 158, Skårup 126, Dalum 144, Tune 130, Fyns Husmandsskole 144, Høng 128, Ørsted 140 og Haslev 137, ialt 1.956 eksemplarer. K. Hansen var desuden så vidt med et beskrivende katalog over Museets samlinger, at han kunne fremlægge en prøve i mødet 28. april 1911.

”Bestyrelsen erkendte Nødvendigheden af at faa opført en ny Bygning saa snart Forholdene tillod det. Men under den forhaandenværende finansielle Situation ansaas det for haabløst at gøre Indstilling om en Bevilling hertil.” Således protokollerede K. Hansen under samme dato; og det falder godt i tråd med, hvad Jørgen Jørgensen i Lejre udtalte ved et bestyrelsesmøde i ”Historisk-Arkæologisk Forsøgscenter” et halvt hundrede år senere. Men han tilføjede rigtignok: ”Det har altid været sparetider så længe, jeg har været politiker. Men man kan jo ikke sætte udviklingen i stå, så nye bevillinger bliver der trods alt råd til hen ad vejen.”

Landbrugsmuseets bestyrelse fandt det da også hensigtsmæssigt allerede nu at give Ministeriet en redegørelse for, hvorledes forholdet var, og at oplyse grunden til, at man ikke i nærværende år kom med nogen indstilling. Man dis-

kuterede i denne sammenhæng, om der burde oprettes filialmuseer ved flere landbrugsskoler, f.eks. enten Asmildkloster eller Tune. Besøget i hovedmuseet holdt sig omtrent konstant. Det samme gjaldt tilgangen til samlingerne. På begæring af Finansudvalget havde man opgjort værdien af museets bygninger, inventar og samlinger til 106.400 kr., hvoraf samlingernes værdi alene sattes til 100.000 kr., hvordan man så ellers var kommet til dette tal. Måske var genstandene vurderet som antikviteter. Thi endnu i slutningen af 1930'rne hævdede museumsinspektør Jørgen Olrik ved Dansk Folkemuseum, at man altid måtte gå ud fra, hvad en genstand kunne koste i handel ogandel. Dens kulturhistoriske værdi måtte være underordnet.

Vurderingssummen for samlingerne kan dog også være fremkommet på mere tilfældig måde. Det fremgår af Berlingske Tidende for den 6. juli 1900, at der under Landmandsforsamlingen i Odense var blevet budt 100.000 kr. for den landbohistoriske udstilling; men det er jo tænkeligt, at vedkommende har været klar over, at udstillingen ikke var til salg.

På mødet den 28. april sendte man også en skrivelse til Landbrugsministeriet, hvori man henledte opmærksomheden på nødvendigheden af, at der i en nær fremtid opførtes en ny bygning til Museets hovedsamling. Den eksisterende bygning, der oprindeligt havde stået på udstillingen i 1888, tilhørte nemlig med undtagelse af tilbygningen "Grundtvigs Fond", der også efter Museets overgang til staten velvilligt havde stillet den til rådighed mod en mindre afgift til vedligeholdelse. Museets bestyrelse havde ladet bygningen undersøge af bygmester D. Rasmussen, Ollerup Håndværkerskole, og han havde erklæret, at den kunne stå endnu et par år. Trods muligheden af at oprette endnu én eller to filialmuseer, ville bestyrelsen derfor til finanslovsforslaget for 1913-14 bebude et forslag om en ekstraordinær bevilling til opførelse af en ny bygning. Departementschef Wulff meddelte, at Dansk Fiskeriforening ejede en samling redskaber, modeller m.m., som staten forventede at overtage, men hvortil der ikke for tiden fandtes fyldestgørende lokaler. Bestyrelsen var enig i, at et fiskerimuseum burde tilknyttes Landbrugsmuseet, især hvis dette fik en ny bygning. Fiskeriforeningen beholdt dog samlingen, og der kom ikke noget ud af forslaget.

Ny hovedbygning - i fare for at blive klemmt inde mellem Landboskolen og Frilandsmuseet

Landbrugsmuseets bestyrelse vedtog allerede 12.5.1912 at gøre indstilling til Ministeriet om en bevilling på 50.000 kr. på finansloven for 1913-14, idet man gik ud fra, at den nye hovedbygning skulle lægges på Grundtvigs Højskoles areal umiddelbart nord for den hidtidige træbygning, eller eventuelt på det Bernhard Olsen tilhørende areal i tilknytning til Frilandsmuseet. Man havde tilbud om byggegrund begge steder - mente man. Men afgørelsen blev udsat til næste møde. I en påfølgende diskussion udtalte Bernhard Olsen, at han stadig havde ønsket en sammenslutning af Landbrugsmuseet og Folkemuseets her-

værende afdeling; men både folketingsmand P. Th. Nielsen og departementschef Wulff argumenterede for Landbrugsmuseets selvstændighed.

Den videre diskussion blev udsat til mødet den 6. juli 1912. Her havde Wulff meldt forfald; men man havde indbudt folketingsmand Lars Dinesen, der var formand for "Grundtvigs Fond", og bygmester D. Rasmussen fra Ollerup. Man gennemgik hans tegninger og overslag til en ny hovedbygning, og det blev vedtaget at indsende forslag til Landbrugsministeriet om en ekstraordinær bevilling på 60.000 kr. på finansloven for 1913-14 til en ny bygning.

Derefter gik man ud i terrænet for at bese de forskellige pladser, der kunne være tale om som byggegrund. Valget stod mellem det Bernhard Olsen tilhørende areal begrænset af Møllevejen mod nord og "Rosengangen" mod vest, og det søndre skifte (I) af den gamle forsøgsmark, ca. 1 td. land beliggende mellem Landboskolen og Grundtvigs Højskole. Sidstnævnte areal tilbød Lars Dinesen Museet til leje vederlagsfrit for 99 år. Da Forsøgsstationen uden ulempe ville kunne afstå dette areal, vedtog man at lægge bygningen her, således at kaptajn la Cours statue kom til at stå midt for bygningen. Fra Højskolens side gik man ind på, at der blev anlagt en 6 alen bred vej fra statuen op mod den nye museumsbygning; efter mødet var der middag på Vedbæk Hotel, hvori også højskoleforstanderne H. Rosendal, far og søn (1839-1921 og 1876-1971), samt landbrugsskoleforstander J. J. Hansen deltog.

Lars Dinesen havde måske været lidt for rask med sit tilbud om gratis leje af byggegrunden på forsøgsmarken. I hvert fald tog "Creditkassen for Landejendomme i Østifterne", hvori "Grundtvigs Fond" havde et lån på ca. 28.000 kr., det forbehold, at "hvis det - forøvrigt lidet sandsynlige - Tilfælde skulde indtræffe, at Creditkassen ved en eventuel Auktion over Ejendommen ikke skulde blive dækket, da at forlange Ejendommen opraaft uden Lejemaalsbehæftelsen". Da fondets ejendomme var vurderet til 180.000 kr. i ejendomsskyld, mente bestyrelsen for Landbrugsmuseet dog ikke, dette forbehold burde forhindre, at fondets tilbud blev modtaget.

Museets bestyrelse indsendte derfor 1.8. 1912 et udførligt begrundet andragende til Landbrugsministeriet om en bevilling på 60.000 kr. til opførelse af den nævnte nye hovedbygning. Andragendet motiveredes med pladsmanglen, idet samlingen var vokset til ca. 11.000 genstande, der tildels var ret voluminøse, hvortil kom en permanent udstilling af nye landbrugsredskaber- og maskiner. Dernæst argumenterede man også med det voksende besøgstal på 12-14.000 om året, og med den betydelige brandfare som følge af, at bygningerne udelukkende var opført af træ.

Hovedargumentet var dog bygningens ringe tilstand, og her henviste man til bygmester D. Rasmussens erklæring, hvoraf det bl.a. fremgik, at "en Bygning, som kun er opført med det Formål at skulle staa nogle faa Maaneder, ikke opføres af særlig gode Materialer og altid saa spinkelt som muligt saa vil det let forstaaes, at naar Bygningen trods dette har staaet i ca. 24 Aar, maa den være stærkt medtaget".

På baggrund af en detaljeret beskrivelse af bygningens standard konkluderede bygmester Rasmussen, at den højst sandsynligt ville kunne blæse ned i en storm. Han tilrådede, at i hvert fald de uerstattelige dele af samlingerne snarest muligt blev bragt under mere betryggende forhold. At reparere den nuværende

bygning anså han for udelukket. Han betonedede ligeledes stærkt brandfaren, idet bygningens ene ende tjente til bolig for Museets inspektør og kun var fjernet få alen fra det nærmeste beboede nabosted, nemlig Højskolen. Bestyrelsen føjede hertil, at talrige genstande måtte opmagasineres på lofter og i mørke udhuse, ja, at man endog havde måttet begynde at anbringe museumsgenstande under åben himmel. Den foreslåede nybygning ville blive 80 alen (50 m) lang og 25 alen (15½ m) bred, altså med en gulvflade på 2.000 kvadratalen (ca. 785 m²). Men dertil kom en omløbende balkon på ca. 1.000 kvadratalen, og som det fremgik af tegningen, ville der blive rigelig vægplads, og der kunne let tilvebringes den fornødne bordplads.

Bevillingen til den nye hovedbygning blev imidlertid først givet på finanslovsforslaget for 1914-15, efter at Finansudvalget ledsaget af Landbrugsministeren havde taget forholdene i øjesyn den 10.12. 1913. Den samlede byggesum blev senere forhøjet til 87.000 kr.

Men netop, da man havde alt klart til at påbegynde byggeriet, brast forudsætningerne på det mest afgørende punkt. Den byggegrund, man havde forhandlet om og med megen møje fået udfærdiget en lejekontrakt på, var stillet i udsigt uden fuld dækning fra bestyrelsen for "Grundtvigs Fond". Dette måtte folketingsmand og medlem af Fondets bestyrelse, Lars Dinesen, meddele Landbrugsmuseets bestyrelse i et møde om aftenen den 20. marts 1914 i Det kgl. Landhusholdningsselskabs lokale i København.

Her stod man nu med en statsbevilling til en ny grundmuret hovedbygning, men uden et sted at lægge den. Det så ud, som om museumsinspektørens bestræbelser pludselig styrtede i grus. K. Hansens minespil har næppe røbet, hvad han tænkte. Hans referat forråder i hvert fald ingen bekymring. Under dagsordenens punkt 1: "Meddelelse fra Grundtvigs Højskoles Bestyrelse angaaende den paatænkte Byggeplads", hedder det: "Dinesen meddelte, at det Tilsagn om fornøden Byggegrund for Museet paa Grundtvigs Højskoles Jord, som han havde ment sig berettiget til at give, maatte bortfalde, fordi to andre Medlemmer i Grundtvigs Højskoles Bestyrelse nu bestemt modsatte sig Opførelsen af en ny Museumsbygning paa Grundtvigs Højskoles Grund. Taleren erkendte, at Museets Bestyrelse havde været fuldt berettiget til at gaa ud fra, at denne Sag var i Orden, og udtalte sin store Beklagelse af, at baade Museets Bestyrelse, Ministeriet og Rigsdagen var blevet vildledt. Taleren mindede om Bestyrelsens Møde i Lyngby den 6. Juli 1912, ved hvilken Lejlighed Taleren var tilstede som Repræsentant for Grundtvigs Højskoles Bestyrelse, og hvorved Byggepladsen blev udpeget (Pladsen bag Frugthaven), og saavel ved denne Lejlighed som ved den efter Mødet stedfundne Sammenkomst paa Vedbæk Hotel var Højskolens to Forstandere tilstede, uden at de gjorde nogen Indsigelse eller Indvending imod, at Museumsbygningerne opførtes paa det nævnte Sted. Taleren havde Dagen før meddelt det forefaldne for den ene af sine Kolleger i Højskolens Bestyrelse, nemlig Grosserer C. Larsen, der ingen Indvendinger havde gjort; men desværre havde han undladt at gøre det tredie Medlem, Pastor Larsen, bekendt dermed, idet dette Medlem ingensinde røbede nogen Interesse for, hvad der foregik ude paa Højskolen. Taleren sluttede med, at erklære, at han hermed agtede at udtræde af Bestyrelsen for Grundtvigs Højskole."

P. Th. Nielsen mente, at Dinesen i denne Sag havde varetaget Højskolens interesser på bedste måde, og han havde efterhånden fået Højskolen til at gøre indrømmelser, som den ikke fra først af havde tænkt at kunne gøre. Han ville derfor også for Højskolens skyld beklage, hvis Dinesen fastholdt sin beslutning om at udtræde af dens bestyrelse. De øvrige medlemmer af Landbrugsmuseets bestyrelse gav deres tilslutning hertil. Der viste sig en overvejende stemning for, at man snarest muligt søgte at få så megen plads tilvejebragt på Virumgårds grund - forudsat at gården blev købt - at alle Museets samlinger kunne rummes der, således at man snarest kunne opgive den gamle bygning.

Man var i hvert fald enige om, at påbegyndelsen af byggeriet måtte udsættes, idet der først måtte indhentes hjemmel for tilvejebringelse af en ny byggegrund. Det oplystes, at muligheden for at staten købte Virumgård endnu i indværende rigsdagssamling ikke var ganske udelukket. Man vedtog at foreslå Ministeriet, at bygningen opførtes i Virumgårds vænge lige over for Frilandsmuseet.

På det næste bestyrelsesmøde den 13. maj 1914 kunne formanden meddele, at Rigsdagen havde bevilget første halvdel af byggesummen; og da Grundtvigs Højskole havde taget sit tilsagn om byggegrunden tilbage, havde Landbrugsministeren forelagt et særligt lovforslag om køb af Virumgård, bl.a. motiveret med Landbrugsministeriets trang til en byggeplads. Da lovforslaget var blevet modtaget med den største velvilje i begge ting, ventedes det vedtaget i den nærmeste fremtid.

Museet havde modtaget en samling på ti smukt udførte modeller af landbrugsredskaber fra 1832 som gave fra fabrikant J. Augustus i Århus. Besøget havde været lidt mindre end de foregående år. Man havde i henhold til bestyrelsens beslutning af 26. 4. 1913 i det forløbne år ophævet Maskinudstillingen, idet bygningen var taget i brug til spinde- og væveredskaber. Man vedtog at udsætte påbegyndelsen af byggeriet til foråret 1915. Inspektørens løn blev forhøjet med 500 kr. årlig i betragtning af, at han måtte fraflytte sin nuværende bolig den 1. april 1916.

På det næste bestyrelsesmøde, der holdtes i Odense 25. juni 1914, diskuterede man enkeltheder i bygmester D. Rasmussens udkast til den nye hovedbygning. Bl.a. fremsattes der ønske om at gøre "tårnet" på tagrygningen noget større. Men dette frarådedes af Rasmussen. Bestyrelsen ville helst have hele stueetagen i ét rum, medens bygmesteren helst ville have tværskillerum mellem midterpartiet og de to fremspringende endepartier. Det ville hjælpe på bygningsafstivning og tillige give mere vægplads. Man enedes om, at sådanne skillevægge uden større besvær kunne indsættes senere, hvis man fandt det ønskeligt. Der var også ønsker om at lave en stor indgangshal inden for hoveddøren. Det blev afvist af både økonomiske grunde og på grund af pladsforholdene. Man var enig om, at der måtte opføres en træbygning bagved hovedbygningen til opbevaring af mindre værdifulde genstande og til værksted. Efter mødet besøgte man filialen i Dalum. Den forevistes af Th. Madsen-Mygdal, der nu var forstander for skolen. Alt var i god orden bortset fra, at der stadig var vanskeligheder med at holde taget tæt.

På bestyrelsesmødet den 17. marts 1915 kunne man vedtage at udbyde arbejdet med den nye hovedbygning i licitation. K. Hansen fik overdraget forhand-

lingerne med vejvæsenet om tilkørselsforholdene og om en eventuel kloakering. Sammen med formanden og P. Th. Nielsen skulle han forhandle med Grundtvigs Højskole om salg af Maskinhallen.

Den gamle hovedbygning stod endnu vinteren 1916-17, da den vistnok blev anvendt til indkvartering af flygtninge. Den grund, hvorpå den nye museumsbygning kom til at ligge, blev imidlertid ikke fraskilt Virumgårds hovedparcel, sådan som det var sket med forsøgsparcellerne m.fl. på østsiden af Kongevejen, idet hele Virumgårds areal jo nu var overtaget af staten. Landbrugsmuseet fik altså ikke sit eget matrikelnummer. Besøgstallet var stigende som følge af, at de til Sikringsstyrken indkaldte soldater havde gratis adgang. Men antallet af betalende gæster var mindre end sædvanligt.

Som følge af Verdenskrigens udbrud i august 1914 havde man evakueret en del genstande til Frederiksborg Slot på lige fod med museerne i hovedstaden. Det drejede sig om ca. 250 mindre genstande, der kunne nedpakkes i kasser - dels modeller, dels husbrugsgenstande og dels gamle dokumenter. Men også Museets regnskabs- og arkivsager var blevet evakueret. Disse sidstnævnte protokoller ect. måtte man dog atter have ved hånden, for at administrationen ikke skulle gå i stå.

Den 2. september 1914 aflagde formanden et besøg på slottet. Han udvirkede, at man her om fornødent kunne modtage så mange større genstande, som kunne rummes i slottets kældre. Ministeriet skønnede imidlertid, at man, som situationen havde udviklet sig, kunne spare den hermed forbundne udgift, ca. 2.000 kr. Museet blev også sparet for indkvartering, bortset fra at ca. 30 mand i nogle dage fik lov til at opholde sig i Maskinhallen.

Man noterede sig, at Rasmus Christiansen efter bestyrelsens beslutning havde malet følgende otte billeder til ophængning i filialen ved Malling Landbrugsskole: 1) Rebning af fællesjord. 2) Tiendetagning på marken. 3) Kreaturerne drives på græs om foråret. 4) Ildboring af nøddild i kvægpestens tid. 5) Kartning m.m. 6) I Huggehuset. 7) Rivning af kartofler til kartoffelmel. Og 8) Hørberedning. ”Hermed er samtlige Museer forsynet med saadanne Billeder; disse fængsler stadig i høj Grad de Besøgendes Interesse”, skrev K. Hansen i forhandlingsprotokollen den 18. maj 1915.

Tømrermesteren havde i øvrigt p.gr.a. krigen vanskeligt ved at skaffe savskåret fyrretømmer. Arkitekten ville undersøge, om dansk gran kunne anvendes. Det var åbenbart på høje tid, man var begyndt på byggeriet.

Fredag den 17. september 1915 samledes formanden Carl Bech, departementchef Wulff, Bernhard Olsen og K. Hansen med håndværkerne til rejsegilde. Talerne mindedes såvel Museets grundlægger, kaptajn J. C. la Cour, som bestyrelsens første formand, kammerherre Sehested. Formanden uddelte en dusør på 5 kr. til hver af de 25 håndværkere og arbejdere.

I den gamle hovedbygning var gulvet ødelagt af svamp, og da der i den nye bygning blev mere plads i kælder og på loft end beregnet, vedtog man at afhænde den gamle træbygning for ca. 1.000 kr. til tømrermester Rohde, der udførte arbejdet på den ny bygning.

Den ny hovedbygning blev overtaget ved et bestyrelsesmøde den 23. februar 1916. Man mente at have grund til at tro, at Grundtvigs Højskoles bestyrelse ville være villig til at overdrage bronzestatuen af kaptajn J. C. la Cour til Land-

Fig. 24. Facade af den nye hovedbygning ved Kongevejen, indviet 20.6. 1916. (foto: Dansk Landbrugsmuseums arkiv)

brugsmuseet. Man kunne eventuelt tænke sig den opstillet ved hovedbygningens nordre gavl ved opkørslen til Virumgård forsøgsstation. Men man vedtog at afvente et eventuelt tilbud fra højskolens side. Statuen forblev imidlertid, hvor den var, og senere fulgte den med Lyngby Landboskole, først til Hillerød og senere til Lejre.

Endelig den 20. juni 1916 skete den officielle indvielse, der overværedes af Deres Majestæter, Kong Christian X og Dronning Alexandrine. Det vil føre for vidt her at opregne alle de indbudte honoratiore. Men naturligvis var formændene for Rigsdagen, Finansudvalget og Landbrugsministeren til stede. Stiftamtmanden mødte med hat og fjerbusk; Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs præsidenter, direktøren for Landbohøjskolen, professorerne i historie ved Universitetet, konsulenter og landbrugsskoleforstandere, de to direktører for Nationalmuseet og direktøren for Kunstindustrimuseet samt museumsinspektør J. Olrik fra Folkemuseet mødte alle, som det var skik og brug, i jaket og stribede benklæder. Efter at "sommerpigerne" (eleverne) på Grundtvigs Højskole havde sunget "Rugen bølger over Danmarks Vange", talte landbrugsminister Kr. Pedersen og eklærede den nye bygning for åbnet. Museumsbestyrelsens formand, kammerherre Carl Bech, dvælede ved Museets historie og den nye bygnings tilblivelse. Til slut lagde han ungdommen på sinde at værne om minderne fra forfædrene og omfatte Museets samlinger med ærbødig-

hed og interesse, og at forene de svundne tiders flid, hvorom Museet på så mange måder vidnede, med nutidens gode hjælpemidler.

Efter at museets inspektør, K. Hansen, havde givet en oversigt over Museets indhold og samlingernes ordning, sang man Valdemar Rørdams "I sommersol og blæst", hvorefter såvel Kongen og Dronningen som hele forsamlingen besøgte Museet.

Ved det følgende bestyrelsesmøde den 7.3. 1917 savnede man to af medlemmerne. Landstingsmand Niels Jensen Toustrup var død efter et ulykkestilfælde. Hans efterfølger blev formanden for De samvirkende danske Landboforeninger, hofjægermester H. C. F. W. Cederfeld de Simonsen, "Erholm" (1866-1938). Også folketingsmand P. Th. Nielsen var død, og han efterfulgtes af amtsrådsmedlem, gårdejer i Søsund J. P. Jensen Bjellekjær (1862-1928). Som ny repræsentant for Husmandsforeningerne blev udnævnt amtsrådsmedlem, husmand R. Jensen Vandman (1853-1944) fra Skjørringe pr. Ryde.

Fig. 25. Folevad Mølle. (foto: Dansk Landbrugsmuseums arkiv)

I 1918 modtog Museet en storslået og noget usædvanlig gave, nemlig Folevad vindmølle, der var opført i 1832 og endnu var i drift omkring århundredskiftet. Derefter havde møllen stået ubenyttet og var efterhånden blevet stærkt forfalden, ligesom den blev et yndet tilholdssted for vagabonder o. lign. I 1917 blev møllen omsider solgt til nedrivning, og det var planen, at den tilhørende jord skulle udstykkes til byggegrunde. Der blev truffet aftale med militærets ingeniørkorps om sprængning af møllen; det skulle ske lørdag den 28. april kl. 14. Alt var parat, sprængladningerne anbragt, alle ledninger forbundet, et filmhold stod klar til at filme begivenheden, og publikum ventede spændt i behørig afstand. Da kom en mand løbende med besked om, at møllen var solgt - og dermed reddet.

Det var fabrikant G. Binder i Lyngby, der i sidste øjeblik havde købt møllen med tilhørende jord for ialt 14.000 kr., hvad der blev betragtet som grov overpris. Men Binder nøjedes ikke med at købe møllen. Han lod den fuldstændig restaurere og det tilhørende areal (1 td. land) anlægge som park.

Møllen blev nu istandsat af møllebygger August Hansen, Holbæk, også kaldt "den gale møllebygger". Han var bl.a. kendt for at have et meget rigt og bramfrit ordforråd, som han flittigt benyttede over for sine ansatte. Men en af arbejderne, Kristian Frederiksen, har senere fortalt om en episode under arbejdet, hvor August Hansen for en gangs skyld tabte mælet. Under arbejdet på møllen red Kong Chr. X og hans adjutant ofte forbi møllen. En dag gjorde Kongen holdt og sendte adjutanten ind for at spørge, om de måtte se møllen. Det måtte de naturligvis gerne, og bagefter blev adjutanten sendt af sted efter kaffe og blødt brød. Næste dag var fortælleren, Kristian Frederiksen, på et tidspunkt ikke, hvor han burde være, og så brølede August Hansen oppe fra møllen: "Hvor fanden bliver du af, Kristian?" Hvorpå en stemme nedefra svarede: "Jeg er her, hr. møllebygger". Svaret kom fra Kong Christian, der netop kom ridende forbi.

Fabrikant Binders køb af møllen og den påfølgende restaurering blev en temmelig kostbar affære for ham, da de samlede omkostninger menes at have beløbet sig til mindst 60.000 kr. Til sammenligning tjener, at Museets årsregnskab på samme tidspunkt balancerede med 7.050 kr.

Efter at restaureringsarbejdet var afsluttet, overdrog Binder i 1918 anlægget og møllen til Landbrugsmuseet, idet han håbede, at der her med tiden kunne indrettes et møllerimuseum. Tanken herom blev aldrig realiseret, men møllen var reddet, og Frilandsmuseet blev skånet for et uønsket byggeri. I 1937 overdrog Landbrugsmuseet vederlagsfrit møllen til Frilandsmuseet, hvor den nu indtager en særstilling ved at være den eneste af den gamle bygninger, som ikke er blevet flyttet til stedet.

De første efterkrigsår til 1930

K. Hansen havde ved siden af sit arbejde i forsøgsvæsenet og som leder af Landbrugsmuseet fået tid til en omfattende virksomhed som landbrugsforfatter. I årene 1893-1912 kom en række forsøgsberetninger især om korn og bælg-

sæd, og han udførte et grundlæggende arbejde ved iværksættelsen af gødningsforsøg i Københavns amt fra 1895. I 1902 udgav han en "Vejledning ved Udførelse af lokale Gødningsforsøg", året efter kom "Markens vigtigste Ukrudtsplanter", i 1907 "Lucernen", i 1913 "Staldfoderdyrkning" og i 1916 "Kartoffeldyrkning", den sidste højaktuel på grund af rationeringen af brødkorn i krigsårene. Han var leder af statens ukrudtsforsøg fra 1918 til 1927, hvortil kom redaktionen af firebinds-værket "Det danske Landbrugs Historie" (1924 til 1945). Alt dette viser hans store interesse for at formidle forsøgsresultater og viden om landbruget gennem tiderne til en større læserkreds.

Men samtidig hermed og med hans arbejde for Landbrugsmuseets nybygning og dets indretning blev han stærkt benyttet som rådgiver for Landbrugsministeriet og Landhusholdningsselskabet som medlem af talrige kommissioner og udvalg. Under og lige efter den første Verdenskrig var han medlem af Ernæringsrådet og Brødkornsadministrationen, ligesom han var formand for Det tekniske Landbrugsudvalg i årene 1917-23. Det medførte, at han havde sit særlige kontor inde i hovedstaden.

Det daglige arbejde var der naturligvis andre til at udføre. Men han måtte ustandselig deltage i drøftelser og stille sin ekspertviden til rådighed. I betragtning heraf er det næsten ubegribeligt, at han også fik tid til at nyopstille samlingerne i Landbrugsmuseet og føre tilsyn med dets filialer. Blandt disse hørte Ladelund utvivlsomt til i første række. Her havde han været lærer de første to år efter sin landbrugseksamen, og her mødte han sin gode ven, Emil Konradi, der havde været kontrolassistent i verdens første kontrolforening, oprettet i Vejen 1895, og som nu var lærer på Ladelund. Her havde skolens forstander, Niels Pedersen, desuden oprettet en værdifuld og righoldig mejerihistorisk samling, hvoriblandt fandtes næsten alle former for centrifuger med tilbehør. Denne samling erhvervede Landbrugsmuseet efter Niels Pedersens død i 1918 for 25.000 kr. ved en særlig bevilling på finansloven. Samlingen, der bl.a. omfattede 40 forskellige centrifuger, 27 kontrolapparater, 10 malkemaskiner og 19 smørkærner, indgik indtil videre som et led i museets filial ved skolen.

Samme år, 1918, blev der bagved Landbrugsmuseets nye bygning i Lyngby opført en bolig til Museets faste medhjælper, konsevtor H. Kjærsgaard, der blev ansat fra 1919. Først i 1928 blev en egentlig værkstedsbygning af træ opført, hvori der også var plads til så godt som hele den del af Museets samlinger, der indtil da havde været opbevaret i Frilandsmuseets skånske gårde. Desuden havde Dansk Biavlerforening i 1922-23 fået oprettet en særlig afdeling for biavl på ikke mindre end ca. 400 numre ved hovedmuseet. Entreindtægten fra den fælles adgangsbillet til Frilandsmuseet og Landbrugsmuseet, der oprindeligt havde været delt således, at hver af dem fik halvdelen, blev nu fordelt med kun 25% til Landbrugsmuseet, hvilket man fra Frilandsmuseets side begrundede med dette museums større publikumstiltrækning. Det var da også normalt Frilandsmuseet, man besøgte først, og følgelig havde en stor del af publikum derefter oplevet tilstrækkeligt og forlod museerne uden at have set Landbrugsmuseet. Dette blev mere og mere stillet i skyggen af sin storebror, jo mere Frilandsmuseet under museumsinspektør Kai Uldalls ledelse ekspanderede - og vel også fordi K. Hansen var kommet til års og ikke formåede at tage konkurrencen op gennem fornyelse af udstillingen.

Man får imidlertid et godt indblik i, hvad de to museer havde at byde på, ved at læse sjette udgave af deres fælles vejleder, trykt i 1924 på en tid, da Jørgen Olrik sad som leder af Dansk Folkemuseum, hvorfra Frilandsmuseet endnu ikke var udskilt som en selvstændig afdeling.

Frilandsmuseet bestod dengang kun af en halv snes gårde og huse, og adgangen foregik gennem en pavillon kaldet "Island" ved Museumsvejen, ved hvis modsatte side museumsinspektør, arkitekt Halvor Zangenberg (1881-1940) havde bygget sin bolig. Endnu stod en stor magasinbygning lige bagved indgangspavillonen. Det var dog især Frilandsmuseets skånske gård, som indtil 1928 rummede en betydelig del af Landbrugsmuseets samlinger, der tiltrak publikum. Museets stifter, Bernhard Olsen, var død i 1922, og hans askeurne var sat ned i græssletten ved Færøhuset med en mindsten udført af Johan Thomas Skovgaard.

I "Vejleder i Museerne i Lyngby" fylder omtalen af Landbrugsmuseet kun 17 af ialt 63 sider. Men K. Hansen havde fået meget ud af sin sparsomt tilmålte plads. Han giver først et kort rids af Museets historie, der slutter med navnene på dens daværende bestyrelse. Nu var Landhusholdningsselskabets præsident, Chr. Sonne - der som ovenfor nævnt havde været en virksom sekretær ved udstillingen i 1888 - blevet formand for bestyrelsen. Den lærde historiker og filolog, Jørgen Olrik (1875-1941), havde indtaget Bernhard Olsens plads som sær-

Fig. 26. Statskonsulent K. Hansen, Dansk Landbrugsmuseums inspektør, i sine velmagtsdage o. 1925. (foto: Det kgl. Biblioteks kort- og billedsamling)

ligt museumskyndigt medlem. Vi genfinder hofjægermester Cederfeld de Simonsen, J. P. Jensen Bjellekjær og R. Jensen Vandman, medens departementschef Wulff var blevet erstattet af kontorchef i Landbrugsministeriet, L. P. Larsen. Den netop afgåede formand for Folketinget, senere landstingsformand J. S. Jensen-Klejs (1863-1946) var nu også blevet medlem. Han hørte til Folketingets politisk-økonomiske sværvægttere. Det var således en solid og indflydelsesrig bestyrelse, K. Hansen havde bag sig.

I stueetagen af den nye museumsbygning havde K. Hansen vist udviklingen af det vigtigste agerbrugsredskab ploven, således at de besøgendes opmærksomhed straks blev fanget af fire trin i udviklingen: Først en kopi af Døstruparden fra den tidlige jernalder. Ved siden af den stod en typisk dansk hjulplov. Nr. 3 i rækken var en ældre dansk svingplov, og nr. 4 en helt moderne svingplov. På forhøjninger til begge sider for midterpartiet mellem søjlerækkerne stod der imponerende rækker af pløjeredskaber, interessante for de indviede, men måske nok lidt kedelige for folk uden for landbruget. Alene antallet af hjulplove androg ca. 60. Dertil kom vestjyske trilleplove, svingplove og plove til forskellige specielle formål: Vendeplove, skrælleplove, dækkultivatorer, en tueplov samt til sammenligning en engelsk, en græsk og en siamesisk plov. Desuden var der undergrundsplove, vandfureplove, grubber og roeløftere. Intet andet land i verden har kunnet vise noget tilsvarende; ikke mindst med hensyn til redskaber, der havde rod i fællesskabets tid. Det havde imidlertid hverken K. Hansen eller hans bestyrelse forudsætninger for at bedømme. Først efter den 2. Verdenskrig er denne samlings værdi blevet værdsat efter fortjeneste, takket være bl.a. "Association Internationale des Musees d'Agriculture" og "International Secretariat for Research on the History of Agricultural Implements" i København, der har styrket forbindelsen mellem museumsfolk og redskabsforskere gennem kongresser og gensidige studiebesøg. Men æren for samlingens høje standard tilfalder først og fremmest de to pionerer, kaptajn J. C. la Cour og lærer R. J. Rose fra Thisted.

På forhøjningen, hvorpå plovene var anbragt, lå foran disse forskellige former af hammelstøj, trækkroge, kumter og studepuder, og ved svingplovafdelingen stavtræer, forskellige former for kreatur- og heste-hilder, hilder til andre dyr samt vogntrin, der gjorde det lettere at komme op i de gammeldags stive vogne.

På væggene var der billeder og kort, der illustrerede bystævnet i Davinde på Fyn, malet af A. P. Madsen, samt udskiftningen på Bernstorff gods ved København i 1764. I Museets vejleder har K. Hansen forklaret principperne i udskiftningerne ud fra en af kontorchef J. E. F. Mørup i 1888 affattet fremstilling, som var den bedst tilgængelige på dette tidspunkt. Udskiftningskortene var dels hentet fra Matrikelsarkivet og dels fra Sorø Akademis gods. Men med hensyn til Årslev ved Slagelse var man ikke opmærksom på, at det kort, der illustrerede tilstanden fra før udskiftningen, i virkeligheden kun gengav en tilstand med fællesskabs-kobbelbrug, hvor gårdene havde fået samlet deres tilliggende på 22 forskellige steder. Denne inddeling var resultatet af et udskiftningsforsøg, som kun havde fungeret i ganske få år. Den oprindelige inddeling repræsenteret ved et ryttergodskort fra 1768 var ganske vist også ophængt, men uden at det klart fremgik, hvornår den mellemliggende forsøgsvisse udskiftning havde fundet

sted. Følgen var, at man undertiden har kunnet se kortet over kobbeltvangssta-diet gengivet i bøger, som om det afspejlede den almindelige jordfordeling i fællesskabets tid.

Det var som sædvanligt jordfordelingen før og efter udskiftningen på Sjæl-land og Fyn, der dominerede. Den ene af de jyske byer, Øster Hjermitzlev i Hjørring amt, viste kun, hvordan en dårlig stjerneudskiftning var udført, idet alle gårdene var blevet liggende i byen, og hver gård havde fået sin jord på syv forskellige steder. Dertil kom et udskiftningskort fra Saksild og Rude i Hads herred, Århus amt, der ligeledes viste stjerneudskiftning med lange smalle mar-ker, undertiden mere end 2 km lange. Fra Jylland var der iøvrigt kun et kort over udskiftningen af Darum ved Ribe 1820, hvor hver gård fik 30 lodder for-skellige steder i bymarken.

K. Hansen var yderst kompetent med hensyn til genstandenes brug. Men han havde ikke haft tid og lejlighed til et nøjere studium af jordfordelingen i landet som helhed. Og de undersøgelser, der stod til hans rådighed, var som sagt hovedsageligt koncentreret om fællesskabet på øerne.

I det søndre gavrum på første sal var samlingen af mejeriredskaber opstillet; og så fortsattes der i siderummene med høst- og bygningsredskaber, roeskæ-ring, bygkørning, tærskning, lysestøbning, hørredskaber samt måle- og veje-redskaber. I loftsetagen var der forrest forskellige husholdsredskaber samt en fyldig samling af jydepotter; i det ophøjede midterparti havde biavlssamlingen sin plads, og i det bageste loftparti var der belysningsgenstande, prøver på halmarbejde (bl.a. løbbinding), køkken- og bryggersredskaber, samt hvad der hørte til huggehusets udstyr.

På vejlederens sidste fire sider fandtes en oversigt over de vigtigste egentlige redskaber og brugsgenstande opført i nummerorden. Nummereringen var inddelt i grupper efter brugen, således at numrene fra 1 til 27 betegnede nivel-lér- og landmålingsredskaber, nr. 28-57 dræningsredskaber, nr. 58-87 merg-lingsredskaber osv. Hjulplovene og dele deraf havde fået reserveret numrene 289-340, slidsten til samme nr. 341-343 og plovskær til hjulplove nr. 344-45. Det er klart, at denne inddeling gjorde det let for de besøgende at slå op i vejle-derens nummerregister og få besked om, hvad det var for en genstand, man havde for sig. Man behøvede kun at se på dens nummer. Men ulempen var, at der, efterhånden som samlingen forøgedes, til sidst ikke var ledige numre, så man eventuelt måtte føje bogstaver til numrene. I virkeligheden var samlingen allerede på den tid ved at vokse K. Hansen over hovedet.

Landbrugsmuseet i 1930'erne

I 1931 blev endnu et filialmuseum oprettet, nemlig ved Lundby Landbrugs-skole mellem Næstved og Vordingborg. Det fik tildelt 300 numre. Skolens for-stander, Kr. Kristensen (1892-1956) var stærkt historisk interesseret og blev se-nere medlem af Landbrugsmuseets bestyrelse.

Et par år efter, i 1933, gav formanden for Museets bestyrelse, forpagter Chr. Sonne, og dets inspektør, K. Hansen, en oversigt over "Landbrugsmuseum-Spørgsmaalet" (trykt i Tidsskrift for Landøkonomi 1933, s. 445-73).

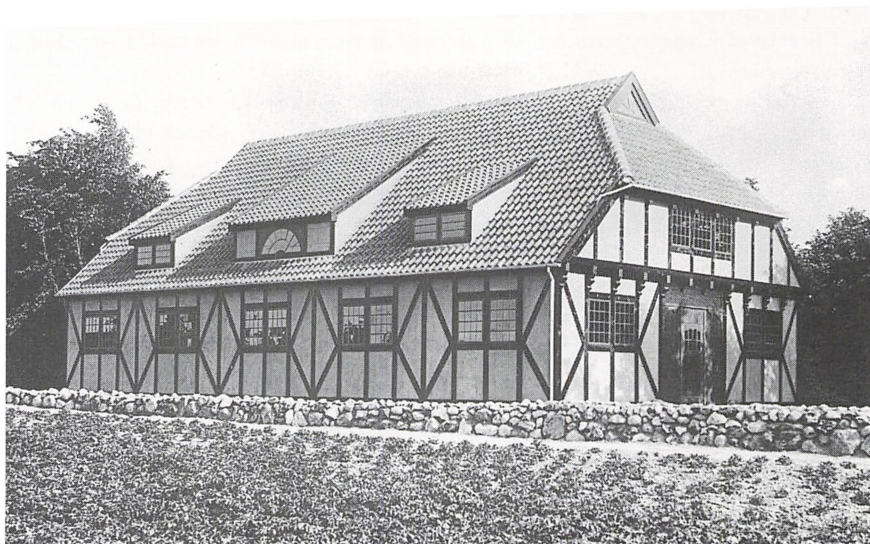

Fig. 27. Filialmuseet ved Lundby Landbrugsskole i Sydsjælland, åbnet 1931. Skolens forstander, Kr. Kristensen, der var stærkt historisk interesseret, blev senere medlem af Dansk Landbrugsmuseums bestyrelse. Hans søn, H. J. Kristensen, der blev formand for bestyrelsen i 1979, har bidraget stærkt til dets udvidelse. (foto: Dansk Landbrugsmuseums arkiv)

Forpagter Sonne indledte med at fremhæve K. Hansens indsats, idet han mere end nogen anden havde ofret tid, frugtbringende arbejde og levende interesse, og derved mere end nogen anden havde medvirket til Landbrugsmuseets nuværende udformning. Men statskonsulenten havde ønsket, at Sonne behandlede den historiske udvikling, fordi han havde medvirket ved tilvejebringelsen af det første materiale til udstillingen i 1888, og på grund af hans placering som formand for Museets bestyrelse.

Der er ingen tvivl om, at forpagter Sonnes fremstilling i høj grad byggede på faktiske oplysninger fra K. Hansen; men da den ikke afviger væsentlig fra det i de foregående kapitler meddelte, er der ingen grund til i nærværende fremstilling at referere dens indhold. Derimod er der så meget mere grund til at samle sig om K. Hansens afsnit, som han ønskede at fremsætte ”nogle Bemærkninger, der mest vender frem efter”.

Med hensyn til Museets almindelige ordning, var der næppe grund til at drøfte indgribende ændringer. Formålet måtte fremdeles være som hidtil at samle og bevare materiale, der kunne bidrage til at belyse det danske landbrugs udvikling og så godt som muligt gøre samlingen frugtbringende for befolkningen. I navnet ”Dansk Landbrugsmuseum” er udtrykt, at genstande fra fremmede lande kun undtagelsesvis er indgået i samlingen. Hovedsamlingen havde principielt karakteren af et ”magasin”, således at der efterhånden, som materialet tillod det, og der iøvrigt var betingelser for det, kunne oprettes særlige af-

delinger i forskellige egne af landet, særlig ved landbrugsskoler. K. Hansen havde altså ikke noget imod, at der opstod flere filialmuseer, efterhånden som hovedsamlingen voksede. Men med hensyn til indsamlingen, var der nu nået så meget, som der med rimelighed kunne forlanges, takket være landboernes beredvillighed til i reglen vederlagsfrit at afgive genstande, og takket være talrige interesserede landsbyskolelæreres værdifulde bistand ved indsamlingerne.

Han indrømmede, at Museet endnu ikke var blevet den landbokulturfaktor, det burde være. Thi kendskabet til svundne tiders tilstande og hjælpemidler i fortiden, også på det faglige område, måtte være grundlaget for bedre at forstå sin egen tid og desto sikrere at danne sig en mening om, hvorledes fremtiden ville forme sig. Han mente forøvrigt, at en fornyet indsamling ville kunne bringe betydelige værdier frem, for eksempel af redskaber, der stod på overgangen til at gå af brug.

Han var opmærksom på muligheden af fra provinsmuseerne at få overladt genstande, som lå uden for disses egentlige arbejdsfelt, og han var indstillet på eventuelt at lade fremstille kopier af uerholdelige genstande, der var af særlig interesse. Det vil sige, at det for ham ikke var afgørende, om en genstand var en primær kilde eller ej - hvilket også de talrige billedlige illustrationer vidnede om. Hovedsagen var, at "drage Befolkningen til Museet". Besøget burde være større, og i virkeligheden burde besøget være gratis.

Han ville ønske, at der var råd til at knytte en fast vejleder til Museet som forreviser.

Med hensyn til bygnings- og boligformer havde den tanke været fremsat, at der ved filialmuseerne burde være frilandsmuseer ligesom i Lyngby. Dette ville dog være urealistisk. Man måtte her som ved hovedmuseet nøjes med veludførte modeller og tegninger. Da Rasmus Christiansens landbrugsstatistiske billeder, der viste udviklingen op til samtiden, altid interesserede de besøgende meget stærkt, burde en fornyelse heraf finde sted med passende mellemrum; og filialmuseerne burde ligeledes forsynes med sådanne fremstillinger, "der er fortrinligt egnede til, selv under et kort Besøg, at give nogen Forestilling om den stedfundne Udvikling i vort Landbrug, saa vidt dette kan ske ved Hjælp af Statistik."

Men også den foreliggende række af billeder af bondeliv i ældre tider burde fortsættes. Hovedsamlingen i Lyngby var nu forholdsvis godt forsynet dermed; men filialerne var for sparsomt udstyret med disse hjælpemidler, der interesserede de besøgende levende.

K. Hansen ville gerne udvide samlingen af portrætter af landbrugets fremstående mænd, men ønskede ikke at begrænse denne samling til de forholdsvis få, der så at sige har "raget op over Folket". Også de mange, der omend ofte på et begrænset område havde øvet en betydningsfuld gerning, fortjente at mindes for efterslægten. Der burde oprettes et arkiv, der var tilgængeligt for hvem, der måtte ønske at gøre brug deraf, om sådanne mænd og deres virksomhed. Det skulle bl.a. omfatte de mænd, der var blevet præmieret af "Det kgl. danske Landhusholdningsselskab". "Jeg vilde ønske, at man havde nogle Levnedsskrivelser af afdøde eller nulevende Landmænd, som med fuldkommen Sandhed fortalte, hvad de havde foretaget dem, med Efterretning om Udfaldet. Tillige kunde meddeles deres øvrige Levnedssomstændigheder."

Han ville også gå ud i befolkningen med lysbilledserier, hvortil måtte høre et kortfattet teksthæfte. Han synes trods en følelse af ubillig konkurrence at have lært af Kai Uldall, hvor vigtigt det er at formidle korte meddelelser til pressen, lejlighedsvis ledsaget af billeder. Og en højst betydningsfuld opgave ville være optagelse af en landbohistorisk film, ”der vel maatte forme sig som en Kombination af Bondestandens Historie og vort Landbrugs tekniske Udvikling gennem Tiderne.” Det var noget, der lå i tiden, idet både H. P. Hansen i Herning og Kai Uldall filmede gamle arbejdsmåder, bl.a. jydepottetilvirkning. Som man ser, var kærnen i K. Hansens virksomhed simpelthen det folkelige oplysningsarbejde.

I den følgende diskussion mente redaktør K. Raunkjær, at respekten for og forståelsen af forfædrenes virke ikke mere var så levende. Han mente, at nogle af de fremførte ideer snarere hørte hjemme under andre organer. Det ville være heldigt med gratis adgang til Museet, som det havde vist sig med ”Landmaaler-gaarden” i Glamsbjerg. Men han understregede, at Museets værdi ikke kunne vurderes efter antallet af besøgende. Forpagter Sonne var ikke sikker på, at portrætter af fremragende mænd skulle tillægges så stor betydning i vore dage, hvor pressen bragte så mange billeder, og ”hvor kendte Mænd vel snarere foreviges for meget end for lidt.” Smukt og rigtigt sagt af én af dem, der selv var mest fremme i rampelyset. På et forslag af redaktør P. Stoubæk om at skaffe større maskiner som tærskværker til Museet, svarede K. Hansen, at de jo var meget pladskrævende. Med hensyn til opvisning af folkedansere o.l. understregede K. Raunkjær, at det altid må kræves, at det oplysende moment er til stede, hvor man nærmer sig forlystelsesområdet. ”Der maa være en Vejledning for Publikum at finde deri.” Et krav, som man i eftertiden tit og ofte har set stort på for at tiltrække et større publikum og få penge i entrékassen.

Ploven, Leser og Lyngby

Et personligt bidrag

Ploven har fra landbrugets oprindelse været det vigtigste redskab i jorddyrkingens historie. Den tyske digter Fr. Schiller priste dens fredelige indsats i følgende digt:

*Den jordens kreds har overvundet,
den livet gør os jævnt og trygt.
De største stater har den grundet,
de ældste stæder har den bygt.
Men aldrig har den yppet krige,
og byer ej i aske lagt:
Lyksalig nævnes må det rige,
der grundede på den sin magt.*

Med denne oversættelse indledte Landhusholdningsselskabet sin førnævnte "Efterretning om en Prøvepløjning" i 1820. Men temaet med ploven som fredens symbol dukkede allerede op i Det gamle Testamente hos profeten Esaias, der gav det denne fyndige form: "Deres sværd skulle de smede om til plovjern" (Esaias 2,4).

Ploven har siden Esaias' dage været knyttet til bondens fredelige syssel, afbildet utallige gange i miniaturer og på kirkernes kalkmalerier for ikke at tale om det berømte broderede tapet i Bayeux, hvor den indgår i en af borten. Den var også motivet for det senmiddelalderlige digt "Piers the Plowman", som blev tilskrevet William Langland (ca. 1332-1400), og hvis første version synes skrevet i 1362-63. K. Hansen kendte det i hvert fald af omtale hos yngre engelske forfattere. Og kaptajn J. C. la Cour havde som før nævnt skrevet en lang og lærerig afhandling om svingplovens udvikling.

Men samme år, som K. Hansen kunne åbne Dansk Landbrugsmuseums fjerde filial ved landbrugsskolen i Lundby, offentliggjorde dr. Paul Leser sin epokegørende bog: "Entstehung und Verbreitung des Pfluges", som i 1970 blev genoptrykt og forsynet med en bibliografi og biografi af forfatteren ved Grith Lerche. Dr. Lesers hen imod 700 sider store værk blev næsten med det samme plovforskernes "bibel". Den er stadigvæk uovertruffen med hensyn til pålidelighed, kildekritisk saglighed, detailrigdom og omfattende lærdom.

Allerede i efteråret 1931 skrev den unge geograf C. G. Feilberg (1894-1972) en anmeldelse på 22 sider i "Geografisk Tidsskrift": "Et Hovedværk om Ploven og nogle dertil knyttede Betragtninger". Han var dengang assistent for Gudmund Hatt ved dennes indledende undersøgelser og opmålinger af agersystemer fra den førromerske eller keltiske jernalder. Efter at han havde bestået sin magisterkonferens i geografi, kom nærværende forfatter til at afløse ham. Det begyndte allerede samtidig med, at jeg som student fik arbejde med nyopstillingen af oldtidsamlingen i Nationalmuseets 1. afd. fra den første september 1933, et arbejde der varede til julen 1934, da jeg helt og fuldt kom til at arbejde for professor Hatt.

Jeg havde taget faglærereksamen i geografi i foråret 1932. Gennem min lærer, lektor Johs. Reumert, var jeg blevet kendt med Feilbergs afhandling; og inden længe satte jeg mig også ind i Wilh. Graebners teorier, som jeg ganske vist forholdt mig kritisk overfor. I den korte tid, jeg var assistent i Nationalmuseet, fik jeg lejlighed til at diskutere oldtidspløve med lederen af 1. afd., dr. Johs. Brøndsted, der efter en overstået sygdom forberedte udgivelsen af værket "Danmarks Oldtid". Jeg husker, at jeg ud fra et agrarteknisk synspunkt kritiserede Sophus Müllers behandling af Døstrup-arden i hans afhandling fra 1900: "Oldtidens Plov".

Disse forhold og min baggrund som praktisk landmand til tyveårsalderen bevirkede, at Gudmund Hatt kunne bruge mig, først og fremmest til at opmåle oldtidsagre; men inden der var gået et år også som medhjælp ved sine udgravninger af jernalder-hustomter. Det var også ham, der havde fået mig til at kombinere studiet af historie med geologi og geografi. Min interesse for ploven og agerstrukturerne førte mig naturlig nok til at opsøge K. Hansen i Landbrugsmuseet.

Den 30. september 1935 havde jeg en timelang samtale med ham om disse problemer. Jeg udtrykte min skuffelse over i Paul Lesers afsnit om Skandinaviens pløjeredskaber kun at finde Danmark behandlet med fem linjer, hvortil ganske vist kom en note bygget på det franske resumé af Sophus Müllers førnævnte afhandling i "Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie". Jeg fandt dette beskæmmende, så meget mere, som der i Dansk Landbrugsmuseum fandtes en af de mest righoldige plovksamlinger i verden. K. Hansen lod ikke til at kende Lesers bog. Men han var ikke uenig i min beklagelse. Det endte med, at vi enedes om, at jeg lidt efter lidt skulle søge at få fotograferet også de mange plove, der fandtes i provinsens museer.

I foråret 1936 var jeg efter Hatts forslag begyndt at arbejde som volontør i Nationalmuseets 3. afd., Dansk Folkemuseum, der netop var flyttet til Prinsens Palæ fra sit midlertidige opholdssted i Bredgade. Gennem J. Th. Arnfred, min gamle lærer fra Askov Højskole, var jeg blevet informeret om, at K. Hansen forsøgte at sælge sin meget værdifulde bogsamling under ét. Jeg mente, at der burde skaffes midler til at bevare den for Landbrugsmuseet. Men det anså K. Hansen for ganske urealistisk, hvorfor det endte med, at Ladelund Landbrugsskole købte samlingen og opførte en ny biblioteksbygning til den.

Imidlertid havde museumsinspektør Kai Uldall talt om, at Folkemuseet godt kunne være interesseret i at gøre noget ud af landbrugets gamle redskaber. Og i tilslutning til min aftale med K. Hansen foreslog han, at mine rejser skulle

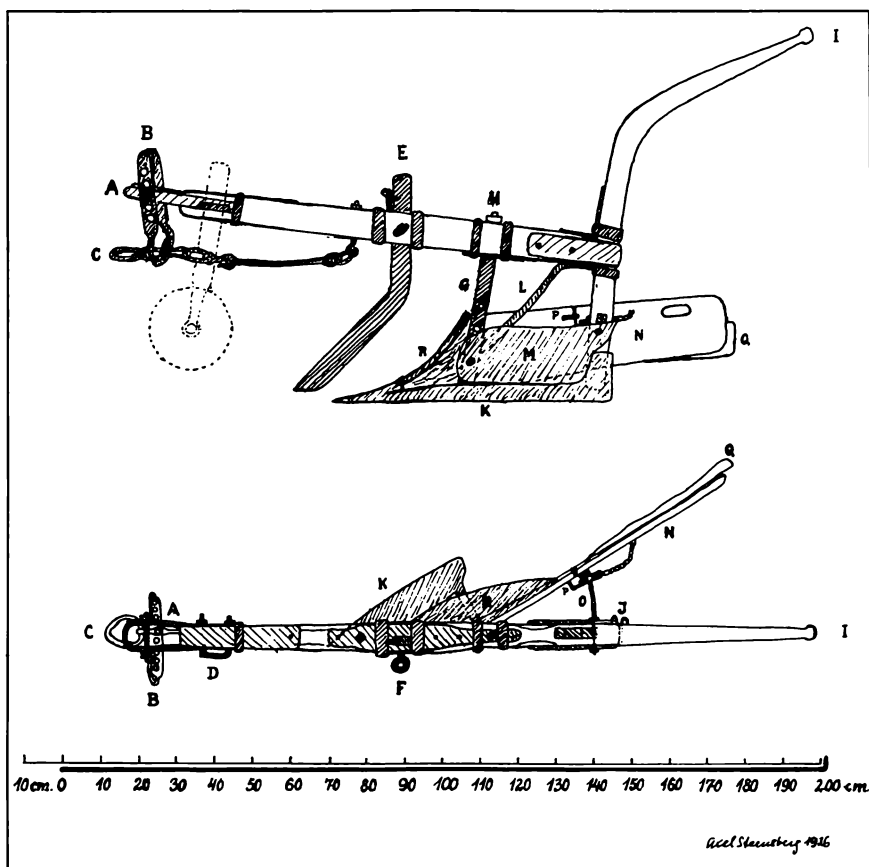

Fig. 28. Trilleplov fra Åstrup ved Holsted, opmålt af forfatteren i filialen i Ladelund i 1936. (efter Sprog og Kultur 1936)

betales af afdelingens rejsekonto. Det indsamlede materiale ville selvfølgelig så komme til at bero i Folkemuseet som dets ejendom. Men derfor kunne jeg jo godt benytte det til publicering. Han kunne tænke sig, at vi i førstningen fulgtes ad, for at han kunne danne sig et skøn over, hvordan jeg arbejdede; men gik det godt, kunne jeg senere blive sendt ud alene.

I foråret 1936 tog jeg fat på at undersøge den tidligere omtalte trilleplovs udbredelse litterært; og mens jeg gravede sammen med Hatt på Års mark, benyttede jeg lejligheden til at opmåle en svingplov med træ-ås, dateret 1826, hos Chr. Vasegaard i Gjørup, Ulbjerg sogn ved Lovns Bredning (se Steensberg 1936, fig.4). Den var kun fire år yngre end indførelsen af den før omtalte amerikanske Freeborn-plov. Jeg bad museumsforstander S. Vestergaard-Nielsen søge den erhvervet til Års Museum, hvilket dog ikke skete. Videre besøgte jeg i påsken Nykøbing M. Museum, hvor jeg fotograferede ti plove. I Herning opmålte jeg de derværende trilleplove. Desuden opmålte trilleplove i Ringkøbing, Ladelund og Dalum i dagene efter påske - altsammen for egen regning.

Og i løbet af juni-juli opmålte jeg de tilsvarende plove i Landbrugsmuseet i Lyngby, således at jeg kunne skrive min første afhandling om "Trilleploven. En vestjysk Plovtype og dens kulturgeografiske Forudsætninger" og få den publiceret i tidsskriftet "Sprog og Kultur" endnu inden jul samme år.

Imidlertid spurgte direktøren for Nationalmuseets 2. afd., M. Mackeprang (1869-1959) - som havde kendt Bernhard Olsen i en årrække - mig, om jeg var villig til at foretage en registrering af inventaret i Bakkehus-museet. Det var den 25. april; og det var Jørgen Olrik, lederen af Folkemuseet, der havde foreslået mig. Jeg var ganske uvidende om, hvilke tanker der lå bag. Men da jeg to dage efter mødtes med dr. Mackeprang, bragte han Landbrugsmuseet på tale. Det var, som han sagde, blevet en "familieinstitution". Han betroede mig, at han havde en "drøm", nemlig at få Landbrugsmuseets bygning fra 1916 solgt til én eller anden statsinstitution, og så at erhverve Grundtvigs Højskole til Landbrugsmuseum. Det ville give gode udvidelsesmuligheder; og det var i umiddelbar forlængelse af Frilandsmuseet. Det hele skulle så knyttes til Nationalmuseet.

Have jeg kendt til de ovenfor nævnte drøftelser mellem Bernhard Olsen og J. C. la Cour om en sammenslutning af de to museer i Lyngby, ville jeg nok have forstået, at tanken var mere end en utopisk drøm. For naturligvis var både Olrik og Uldall kendt med den gamle plan, der i sin tid var blevet forpurret af Landhusholdningsselskabet ved la Cours død. Men den viste sig stadig at være aktuel, nu da K. Hansen var ved at blive gammel og ikke mere kunne holde Museet i Lyngby og filialerne i provinsen i god stand. Jeg må have været på tale som "murbærker"; men det havde jeg ingen anelse om.

Jeg havde i løbet af sommeren fået adgang til K. Hansens bibliotek. K. Hansen havde fundet noget engelsk litteratur frem; og jeg gav mig til at afskrive de for mig vigtigste partier af Walter Blith: "The English Improver Improved", London 1652, som Paul Leser mærkeligt nok ikke har nævnt, men som jeg nu benyttede i forbindelse med min afhandling om trilleploven.

Samtidig var jeg blevet opmærksom på to plovfragmenter fra Tømmerby og Villersø, der lå i Landbrugsmuseet, men som tilhørte Folkemuseet. Jeg fik for en ordens skyld professor Knud Jessen (1884-1971) til at udtage tørveprøver fra sprækker i stykket fra Tømmerby til pollenanalyse, en dateringsmetode, der dengang for nyligt var blevet indført fra Sverige. Den 15. september fik jeg brev fra Knud Jessen, at fragmentet efter hans analyse måtte indpasses i overgangen mellem bronzealder og jernalder. Pollendateringsmetoden var imidlertid endnu ikke afprøvet tilstrækkeligt; og først da C-14 metoden blev indført i 1950-60'erne, kunne man ad den vej vise, at plovene ikke stammede fra oldtiden, men hørte hjemme omkring 1500 e. Kr. (Lerche and Steensberg 1980, s.85).

Den tidlige datering var imidlertid en sensation, og Uldall foreslog mig straks, at jeg skulle publicere de to plovfragmenter i "Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie", hvilket skete samme år, 1936.

En dag i den sidste uge af november fortalte dr. Mackeprang mig, at Jørgen Olrik havde ytret ønske om på én eller anden måde at få mig knyttet til museet, når jeg var blevet kandidat, eventuelt til Landbrugsmuseet. "Men så må vi jo enten først tage livet af K. Hansen, eller også må han gå frivilligt", tilføjede han

spøgefuldt. Jeg svarede, at jeg gerne så K. Hansen fortsætte nogle år endnu på grund af hans store saglige og bibliografiske viden. Mackeprang pålagde mig ikke at sige noget om denne samtale til nogen og heller ikke over for Olrik røbe, at jeg kendte noget til disse planer.

Jeg havde på det tidspunkt skrevet manuskriptet til en afhandling "North West European Plough Types of Prehistoric Times and the Middle Ages", der var blevet antaget til trykning i "Acta Archaeologica" lige før jul 1936. Samme jul fik jeg positive reaktioner fra Sveriges plovspecialist, dr. Ragnar Jirlow i Västerås, der glædede sig over, at "även Danmark får en forskare, som på allvar tager till behandling redskapens historia, som hittills i hög grad försumrats". Og Paul Leser selv, der netop juleaften opholdt sig på Turisthotellet i København, men som umiddelbart efter rejste tilbage til Stockholm, hvor han som jøde havde måttet søge tilflugt, beklagede i et brev, at han på grund af manglende sprogkundskab ikke havde kunnet studere mit arbejde så grundigt, som det fortjente. Men han ville studere enkelthederne nærmere i Stockholm. "Ich erwarte mir reiche Belehrung und viel Anregung von Ihrer Studie und bin auch sehr auf die andere Arbeiten von Ihnen, die wohl demnächst auch erschienen

Fig. 29. Plovforskernes nestor, professor Paul Leser, ses her i forgrunden sammen med en anden kendt plovforsker, professor B. Bratanić fra Zagreb og forfatteren i dennes have i 1970. Bag Paul Leser ses professor George Diaz, Lissabon. Alle fire var stiftere af "International Secretariat for Research on the History of Agricultural Implements" i København i 1954. Bagest ses museumsinspektør Svend Nielsen, Dansk Landsbrugsmuseums leder fra 1967 og medlem af Sekretariatets internationale Komité. (foto: Grith Lerche)

werden, gespannt.” Han håbede imidlertid at træffe mig i Stockholm, så vi kunne mødes personligt.

Det blev indledningen til mange års frugtbare meningsudvekslinger, stimuleret af forskellig opfattelse af etnologiens teori; men et venskab, der varede til hans død i Hartford, Connecticut, 1984.

I sommeren 1937 begyndte jeg mine forsøg med at høste med en skæftet flintsegl. Og den 11. september havde jeg en samtale med K. Hansen om udarbejdelsen af en fortegnelse over Museets genstande til et nyt trykt katalog. Jørgen Olrik, der som før nævnt var Nationalmuseets repræsentant i Landbrugsmuseets bestyrelse, må have foreslået, at jeg kom i gang med en stærkt påkrævet revision af genstandene, hvis blikkantede runde nummerplader mange steder var faldet af og bortkommet, eller nummeret var blevet ulæseligt på grund af insektangreb. Jeg var rundt i samlingen med K. Hansen for at identificere genstande, der manglede numre. Det foregik dagligt fra den 13. sept. til den 12. okt., da jeg måtte slutte indtil videre.

Jeg var fra efteråret 1937 indtil åbningen af Nationalmuseets nybygning i juni 1938 engageret af Folkemuseet til at bistå med nyopstilling i Bondekultursamlingen og Laugssalen. Men alligevel lykkedes det mig i ly af, at jeg skulle hente materiale til udstillingen af jydepotter og løb, at opmåle plove på Ladelund, i Grindsted og Dalum. Den 25. januar bad K. Hansen mig i et brev om at genoptage arbejdet med den ny museumsvejleder, da den skulle være færdig inden finansårets udløb 1. april. Søndag den 6. februar opmålte jeg fem thybohjulpløve i Landbrugsmuseet. Jeg var i den anledning inde hos K. Hansen for at låne hovedprotokollen og snakke med han om fremtidsudsigterne. Han mente, at det vanskeligt kunne lade sig gøre at oprette en fuld inspektørstilling ved Museet. Man ville sikkert foretrække en mand, der kunne tjene noget ved siden af. Jeg nævnte, at der måske blev noget til mig ved Folkemuseet, når opstillingsarbejdet var forbi, men at jeg helst ville arbejde med redskabskultur.

I februar fulgte imidlertid en række forhandlinger med Mackeprang, Olrik, Brøndsted og H. Norling-Christensen, som skyldtes, at Nationalmuseet fra det ny finansårs begyndelse ville få både en ny inspektørstilling og en ny assistentstilling: Brøndsted havde ikke lyst til at ansætte Norling-Christensen, som han forgæves havde søgt at få anbragt i Haderslev. Han mente, jeg var den bedst kvalificerede, og han var bange for, at der ville ske en uheldig klikedannelse i 1. afd., hvis Norling-Christensen kom ind. I virkeligheden ville han helst have C. J. Becker.

Norling-Christensen var klar over, at han måtte skaffe sig af med mig som konkurrent. Han foreslog mig derfor at gå til professor O. H. Larsen, der var formand for Landbrugsmuseets bestyrelse i årene 1935-40, og bede ham oprette en stilling til mig. Norlings far, dr. Harald R. Christensen, der var død i 1926, havde været forstander for Statens Planteavlslaboratorium i Lyngby siden 1909 og havde altså været kollega til K. Hansen og O. H. Larsen. Da Norling-Christensen på eget initiativ henvendte sig til O. H. Larsen, som han kendte godt fra barndommen, fik han det svar, at O. H. Larsen ikke ville rejse sagen, men ventede mit besøg. Han havde studset over, at jeg ikke forlængst havde opsøgt ham. Det blev mig anbefalet at forsikre O. H. Larsen om, at jeg ville tage mig af Museets administration, hvilket han havde fået indtryk af, for

mig kom i anden række. Norling-Christensen fortalte også om det nære venskab mellem K. Hansen og Landbrugsministeriets departementschef, den kendte økonom og numismatiker, J. W. Wilcke (1875-1951), hvorfor det ikke kunne nytte, at f.eks. Johs. Brøndsted henvendte sig til ham.

Jeg havde nu fået nok af, hvad jeg måtte opfatte som intriger, og det meddelte jeg Brøndsted den 22. februar. Jeg har mange år senere fået at vide, at Norling-Christensen satte tryk på over for Brøndsted, som bevirkede, at da det viste sig muligt for 1. afd. at få begge de nye stillinger, blev han ansat i den ene som inspektør. Jeg havde forinden meddelt Jørgen Olrik, at jeg ikke ville gøre noget for at få en stilling ved Landbrugsmuseet. Men det skulle vise sig, at så let gik det ikke.

Imidlertid blev jeg, siddende hos K. Hansen privat, i påskedagene færdig med korrekturen til det nye katalog. Han gjorde ikke indtryk af at kende noget til baggrundsforhandlingerne, hvilket han dog næppe helt har kunnet undgå. Han sagde tværtimod, at der jo på Landbrugsmuseet var nok at tage fat på, såfremt jeg fik tid, og man kunne skaffe penge til honorering. Samtidig erfarede jeg af museumsdirektør Knud Klem, Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg, at *han* havde planer om at sammensmelte Søfartsmuseet, Landbrugsmuseet, Fiskerimuseet og Historisk-teknisk Samling med ham selv som leder. Det kom der dog ikke noget ud af. Men Nationalmuseet var altså ikke den eneste institution, der var ude efter Landbrugsmuseet.

Professor Gudmund Hatt havde anbefalet mig at skrive disputats om oldtidens høstredskaber i stedet for at gå videre med plovene, som jeg havde mest lyst til. Under arbejdet med "Landbrug i Danmarks Oldtid", der udkom i 1937, havde han følt savnet af studier, der gik videre end Chr. Blinkenbergs om Stenild-seglen i "Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie" 1898. Jeg fortsatte derfor mine forsøg med bl.a. en kopi, jeg havde fået lavet af dette høstredskab. Og da jeg i begyndelsen af august 1938 var sekretær i Hatts sektion af "Den internationale Etnologkongres" på Nationalmuseet, bidrog jeg med et kort foredrag "Is the Stenild-Sickle a Harvesting implement?"

Imidlertid var K. Hansens tålmodighed ved at være opbrugt, da jeg endelig den 22. september meddelte, at jeg nu havde til til at tage fat på at oprette en fuldstændig protokol med opmåling og beskrivelse af Museets genstande. Hvis jeg ikke kunne være der længere end 3-3½ time daglig, mente han ikke, det kunne blive til noget.

Jeg kom atter under pres fra flere sider. Jeg følte mig først og fremmest forpligtet til at se til, at Landbrugsmuseets værdifulde samlinger ikke gik til i "en bunke ormemel", som H. P. Hansen fra Herning udtrykte det. Og det bekymrede mig, at dets fremtid - som der var udsigt til - skulle varetages af en mand uden museumsmæssige og videnskabelige kvalifikationer. Jeg havde selv udsigt til at overtage en inspektørstilling ved 3. afd. efter H. Zangenberg, der var nødt til at søge sin afsked som følge af sygdom. Landbrugsmuseets konserverings-spørgsmål mente jeg måtte løses for enhver pris. Værst så det ud på filialen i Dalum, hvor støv, puds og snavs havde ophobet sig alle vegne.

Nationalmuseets nye direktør, Poul Nørlund, meddelte 2. januar 1939, at han engang før jul havde opsøgt departementschef Wilcke, der havde lovet at rådspørge Nationalmuseet, inden stillingen efter K. Hansen blev besat. Men

først i efteråret 1939 fik jeg at vide, at Wilcke havde fremsat det modforslag over for Nørlund, at Nationalmuseet overlod Frilandsmuseet til Landbrugsmuseet.

Imidlertid var den anden Verdenskrig brudt ud. I 1940 havde departementschef Wilcke selv overtaget formandsskabet i bestyrelsen efter O. H. Larsen for bedre at kunne afværge planerne om en sammenslutning med Nationalmuseet. Lederen af 3. afd., Jørgen Olrik, var blevet alvorligt syg, og da spørgsmålet om Landbrugsmuseets nye ledelse blev sat på dagsordenen til den 22. oktober 1940, måtte han derfor bede om at blive erstattet af dr. Nørlund. Men det hele var tilrettelagt forud, idet de øvrige bestyrelsesmedlemmer havde været samlet hos K. Hansen, da Nørlund indfandt sig til det officielle møde på Hammers Kro. Ifølge Nørlunds mundtlige redegørelse, begyndte man med at oplæse et referat af Nørlunds henvendelse til Wilcke for "halvandet år siden" og den dermed sammenhængende diskussion i bestyrelsen. Man fastholdt, at man kun kunne ansætte en landbrugskandidat som inspektør. Om videnskabelige krav til Museet, ville man ikke høre tale. Desuden passede stillingen særlig godt til landbrugslærer E. H. Koch (1896-1978), der om vinteren var beskæftiget på Lyngby Landboskole.

Til trods for, at stillingen ikke havde været opslået, forelå der to ansøgninger: Fra Koch og fra konservator Scheel ved Jagt- og Skovbrugsmuseet i Hørsholm. Da Nørlund spurgte, hvordan dét skulle forstås? fik han at vide, at det var rygtedes, at K. Hansen nu ville træde tilbage. For øvrigt mødte Koch med en anbefaling fra forstander J. Petersen-Dalum, der var medlem af bestyrelsen, men som selv var fraværende. Kun O. H. Larsen og Wilcke syntes at vakle lidt; men de sluttede snart op om Koch, hvorefter han blev antaget. Nørlund havde omtalt den forsømte konservering. Men til gengæld ankede K. Hansen over, at Frilandsmuseet - der var blevet overtaget af K. Uldall med en vældig publikumssucces til følge - i sin reklame ikke nævnte Landbrugsmuseet. Hertil svarede Nørlund, at det faldt nøje i tråd med bestyrelsens indstilling, da man jo ikke ønskede, at Nationalmuseet skulle brede sine vinger over nabomuseet.

For mig var det en stor lettelse at få at vide, at jeg ikke også skulle være ansvarlig for Landbrugsmuseets ve og vel. Der var ikke slået noget skår i mit forhold til K. Hansen, hvis karakter jeg satte højt. Han havde i sine yngre år gjort en meget stor indsats for at skaffe ting til Dansk Landbrugsmuseum. Han var næppe blevet belønnet efter fortjeneste i kongens mønt; og det offentlige havde lagt mange byrder på hans skuldre. Nu var han gammel og træt. Jeg skrev et venligt brev til ham i anledning af hans guldbryllup. Og hans svar er i grunden tilstrækkeligt til at forklare, hvorfor han ikke ville have noget forbund med sin store nabo på den anden side af Kongevejen. Men det var måske alligevel skæbnens ironi, at Kai Uldall kom til at efterfølge Jørgen Olrik som Nationalmuseets repræsentant i bestyrelsen?

K. Hansens takkebrev gengives her in extenso:

Kgs.Lyngby, d.30. December 1940

Dansk Landbrugsmuseum
Inspektøren
Telefon: Lyngby 46.

Kære Magister Steensberg!

Tak fordi De saa venligt tænkte paa os to gamle paa vor Guldbryllupsdag - og for Deres Brev iøvrigt.

Som De ved, blev Spørgsmaalet om ny Inspektør ved Landbrugsmuseet afgjort ved Museumsbestyrelsens Møde d. 22. Oktober med det Resultat, at Landbrugslærer E. Koch blev antaget. Valget stod jo mellem Dem og Koch. Jeg tror at kunne sige, at Hovedgrunden, i Særdeleshed for Formanden, Departementschef Dr. Wilkes Vedkommende, til, at man foretrak Koch, var Ængstelse for, at Antagelsen af en Mand, der tillige var knyttet til Nationalmuseet, vilde resultere i, at dette vilde opløse Landbrugsmuseet - en Frygt, som Formanden ved Mødet ikke lagde Skjul paa og øjensynligt ikke følte sig beroliget ved Dr. Nørlunds Forsikring om, at man ikke fra Nationalmuseets Side nærrede Ønsker i denne Retning. Endvidere holdt saavel Formanden, som de tilstedeværende Bestyrelsesmedlemmer bestemt paa, at den nye Inspektør maatte være en Mand med grundig landbrugsmæssig Uddannelse, og som stod i Landbrugsoplysnings Tjeneste, og at en saadan Mand maatte foretrakkes for en videnskabeligt uddannet. Hertil kom Betragtninger over Sagens økonomiske Side, som Formanden vistnok tillagde stor Betydning. Hidtil er Inspektøren lønnet med 1800 Kr. om Aaret, og Formanden ansaa det for udelukket, at dette Beløb i overskuelig Fremtid kunde forhøjes. Man gik ud fra, at Koch kunde beholde sin Lærer-virksomhed, der overvejende falder i Vinterhalvaaret, og at han vilde nøjes med nævnte Løn som Inspektør.

Jeg for min Part tror ikke, at Stillingen vilde være bleven tilfredsstillende for Dem. Indtil videre - og rimeligvis for en lang Fremtid - maatte De jo beholde Deres Stilling ved Nationalmuseet. Jeg forudsætter, at De vilde og skulde blive boende i Kbh. Det vilde da idelig volde Vanskelighed og Utilfredshed, at Inspektøren ved Landbrugsmuseet kun var at træffe bestemte Dage og Timer. I Museumsbygningen findes der, som De ved, intet Kontorlokale og ikke Varme.

De maatte da leje et saadant Lokale herude tæt ved Museet. Og Inspektørstillingen her er jo ingen fast Stilling - Inspektøren antages af Museets bestyrelse, har end ikke ministeriel endsige kongelig Udnævnelse og er altsaa ikke pensionsberettiget, og at faa nye faste Stillinger oprettet er jo en vanskelig Sag. Og saa Forholdet til Frilandsmuseet. Det fremgaar af Deres Brev, at De selv har været noget betænkelig derved. Samtidigt at være Kolleger ved Nationalmuseet og paa en Maade Konkurrenter her ude kunde jo tænkes at volde Gnidninger. Jeg forudseer iøvrigt, at den bestaaende Overenskomst om Indtægtsfællesskab snart ophører, da Frilandsmuseet jo, takket være en paagaende og overfor Landbrugsmuseet hensynsløs Reklame, efterhaanden har erobret omtrent hele Billetsalget. Jeg har ikke villet være med i dette Kapløb om et københavnsk

Publikum, hvis overvejende Flertal ser paa det hele, ogsaa de gamle Gaarde, som Køer paa Vejrmøller, idet jeg gaar ud fra, at de, der interesserer sig for Landbrugsmuseet, nok finder det, uden at man behøver at trække dem ved Haarene derind. Og det kan ikke være et Stats-Museums Sag selv at bjerge Føden.

Imidlertid haaber jeg, at De uanseet Begivenhedernes Gang, vil bevare Deres Interesse for Landbrugsredskabernes Udvikling. Skulde jeg - imod Forventning - i givne Tilfælde kunde give Dem enkelte Oplysninger og Vink, vil det altid være mig en Glæde, og jeg haaber, at De ikke vil gaa min Dør forbi, naar De har Ærinde herud. - Jeg har undertiden tænkt paa at stille Dem følgende specielle Opgave, saafremt den ikke allerede er besvaret: Hvorlænge har man her i Landet kendt og brugt at "beslaa" Træredskaber til Jordbearbejdning med Sten (som f.Ex. Tømmerby-Ploven)?

I Haab om, at det nye Aar trods Mørke og Taage forude maa bringe os alle taalelige Kaar, er jeg med venligst Hilsen

*Deres hengivne
K. Hansen.*

Den indstilling, der fremgår af dette brev, kan lignedes ved den, Thorkild Gravlund i sin fortælling "Sognet" lod en stout sjællandske bonde udtrykke med disse ord: "Hvis nogen skulde spørge, så kan I hilse og sige: Det skal være, som det er, og blive som det var."

Statskonsulent K. Hansen døde den 19. april 1941, mindre end fire måneder efter at han havde skrevet ovenstående kloge og venlige brev. Husmandssønnen fra Tarm i Vestjylland havde haft en forunderlig skæbne. Han havde fra barnsben lært at tage tiden i agt og flittigt udføre det arbejde, der blev ham pålagt, lige fra han i otteårsalderen kom ud at tjene hos fremmede. Han var en vidbegærlig og begavet knægt; og trods vanskelige økonomiske kår kom han som adskillige andre vestjyske bønderdreng, der ville frem i verden, på vinterlærerseminarium med afgang i 1875. Efter et højskoleophold blev han lærer på sin hjemegn, men samtidig studerede han botanik som grundlag for plantedyrkning og ukrudtsbekæmpelse. Heri støttedes han af E. M. Dalgas i Århus. Vinterlærerstillingen kunne nok have været omdannet til en fast stilling, men han valgte at søge videre uddannelse ved Landbohøjskolen, hvorfra han dimitteredes knapt 30 år gammel i 1888. Derefter var han i to år lærer på Ladelund landbrugsskole, indtil han som før nævnt kom til Lyngby.

Hans hustru, Anne Arnesen, var født 1896, også i et småkårshjem, som datter af en banevogter i Vamdrup. Begge havde lært at administrere små midler, og de fulgtes trofast ad til deres livs aften. Han blev i 1935 benådet med kommandørkorset af 1. grad for sine mange fortjenester i offentlige kommissioner og udvalg og sit utrættelige arbejde for landbrugets forbedring.

Fig. 30. Statskonsulent K. Hansen ved audiensen i 1935, da han takkede for udnævnelsen til Kommandør af Danebrog af 1. grad. (foto: Det kgl. Biblioteks kort- og billedsamling).

Slutning

Men man kan undre sig over, at K. Hansen betragtede hovedmuseet i Lyngby som et slags ”magasin” for filialmuseerne, og at han ikke ville høre tale om at bevare sit værdifulde privatbibliotek for hovedmuseet - ja, at han endog udparcellerede den samling på ca. 2.000 bind, som han havde fremskaffet, til de fire landbrugsskoler, hvor der var filialer, samt til en række andre skoler. Hvordan kunne han tro, at et landbrugsmuseum på længere sigt kunne undvære et godt bibliotek, og hvordan kunne han forestille sig, at man ved landbrugsskolerne skulle kunne få tid til at dyrke landbrugets historie, når det allerede tidligt var blevet fastslået af Landhusholdningsselskabet, at der ikke engang ville blive tid til den slags ved Landbohøjskolen, og at det derfor ville være uklogt at knytte Landbrugsmuseet til dette landbrugets lærdomssæde?

Man må imidlertid erkende, at tiden ikke var moden til at lade landbrugets fortid få plads som et integreret led i den videnskabelige forskning. Det var let at indse, at naturfag som jordbundslære, botanik og zoologi ect. måtte optages i lærestoffet. Formålet måtte være at forøge produktionen og at tage konkurrencen op med de bedste i udlandet, hvor det måtte vise sig muligt. Udviklingslæren slog netop på disse praktiske områder tidligt igennem. Derfor ville man først og fremmest opmuntre landboudommen til ”fremskridt”. Og gamle primitive redskaber kunne levende illustrere, hvor herligt vidt, man havde bragt det, og at der endnu var store landvindinger i sigte: ”Lys over land, det er det, vi vil!”

Hvad man endnu ikke fuldt ud havde forstået var, at for at kunne formidle er det nødvendigt at indsamle ikke alene genstande, men også viden og sideløbende hermed at forske. Frem for alt er det vigtigt at erkende sammenhængen mellem mennesker og den natur, som vi alle lever af og selv er en del af. Og i den forbindelse er det også vigtigt virkelig at forstå de forskellige redskabers funktion og betydningen af deres udformning. Den er nemlig sjældent tilfældig; den er som oftest resultatet af generationers erfaringer, således at et tilsyneladende primitivt redskab i virkeligheden er et højt udviklet redskab, som er tilpasset de givne naturressourcer, stedlige jordbundsforhold, klimaet og samfundets økonomiske og tekniske stæde.

For at opnå en sådan forståelse vil det ofte være nyttigt at foretage studier i såkaldte udviklingslande eller at foranstalte praktiske forsøg. Megen viden og forståelse er opnået gennem de tidligere nævnte høstforsøg med flintsegl, ved de samtidige forsøg med kopier af kortskaftede leer fra førromersk jernalder, svedje- og dyrkningsforsøg i Draved skov i 1950’erne, pløjeforsøgene med for-

skellige ardyper på det Historisk-Arkæologiske Forsøgscenter i Lejre, som Svend Nielsen var med til at starte i 1964, og ved de omfattende pløjeforsøg, som Grith Lerche har gennemført med en nøjagtig kopi af en middelalderhjulplov for blot at nævne nogle af de forsøg, der er gennemført i Danmark.

Dansk Landbrugsmuseum bør i fremtiden ikke blot være en samling, som kan vise, hvor herligt vidt de seneste slægtled har bragt det. De materielle levn, som opbevares her, er ganske vist i sig selv mere direkte og håndgribelige vidnesbyrd om vore forfædres liv og virke end nok så mange optegnelser, tegninger og fotografier, og hver enkelt genstand rummer et væld af oplysninger, hvis man forstår at tolke dens tale. Men derudover bør Museet være en "videnbank", hvorfra der kan hentes oplysninger om tidligere tiders redskaber og maskiner og om menneskets forhold til og udnyttelse og pleje af den omgivende natur. Derfor var det et uerstatteligt tab, at K. Hansens store, private bibliotek ikke endte på Museet, men i stedet blev solgt til anden side.

Det er de færreste, der gør sig nogen forestilling om, hvor meget af en museumsinspektørs tid, der går med at besvare skriftlige og telefoniske forespørgsler. De mange spørgsmål fra forskere, lærere, studerende og "almindelige mennesker" drejer sig ofte om forhold, som de pågældende ikke har kunnet få oplyst på bibliotekerne, fordi man der savner både den praktiske og den specielle faglige baggrundsviden. Men den erfarne museumsmand vil ofte kunne besvare spørgsmålene ved at kombinere forskning og faglitteratur med genstande og oplysninger herom i sit eget eller andre museer.

De mange forespørgsler og henvendelser er imidlertid kun en del af museumsmandens hverdag. Der skal også indsamles, registreres, konserveres, forskes og laves udstillinger og andre former for formidling. I K. Hansens dage satte økonomiske og praktiske forhold imidlertid meget snævre grænser for, hvad der kunne gøres, men samfundets krav til Museet var også tilsvarende mindre end i dag.

I tiden efter 2. Verdenskrig er der sket en kolossal udvikling inden for hele den danske museumsverden. Dette gælder også for Landbrugsmuseet, der med overflytningen til og udbygningen på Gl. Estrup har påbegyndt en ny æra. Denne udvikling, der har skabt et solidt grundlag for, at Museet i de kommende år kan blive en betydningsfuld kulturinstitution, falder imidlertid uden for denne bogs rammer, men behandles af Svend Nielsen i "Dansk Landbrugsmuseums historie, bind 2, 1941-1988".

Summary

Previous history

The Danish Agricultural Museum obtained a building of its own at Lyngby, a suburb of Copenhagen, in 1889; and in this treatise its story will be related up to 1941. In 1969 it was decided to move the collections to the manorial farm of "Gammel Estrup" between Randers and Grenå, only c. 35 km north of Århus in eastern Jutland. Since then its rich collections have developed into a very large museum complex, partly installed in the wings of a Renaissance manorial farm, and partly in three new exhibition halls connected with other modern buildings.

Its early beginnings, however, go back about two hundred and twenty years, because "Det kongelige Danske Landhusholdnings-Selskab" (The Royal Danish Land-Economic Society), established in 1769, founded a *Model-Chamber* in 1770 consisting of reduced scale as well as full size models.

The use of reduced models was fashionable at the time because they could easily be moved and carried to the place where Professors and educators wanted to demonstrate the most recent technical inventions. In Sweden a Model-Chamber had already been established in 1655 by Professor Olof Rudbeck; and Christopher Polhem, who was a pioneer in the development of mining, ran a kind of boarding school for mechanics at Stiernsund, which in 1756 was moved to Stockholm as a Royal Model-Chamber. Unfortunately it was later on stored and forgotten in the Technological Institute, being considered of no practical use, and only came to light again after the Second World War.

The Danish Model-Chamber of 1770 was modest in size but it had a more stable existence. It not only contained models, mostly on the scale of c. 1:6, but also full-scale tools and implements. It occupied a rather large room in "Prinsens Palais" (built 1744 for the Crown Prince Frederik, married to an English Princess). Some of the models are still preserved in the Agricultural Museum at Gammel Estrup. From the very beginning the acquisitions of the Model-Chamber represented a wide spectrum of objects ranging from agriculture and fishing, which were dominant, to the mining industries - because of the union with Norway - and to domestic industries and trade. Overseas trade was an important part because of the Danish colonies in the West Indies, the African Guinea Coast (Ghana), and the east coast of India (Tranquebar), and also because the country had the benefit of being neutral at the time of wars between the big powers in Europe and America.

In the late 18th century the Land-Economic Society consisted of influential and well situated personages, in all more than 400 paying members. Consequently during the first 40 years of its existence it awarded almost 6,000 prizes to persons who advanced new ideas or constructed new devices for the economic progress of the two united countries, Denmark and Norway. The Society's Royal protector, Crown Prince Frederik (later King Frederik VI) used to be present at the General Assembly every year and present the awards in person. Most awards, 1,767 in all, were given to Norwegians, 1,718 to people on Zealand, and 1,234 to people in Jutland. The Danish prizes were mostly given to farmers to encourage improvements in farming-techniques.

Amongst those models and full-scale implements acquired in the first fifty years of the Society's existence was a winnowing machine - presented by Alexander Young, manager of the Steam-Mill at Christianshavn - a model of a peat-mixer, a chaff-cutter etc. In 1821 a modern American swing-plough, constructed by Freeborn & Co. in New York, was imported. About 15 of these early implements are still preserved in the Agricultural Museum. From 1805 the contents of the Model-Chamber at Prinsens Palais were registered in a catalogue, and they were now on display for the public on request. Another catalogue was made during the following years. Both of these catalogues are kept in "Erhvervsarkivet" in Århus, and they have been a primary source for the first chapter of the present treatise.

From 1806 the models were used regularly in University education. The famous Professor C. Olufsen started an agricultural school at Næsgaard on Falster 1799, but because only few pupils came, he moved to Copenhagen, lecturing in state-economics. He wrote a pioneering paper on the Medieval Agrarian Conditions of Denmark in the 13th century ("Om Danmarks indvortes Forfatning i de ældre Tider, især i det trettende Aarhundrede") published by "The Royal Danish Academy of Science and Letters" in 1823. His theses were spread abroad by the Professor of Economics in Berlin, Georg Hanssen, who was able to read Danish, to F. Seebohm, Alfons Dopsch and Paul Vinogradoff. The other Professor, who used the Prinsens Palais models, when lecturing in agricultural economy from 1798, was Gregers Begtrup, who published a description of agrarian conditions of the Danish provinces in 7 volumes. He had studied in Germany, France, the Netherlands and England in 1793-97, and so he was well informed about the most advanced agricultural methods of his time.

The Model-Chamber avoided the catastrophes of the Great Fire of Copenhagen 1795, and the English bombardement of the capital in 1807, when 13 quarters of it were destroyed. Even the bankruptcy of the State in 1813 and the loss of Norway in 1814 did not disturb the two Professors in using the models. But after 1815 it was decided to grant fewer and bigger prizes to farmers, who might take decisive forward steps in agricultural improvements and act as examples for their fellows. The Society would often present or lend improved implements to such people. And competitions in the use of different types of ploughs were set up in order to educate clever young farmers to cultivate the soil better and deeper. In the years 1822-28 there were distributed 118 Bailey-ploughs, 84 of the light American type, imitations of the above-mentioned

Freeborn plough, 16 ridge ploughs for earthing up potatoes, 23 extirpator-harrows and 66 winnowing-machines. Reports on the results of tests and experiments with improved implements were published regularly, and the planning of research became especially developed after the founding of the Agricultural High School in 1858, while technical education was handed over when Hans Christian Ørsted, one of the active members of the society, founded the School of Polytechnics in 1829. Eventually the Society also gave its Silver-Medal as an award to progressive farmers.

The Museum gets its own domicile

After Denmark had suffered its military defeat by the great powers Prussia and Austria in 1864 and had lost Schleswig, the fighting spirit of the people turned towards the development of the reduced country. The motto was: "External loss must be transformed into internal gains". The founder of the Agricultural Museum in its own building, Captain J. C. la Cour, was one of the heroes of this vain defence. As Commander on the left wing in the battle of Dybbøl he received the general order of retreat. But instead of obeying the order he gave a signal to attack, because he saw that the enemy taking his position could attack the main body of the army in its flank when passing the bridge to Sønderborg. The Prussians were surprised, because they thought the battle was over. A fierce fight went on, until la Cour guessed that the main body had passed the bridge. Only then was it time for him to retreat, and he passed the bridge with his platoon at the last moment, before the bridge was blown up. He was accused of obstinacy; but the military process ended with praise for his courage and foresight. Moreover he was decorated as a Knight of Dannebrog.

This event was characteristic of J. C. la Cour's personality. He was active, realistic and brave, never afraid of his own position, but sometime stubborn when he was convinced of his own rights. His family was of French origin, but it had settled in Denmark early in the 18th century. He was born on a small manorial farm in the peninsula of Djursland, east Jutland, as the third of six boys. A younger brother was a well-known physicist, Poul la Cour, a pioneer in wind-electricity and teacher at the Askov Folk High School. J. C. la Cour studied agricultural science at the School of Polytechnics, and when the Agricultural High School was established in 1858, he was attached to it until 1867. During this time he had a public grant for journeys to Belgium, the Netherlands, Scotland, Ireland, England, France, Switzerland and Germany, and in 1875 he was elected Secretary of The Royal Danish Land-Economic Society. His influence was so strong that he was mentioned jokingly as its "top-president". In 1891 he became a real President of the Society. He had also a considerable influence as a consultant for the ministers dealing with interior matters.

J. C. la Cour was a great inspiration and active force behind the regular testing of new agricultural machines and implements as well as for the improvement of cultivated plants. He established his own School of Agriculture at Lyngby, and in connection with this also a Folk High School for adult educa-

tion outside the University, a boarding school in the spirit of N. F. S. Grundtvig, the great educator. The Agricultural School was also connected with a farm in the fields of which in 1890 he started an agricultural research station for plant breeding. A young agricultural candidate from the High School in Copenhagen, K. Hansen, who later on became head of the Agricultural Museum, was engaged as his assistant.

La Cour's ability as a talent scout also led him to contact a young candidate of agriculture, Christian Sonne, who had been inspector at several manorial farms in Zealand. This man was a son of the parson of Thisted, H. C. Sonne, who in 1866 had established the first co-operative store after the model of Rochdale in England. During the First World War Christian Sonne became the great negotiator for the State in keeping a balance between the grand powers, England and Germany. He also became a member of the board of the Agricultural Museum during the 1930s.

He also played a role as la Cour's companion in the preparation in 1888 of the great "Nordic Exhibition" in Copenhagen that became a basis for the Agricultural Museum's new existence at Lyngby.

On the occasion of the centenary of the freeing of the Danish peasants in 1788, a great "Nordic Exhibition for Industries, Agriculture and Applied Arts" was arranged in Copenhagen in 1888.

A committee for Agriculture made decisions concerning a collection of ancient agricultural tools and implements which according to J. C. la Cour should become the basis for an Agricultural Museum. He refused to be an ordinary committee member because, as he said, he was already a member of a great many committees. But he offered his active help, and in fact he was present at all the meetings in preparation for the exhibition. The nobility and some great farmers were in the majority, but two peasant-farmers were also elected. Christian Sonne became the Secretary. La Cour suggested that beside two publications in memory of the event of 1788 a well known student of ancient farm architecture in Denmark and some parts of Sweden, Reinhold Mejborg should produce a real "Festschrift" on Ancient Danish Homes. Although the historians of the University did not recognise his work, he produced a now classic volume: "Danske bøndergårde, Slesvig", translated into German, and la Cour's suggestion again proves the wisdom of his mind in evaluating peoples qualifications.

He also wished to have *models* of the buildings of normal traditional peasant farms. His vision of an Agricultural Museum was that it should present a kind of factual history, while the recently created "Danish Folk Museum", under Director Bernhard Olsen would represent the interior equipment of peasant culture. He and Bernhard Olsen became close friends, and Olsen was responsible for the display and the conservation of the collected items. The exhibition was also illustrated by a great many maps of villages and the allotment of land as well as by statistical tables and pictures of landscapes and village life.

The department for Agricultural History of the great exhibition caused considerable activity in different parts of the country, although it did not cover the central and western parts of Jutland well. Because of the social status of the committee members one would probably suppose that the equipment of small-

holders had been neglected. But on the contrary, even its noble members were anxious that the inventiveness of cottagers and small-holders should be represented, and that the local agricultural societies should detect improved tools which were neglected by people in general.

There was also an interest in having the most improved grain species represented by samples of ten pounds each so that visitors could estimate the quality in different regions of the country.

According to the printed catalogue the exhibited items were arranged in the following way:

- 1) Implements for the tilling and cultivation of soil, its preparation and sowing. In this class one would find different types of spades, hoes, shovels etc. as well as tools for removing of heavy stones, ards and ploughs, harrows, rollers, horse-hoes and sowing-machines.
- 2) Implements for the harvesting, threshing and treatment of different crops and fibrous plants. This section included tools for harvesting, threshing and the cleaning of rape-seed as well as flax and hemp, handling potatoes, chaff-cutting, and cutting beets and potatoes into pieces.
- 3) Requisites used in byre and barn. Tethering equipment, straw baskets and other containers as well as beehives, straw ropes for thatching and for daubing clay-walls.
- 4) Carriages and harness for horses and oxen.
- 5) Dairy equipment.
- 6) Various tools for gardening, preparation of fuel from bogs and woods, lumbering tools, meadow cultivation and the cutting of reeds as well as marl digging and brick making.
- 7) Models and old pictures illuminating cultivation and the use of agricultural tools as well as farm buildings and the allotment of landed property.

The Nordic Exhibition of 1888 was a great success, and the surplus income had to be distributed between the three participating groups: Agriculture, Industry and Applied Arts. The agricultural part was represented by the Land-Economic Society; to it was given a sum of c. 16,500 DDK and 371 catalogue-items, which successively grew to c. 550 items. The sum of money was not sufficient for the erection of a new museum-building, and no support was available for this purpose from the State.

In this difficult situation J. C. la Cour proved his ability to find a solution. The exhibition halls were made of wood, designed by the prominent architect, Martin Nyrop, who shortly after created the town hall of the capital, which still exists. La Cour simply bought one of the exhibition buildings at his own expense, and moved it to his farm at Lyngby close to his Agricultural School. This was accepted by the Society, and the plan was immediately implemented so that the Agricultural Museum could be opened for his pupils and for the public about the 1st of November 1889. The only precondition was that the Museum should be used free of charge in education at his school.

The following year, 1890, he sold the agricultural school to the board of "Grundtvig's Folk High-School", which had a building of its own erected in 1897.

Considering the hurry of the packing of the items on exhibition and other pieces that were acquired then as well as the moving of a building from Copenhagen to Lyngby, it is no wonder that errors were made. It has been a puzzle ever since to correct as many of them as possible. Some of the problems have even been solved during the preparation of this book, in weekly correspondence and talks between the head of the Museum at Gammel Estrup, Svend Nielsen, and the present author.

The so-called "Old Protocol" was revised several times already in the early years of the Museum's existence at Lyngby. It is not known, who has written it, but there are some amendments and additions in la Cour's own hand as well as by a clever collector, R. J. Rose, who was a school teacher at Thisted in NW Jutland.

Another "improved" protocol was written in 1890-92. This does not contain all the main groups of its predecessor, but only groups 1 to 8, while the following eight groups are missing. 15 wheel-ploughs were moved from the exhibition to Lyngby, but because they had been furnished with paper-labels hung upon the items with loops of cord, some of them came to be attributed to wrong localities. None of the responsible people at the Museum had any practical education as museum keepers, until N. G. Heine became Keeper after the Second World War. It would at least have been useful, if the catalogue numbers had been painted on the items, as was done in the Folk Museum. The keepers were, however, not engaged full time. They had to earn most of their income from other jobs. This does not mean that they did not feel a responsibility, but they were principally engaged in different matters and had many other problems in mind.

The inheritance after J. C. la Cour

The above mentioned Thisted school teacher, Rasmus J. Rose (1844-1908), was fascinated by carving and carpentry ("sloyd") with decorative purposes. This was a strong popular movement in Denmark in the late 19th century, inspired by Danish as well as old Norse folk art. As a consequence he became deeply interested in peasant work in general. He travelled from farm to farm in the districts of Thy and the island of Mors. He offered to help J. C. la Cour by showing him drawings, and assisting him with the revision of the Museum's catalogue as well as with the planning of its display. By chance la Cour's letters to Rose has been preserved. They reflect the different attitudes between these two personalities as well as a benevolent cooperative approach on la Cour's part. Mr. Rose was preparing a local exhibition at Thisted, and he collected wheel-ploughs from Thy, harvesting tools, winnowing-machines as well as a great number of other tools. It is interesting to observe, how Captain la Cour stressed that the items of the Museum should be arranged first and foremost by their *use and function*, and next according to provenance and chronological order.

J. C. la Cour had promised to make a speech at the exhibition, when it opened at Thisted, but he was seriously ill during the winter, and he died on 21

February 1898. His son J. C. B. la Cour was educated in agriculture and deeply interested in its history, so he offered to take his father's place at the Thisted exhibition.

But he also had the ambition to replace his father as a keeper of the Agricultural Museum, because he had assisted him during most of a year. He was supported by the Director of the Folk Museum, Bernhard Olsen, who forwarded his "Draft for the Activities of the Agricultural Museum" together with his recommendation to the Land-Economic Society on the 29th March 1898.

J. C. B. la Cour was only 26 years old, i.e. about the same age as his father when he fought in the battle of Dybbøl. The spirit of Dybbøl had, however, disappeared during the following 34 years, and the acting President of the Society, F. Friis, as well as his colleagues, felt offended because of the young la Cour's arrogance in writing officially to Mr. Rose on paper printed with the Museum's name and address. Moreover his suggestions for the Museum's future activities were too far reaching and visionary. They preferred a mature and reasonable keeper who would take care of the collected material and put them on popular display. First and foremost they were afraid of an expansive policy.

J. C. B. la Cour's ideas anticipated a development of research, the implementation of which has still not been quite realised more than eighty years later. He saw that relics of former agricultural activities were in danger of being extinguished. Ancient fields with ridges and furrows, heaps and rows of stones gathered from the strips as well as ancient hollow roads and dikes ought to be mapped and levelled, before they became spoiled by modern cultivation. Ancient farm buildings should be represented in pictures and by models, and agricultural tools as well as equipment from outhouses and living rooms should be collected in order to reflect the chronological development of a variety of forms. Local varieties of implements from daily life should be saved in order to show differences between one landscape to another.

He would elucidate how different forms might be used side by side in the fields by demonstrations for the public; in our days this is presented as a new idea under the term "Living Museums". He suggested that an archive should be added to the Museum containing maps, plans and descriptions of Village Life in the Past as well as copies of publications and descriptions published through the ages. All this should be supplied by modern equipment and machines the effectiveness of which should be controlled by official testing etc. In the same fashion the archive should also include descriptions of actual field-rotation systems as well as models of modern farm buildings etc.

It is not astonishing that the presidency of the Land-Economic Society preferred to entrust the Agricultural Museum to a more mature and pragmatic person like K. Hansen, who was leader of the experiments in plant-breeding on an area just around the museum. He could manage the Museum as a secondary job, and he was installed with his young wife in one of the Museum buildings.

At the same time the Board of the Museum held off an attack from the Board of the Folk Museum, who had proposed an amalgamation of the two museums under Bernhard Olsen's leadership. Instead, it was agreed that the Folk Museum should always be represented by one member of the Board of the Agricultural Museum, and this is still the case.

The Museum and the first years with K. Hansen

In the year 1900 a General Meeting of Danish Farmers was arranged in Odense. K. Hansen made an agreement with Mr. Rose, who had already collected about 250 items for his Thisted exhibition, that he should carry out the collection of material for an exhibition in Odense from all over the country. The Agricultural Museum would supply material from its own stores and add a sum covering transportation if the recently collected material was to be put into the Museum's ownership. Moreover the Agricultural Museum participated with statistical tables, pictures and other instructive material that had hung on the walls in the World Exhibition in Paris the same year.

K. Hansen became a very competent leader with an air of confidence and authority and a cool and somewhat distant appearance. His serious and reserved demeanour should not be mistaken for early senility. He never uttered his most serious thoughts, but his ability to evaluate people and situations continued unabated until his old age about 1940.

He advanced the idea of distributing some of the items stored in the museum to agricultural schools throughout the country. Luckily enough, this was not implemented, because they would probably have disappeared and been destroyed. He succeeded, however, in establishing four branch-collections at the Agricultural Schools of Ladelund and Malling in Jutland, at Dalum near Odense in Funen, and the last at Lundby in South Zealand.

The number of items in the Museum grew from 788 in 1898 to 8,358 in 1906. But this number included maps, statistical tables, plates and diagrams as well as books and parcels in the archive. A great many reconstructed colour-pictures were successively made by the popular painter and illustrator, Rasmus Christiansen. The public loved his not always correctly portrayed scenes of former everyday life.

A permanent exhibition of modern machines and agricultural implements was established from 1903 at Lyngby in a special wooden building, close to the Museum building. Factories were invited to exhibit their most modern products, together with particulars of price and specifications. There was no entrance fee, and in 1908 there was a considerable numbers of items from Denmark and foreign countries were on display. During the first five years of this exhibition about 6,000 to 8,000 visitors a year were counted; but the interest faded, and after ten years it was closed in 1913. There was an increasing competition from animal shows etc., where many farmers came together, and this may have been a deciding factor in the failure of the idea.

The State takes over the Museum

In 1906 the State took over the Agricultural Museum, just at the time when the discussion were going on about branchmuseums at some of the agricultural schools. The Ladelund branch opened in the same year, Malling in January

1907, while Dalum was only ready in 1911. The main Museum participated in a country wide exhibition in Århus, and K. Hansen distributed c. 2,000 books from the Museum-library to 14 agricultural schools in all parts of the country, because he had the idea, that the Agricultural Museum at Lyngby should not possess a library of its own. This was a consequence of his resistance to any scientific obligation on the part of his institution.

The board of the Agricultural Museum had already applied for an appropriation of 60,000 DDK for a new building from the State Budget for 1913-14, because of the bad state of the wooden building acquired by J. C. la Cour in 1888. It was decided to erect a new brick-building in the area belonging to "Grundtvig's Folk High School", the building of which later on became part of the Open Air Museum. Fortunately enough two members of the School-Board protested, and then the State acquired an old research farm, "Virumgård", on the opposite side of the main road from Copenhagen to Hillerød. It was lucky that politicians with influence had been put on the Museum-Board; and the outbreak of the First World War 1914 did not stop the project.

On the 20th of June 1916 a new impressive museum-building was inaugurated in the presence of His Majesty King Christian X and Queen Alexandrine. During the following years the Government drew heavily on K. Hansen's expertise as a State-Councillor for plant-breeding in planning the necessary rationing of foodresources, so that he had to spend much time at an office established especially for him in the centre of the capital.

He managed, however, to have two additional wooden buildings placed behind the Museum; and in the main building he planned and conducted the implementation of an impressive exhibition at the front of which stood about 60 old danish wheel-ploughs in one row. The large walls were plastered with Rasmus Christiansen's coloured expositions of labour in house and field as well as of feasts and entertainments in villages more than a hundred years ago. On display were also maps of field allotments before and after the great Land-Reforms at the end of the 18th century. The items were exhibited and numbered in a printed catalogue after their use: Levelling- and land-surveying equipment, implements and different kinds of pipes for drainage, swing-ploughs and other tilling implements, dairy equipment (a great collection had been acquired from Ladelund, gathered in the last decennia of the 19th century), tools for the harvesting, threshing and cleaning of grain, equipment for measuring and weighing, equipment for household and home-industries etc.

The branch-museum at Lundby, South Zealand, was established because of an enthusiastic Rector for the local Agricultural School, Kr. Kristensen, who also became a member of the Board of the main Museum. In the thirties, Christian Sonne was chairman of the Museum-Board. In 1933 K. Hansen and C. Sonne wrote a kind of programme for the activities of the Museum. According to K. Hansen the museum at Lyngby should act as an exhibition which should tell the public in general about the rapid development from a primitive stage in the 18th century to the present situation, when Denmark had placed itself in the forefront of the European Nations. But he never forgot his old idea, that the Museum should also act as a great "store" from which local museums etc. might borrow appropriate items for exhibitions and demonstrations. He was

less concerned about the preservation of those items as inalienable documents from the past. In consequence of this attitude he allowed his conservator, who had been a carpenter, to renew parts of the implements that were damaged by insects.

The Plough, Leser and Lyngby

The professional representative of the Board, Jørgen Olrik, from the Danish Folk Museum, now the 3rd Department of the National Museum, felt uneasy because of the decay that was beginning to be seen in the collections, most clearly in some of the branch-museums, but also threatening the main Museum itself.

J. Olrik had discussed the problem with the Director of the National Museum, Dr. M. Mackeprang, and because the present author had been educated as a practical farmer, and as a student of the geographer Gudmund Hatt had become involved in the history of agricultural implements in connection with Paul Leser's work on the origins and distribution of ploughtypes ("Entstehung und Verbreitung des Pfluges", 1931) they suggested that I should assist K. Hansen by a revision of the collection at Lyngby. In autumn 1935 K. Hansen agreed that I should photograph ploughing implements in the provincial museums. This resulted in two publications on "Trilleploven", a light mouldboard plough, the beam of which was supported by only one small wheel, and "The Wheel-Ploughs of Thy and Mors" in NW Jutland.

I did not know of the old ideas, fostered by J. C. la Cour and Bernhard Olsen in the 1890s, that the Agricultural Museum ought to be amalgamated with the Open Air Museum, then part of the independent Folk Museum. Dr. Mackeprang had, however, never forgotten this, and Mr. Olrik and his assistant keeper, K. Uldall, later Keeper of the Open Air Museum, were of course well informed on this ancient vision, which had been prevented in 1898. But apparently I was, quite without any knowledge, designated to realise an amalgamation after K. Hansen's resignation.

The plan failed definitely in autumn 1940, when a teacher from the Agricultural School at Lyngby, E. H. Koch, was elected by the Museum Board to be K. Hansen's successor.

This did not, however, change the confident connection between K. Hansen and the present author. And in the long run it proved to be the best solution for the Agricultural Museum that it became independent of the rapidly expanding National Museum. K. Hansen died on the 19th of April of the following year, 1941.

Litteratur

Ammitzbøl, C.: Barndomserindringer fra Horsenseggen i 1860'erne. Østjysk Hjemstavn, 1941, s. 36-47.

Beretning til Det Kgl. Landhuusholdnings-Selskab om Forsøg med Adskillige Plove, Kjøbhvn. 1771.

Bidrag til Kundskab om de danske Provinsers nuværende Tilstand i oeconomic Henseende, udg. Landhuusholdningsselskabet Kbh. 1826-44.

Blinkenberg, Chr.: Skæftede Stenalderes Redskaber. Aarbøger for nord. Oldk. og Hist. 1898, Stenild-Seglen s. 141-56.

Bliih, Walter: The English Improver Improved, London 1652.

Efterretning om en Prøvepløjning. Nye Landoeconomiske Tidender, II, 1820, s. 370-85.

Feilberg, C. G.: Et Hovedværk om Ploven og nogle dertil knyttede Bemærkninger. Geogr. Tidsskr. Kbh. 1931, 34, s. 161-70 og 195-205.

Fortegnelse over Konsul A. Kraunsøes Samling af Landbohistoriske Billeder, udført af Rs. Christiansen, Kongsvang 1922.

Graebner, Fritz: Methode der Ethnologie, Heidelberg 1911.

Greve, J. S.: Redskabs- og Maskinlære til Brug for Landmænd, Kbh. 1871.

Hansen, K.: Vejledning ved Udførelse af lokale Gødningsforsøg, Kbh. 1902.

Hansen, K.: Markens vigtigste Ukrudsplanter, 1907.

Hansen, K.: Staldfoderdyrkning i Husmandsbruget, Slagelse 1913.

Hansen, K.: Lucernen, dens Historie, Dyrkning, Anvendelse og vigtigste Sygdomme, Kbh. 1913.

Hansen, K.: Forsøgsstationen ved Lyngby gennem 50 Aar. Aarvog f. Elevfore. for Landboskolen v. Lyngby, 1940.

Hansen, K.: J. C. la Cour. Folkets Førere, udg. F. Nørgaard og A. Uhrskov, Kbh. 1916.

Hansen, K.: Dansk Landbrugsmuseum. Maskinkonsulenten, 1916, s. 75-76.

Hansen, K.: Det danske Landbrugs Historie, I-V, Kbh. 1924-45, (redaktør).

Heine, N. G.: Den svenske harve i Danmark. Danske Museer III, Kbh 1952, s. 33-40.

Hertel, H.: Det Kgl. danske Landhuusholdningsselskabs Historie I-II, Kbh. 1919-20.

Holm, Edv.: Kampen om Landboreformerne i Danmark i Slutningen af det 18. Aarh. 1773-1791, Kbh. 1888.

Koch, E.: Afbildninger af Genstande i Dansk Landbrugsmuseum, 2. udg. Lyngby 1941.

- Kristensen, E. Tang:* Gamle Folks Fortællinger om det jyske Almuoliv, 1.-4. Afd., Kolding 1891-93.
- Lerche, G. & Steensberg A.:* Agricultural Tools and Field Shapes, Internat. Secretariat Publ. No 3, Copenhagen 1980.
- Leser, Paul:* Entstehung und Verbreitung des Pfluges, Münster I. W. 1931 - Repotryk Internat. Secretariat, Nationalmuseet, Brede, v. Grith Lerche, 1970.
- Madsen, Andreas:* Dansk Landbrugsmuseum, Gads danske Magasin, 1916, s. 669-75.
- Meddelelse* fra Dansk Landbrugsmuseum vedrørende Den permanente Redskabs- og Maskinudstilling, 1907-08.
- Mejborg, R.:* Gamle danske Hjem, Kbh. 1888.
- Mejborg, R.:* Slesvigske Bøndergaarde. Nordiske Bøndergaarde I, Kbh. 1892.
- Michelsen, Peter:* Danish Wheel Ploughs, An Illustrated Catalogue, Internat. Secretariat Publ. No 2, Copenhagen 1959.
- Müller, Sophus:* Oldtidens Plov. Aarbøger for nord. Oldk. og Hist., 1900.
- Nielsen, Svend:* The First Reaping Machines in Denmark, Tools & Tillage, Vol. I:3, 1970, s. 166-74.
- Nyrop, C.:* Den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i København 1888.
- Rasmussen, Holger:* Bernhard Olsen. Virke og Værker. Folkelivs studier 6, udg. Nationalmuseet, Kbh. 1979.
- Smitt, J.:* Det norske Landbrugs Historie, Kristiania 1874.
- Sonne, Chr.:* Landbrugsafdelingen ved den nordiske udstilling i København, Tidsskrift for Landøkonomi 1889, s. 257-83.
- Sonne, Chr. & Hansen, K.:* Landbrugsmuseum Spørgsmaalet. Tidsskrift for Landøkonomi, 1933, s. 445-73.
- Steensberg, Axel:* Trilleploven. En vestjysk Plovtype og dens kulturgeografiske Forudsætninger. Sprog og Kultur, 1936-37, s. 1-51.
- Steensberg, Axel:* En Muldfjælsplow fra førromersk Jernalder. Aarbøger for nord. Oldk. og Hist. 1936, s. 130-44.
- Steensberg, Axel:* North West European Plough-Types of Prehistoric Times and the Middle Ages. Acta Archaeologica VII, 1936.
- Steensberg, Axel:* Danske Plovtyper i Oldtid og Middelalder. Fortid og Nutid 12, 1937-38, s. 12-42.
- Steensberg, Axel:* Den nordvestjyske Hjulplow. Sprog og Kultur, 1938 (a), s. 113-60.
- Steensberg, Axel:* Is the Stenild Sickle a Harvesting Implement?, 1938(b).
- Stigum, Hilmar:* Falkensteinplogen. Vestfold-Minne 4, Tønsberg 1942.
- Teilman, A. C. under pseudonym:* A. Christensen: Et Brev fra A. Christensen til ... om Kornpriser, Folkemængde, Proprietærer, Bønder, med videre Landhuusholdningen angaaendis, Kbh. 1771.
- Teilman, A. C. under pseudonym:* Agrophilus: Brev til en fornemme Herre om Bondestanden og Landhuusholdningens Forbedring i Anledning af Herr Hertels oekonomiske Brev angaaende Landvæsenets Forbedring i Sielland, Kbh. 1767.
- Tidsskrift for Landøkonomi:* I beretningen fra Landhuusholdningsselskabets generalforsamling 12.12. 1889 omtales s. 204 genstandene fra den landbohisto-

riske udstilling og kammerherre Scheeles modeller af svenske agerbrugsredskaber.

Valen-Sendstad, F.: Norske Landbruks-Redskaper 1800-1850 årene, Lillehammer 1964.

Vejledende Beskrivelse af Landbohistoriske Gjenstande udarbejdet af Den 18de danske Landmandsforsamlings landbohistoriske Sektion Odense 1900. Kbh. 1899.

Vejleder i Museerne ved Lyngby, 6. udg., 1924.

Vejleder i Landbrugsmuseet ved Lyngby, v. Axel Steensberg, Kgs. Lyngby 1938.

Vort Landbrug, 1889 (En kort notits om den vedvarende landbrugsudstilling ved Landboskolen ved Lyngby. Der modtages stadig genstande, som må være på Lyngby station senest 17. september).

Vort Landbrug, 1916, s. 289-90. (Artikel om den ny bygning ved Kongevejen og indvielsen den 20.6.).

Vort Landbrug, 1916, s. 357-61 og 369-71. Dansk Landbrugsmuseum. Museets Historie og udvikling.

Utrykte kilder

Brev fra Landbohøjskolen til Landbrugsmuseet 5.9. 1935 om overdragelse af Redskabssamlingen til Landbrugsmuseet (Dansk Landbrugsmuseums arkiv).

Det Kgl. danske Landhusholdningsselskab. Landbrugsmuseet. 1, 1887-1902 Museumsudvalget. Erhvervsarkivet 1450, Århus.

Folio-Seddelkatalog. Ikke komplet (hverken ført med la Cours eller K. Hansens skrift).

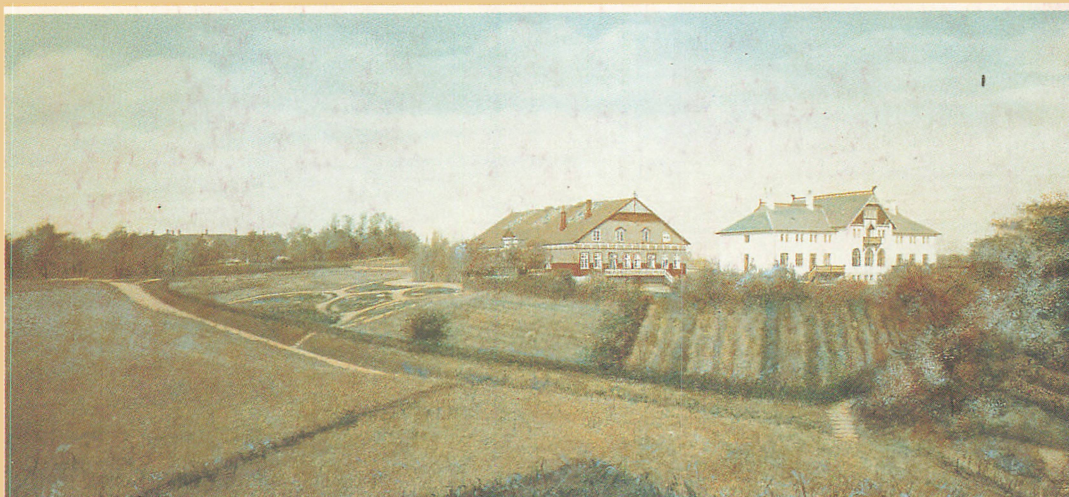
Fortegnelse over indgæede Genstande 1. April 1900 til 31. Marts 1907. Ført af K. Hansen.

Kammerherre Götrik von Scheeles Fortegnelse over Modelsamlingen. 4 sider, folio. (Dansk Landbrugsmuseums arkiv).

Katalog over Redskaber og Maskiner samt Maskindele i Landbohøjskolen.

Protokol, formentlig ført 1890-92, med bl.a. lærer R. J. Roses tilføjelser 1897.

Ældste Protokol. - Den landbohistoriske Samling 1888, revideret i 1895. Heri findes rettelser og tilføjelser med forskelliges håndskrift, bl.a. en meget grov, der må være R. J. Roses.

Den højt begavede og initiativrige J.C. la Cour havde en solid landbrugsuddannelse og nærede stor historisk interesse. Han var tillige levende optaget af folkets åndelige rejsning gennem højskolen. Hans virke herfor skete i begyndelsen gennem hans etablering af en landbrugsskole, men senere kom hans legendariske flid og arbejdsevne både Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, hvor han i en årrække var første sekretær og senere præsident, og Dansk Landbrugsmuseum, hvis første leder han blev i 1889, til gode. Arven efter J.C. la Cour, der døde i 1898, var ikke let at løfte, men valget faldt på landbrugskonsulent K. Hansen. Han var leder af Museet frem til 1941, og i hans tid undergik Landbrugsmuseet store forandringer: Museet flyttede til nye bygninger, samlinger og udstillinger blev reetableret – og fra 1906 blev Museet en statsinstitution.

Bindet her fortæller også om de mange andre mænd, som gennem disse år kom til at spille en rolle i de mange facetter af Museets historie, der gjorde det til et af verdens fremmeste specialmuseer inden for landbrugserhvervet.

ISBN NR. 87-982821-6-6

